



**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ**



ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XIV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

11 березня 2021 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

**Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»**

П.78

**Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр.
XIV Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 11 березня 2021 р.). К., 2021.
172 с.**

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**

З М І С Т

Напрям 1. Теоретико-історичний та філософсько-правовий	8
<i>Баланчук Юлія.</i> Правова культура особистості як показник правового життя суспільства	8
<i>Бохонюк Олена.</i> Правові та політичні ідеї у творчості Т.Г.Шевченка	12
<i>Вендель Влад.</i> Головна Руська Рада як аполегет правової думки в західноукраїнських землях в кінці XVIII-першій половині XIX ст.	14
<i>Вітів Аліна.</i> Державно-правова теорія М. Драгоманова	16
<i>Воляннюк Денис.</i> Ціннісно-правові аспекти принципу добросусідства: до постановки питання	19
<i>Грігалашвілі Дмитро.</i> Свобода як правова цінність: теоретико-правовий аналіз	20
<i>Громовий Ярослав.</i> Ціннісно-правові аспекти формування правової держави в Україні	23
<i>Гузик Аліна.</i> Роль правової культури у забезпеченні ефективної діяльності державного апарату	24
<i>Демченко Катерина.</i> Становлення ідеї прав людини в історико-правовій та філософській думці України XVIII- XIX ст.	26
<i>Ігнатенко Альона.</i> Співвідношення професійної культури і професійної етики	28
<i>Іщик Софія.</i> Основні політико-правові ідеї Полтавської масонської ложі «Любов до істини	30
<i>Качур Віра.</i> Вплив правових цінностей на формування правової культури суб'єктів права	34
<i>Кокотун Антон.</i> Ціннісно-правові аспекти функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні	36
<i>Красносільська Іванна.</i> Мораль і право: співвідношення понять	38
<i>Лучейко Романа.</i> Взаємообумовленість політики та права у сучасному суспільстві	40

Медведська Вікторія. Механізм захисту прав жінок від домашнього насильства в Україні та США: порівняльний аспект.....	41
Нанюк Юлія. Правовий статус особи: поняття, види.....	44
Погорільчук Вікторія. Моральні принципи та їх реалізація в юридичній діяльності.....	45
Потапова Вікторія. Юліан Бачинський та його політичний погляд на Україну.....	47
Проневич Вікторія. Ціннісні орієнтири суддів при прийнятті судових рішень	49
Протосавіцька Людмила. Роль правових цінностей у протидії сепаратизму	50
Рженецька Марія. Політико-державні ідеї М. Драгоманова.....	53
Саржан Діана. Місце юридичної професії у сучасному суспільстві.....	55
Сивко Інна. Кирило-Мефодієвське товариство та його вплив на формування української правової та політичної думки	57
Скиданчук Тетяна. Сучасні підходи до розуміння поняття юридичної практики.....	61
Сокол Олеся. Політико-правові погляди В.Липинського	62
Степанюк Єлизавета. Державно- правове вчення за В. Липинським.....	66
Тарас Ірина. Окремі аспекти свободи слова в інформаційному суспільстві .	68
Тарасова Аліна. Актуальні питання притягнення до юридичної відповідальності в Україні	70
Ухаль Данило. Юридична структура правової норми	73
Чикунова Катерина. Політико-правові ідеї в поглядах членів «Південного общества» та «Общества об'єднаних словян»	74
Щербатюк Юлія. Державницькі ідеї Богдана Кістяківського.....	76
Ярош Анна. Актуальні питання підготовки юристів в Україні на сучасному етапі.....	78

Напрямок 2. Публічно-правовий	81
<i>Акімов Михайло.</i> До питання криміналізації віроломства як забороненого методу ведення війни	81
<i>Васильєв Станіслав.</i> Правові засади розробки державної цільової програми інноваційної діяльності у сфері обігу лікарських засобів	83
<i>Васюта Юлія.</i> Проблеми удосконалення кримінально-правової протидії міжнародному тероризму	85
<i>Гбур Люся.</i> Законність обмеження права на освіту в умовах Covid - 19	87
<i>Головко Людмила.</i> Підвищення рівня екологічної правосвідомості у сфері поводження з відходами: досвід Чехії	89
<i>Колісник Анна.</i> Сучасні тенденції податково-правового регулювання	91
<i>Кравчук Марина.</i> Роль інформаційного права в діяльності органів публічної влади	93
<i>Владислав Лук'яненко.</i> Умисне вбивство і вбивство через необережність: істотні ознаки	95
<i>Лучко Ірина.</i> Державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд на ринках	97
<i>Петренко Лариса, Числова Віта.</i> Питання правового статусу курсантів вищого військового навчального закладу Держприкордонслужби України .	99
<i>Політова Анна.</i> Стамбульська конвенція та кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи	101
<i>Прокопчук Тімеа.</i> До питання про систематизацію юридичних складів кримінальних правопорушень щодо протиправного поводження з інформацією з обмеженим доступом	103
<i>Швагер Ольга.</i> Нормативно-правове забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні та ЄС	105
Напрямок 3. Приватно-правовий	108
<i>Андрухів Євгенія.</i> Правові аспекти здійснення нормативної грошової оцінки земельних ділянок внаслідок прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. № 6 «Про внесення змін до порядків	

затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 і від 07 лютого 2018 р. № 105».....	108
<i>Апетик Микола.</i> Проблемні питання підвідомчості земельних спорів	110
<i>Вакулюк Вікторія.</i> Значення локальних нормативних актів у регулюванні трудових відносин.....	113
<i>Велика Софія.</i> Єдність та диференціація правового регулювання трудових відносин: окремі аспекти.....	115
<i>Гоменюк Ірина.</i> Правові основи управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища.....	117
<i>Дере Ясін.</i> Гарантії реалізації права на працю за законодавством України ...	119
<i>Добрянська Олена.</i> Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.....	121
<i>Заболотня Марія.</i> До питання правового регулювання запровадження електронних трудових книжок	124
<i>Зілінська Ольга.</i> Екологічний ризик в системі правовідносин екологічної безпеки	126
<i>Ігнат Тетяна.</i> Організаційно-правові форми забезпечення екологічної безпеки	129
<i>Кравчук Аліна.</i> Юридична відповідальність за порушення законодавства про природньо-заповідний фонд України.....	131
<i>Кузик Діана.</i> Онлайн реєстрація суб'єктів господарювання як крок у майбутнє	133
<i>Нагірняк Олена.</i> Поняття інституту альтернативної (відновлюваної) енергетики в Україні	136
<i>Поклонська Оксана.</i> Перспективи використання електронних доказів в цивільному судочинстві.....	138
<i>Поліщук Вікторія.</i> Докази у господарському процесуальному праві	140
<i>Пухаль Ольга.</i> Відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому середовищу, здоров'ю та життю громадян внаслідок екологічного правопорушення.....	142

Турик Ірина. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра	144
Фагат Аліна. Правове регулювання охорони лісів в Україні	147
Федишин Вероніка. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів Європейського Союзу	150
Фойна Назарій. Профілактика екологічних правопорушень органами внутрішніх справ	153
Напрямок 4. Міжнародно-правовий	155
Бойко Вікторія. Міжнародно-правове регулювання дорожнього руху і виклики використання автономних транспортних засобів	155
Крицька Олександра. Основні трудові права в актах ООН: загальна характеристика	157
Кузьменко Марина. Роль Міжнародної організації праці у встановленні міжнародних трудових стандартів	159
Линник Евеліна. Європейські стандарти трудових прав (на прикладі Європейської соціальної хартії)	161
Наумов Артем. Захист екологічних прав корінних народів у рамках Африканської системи захисту прав людини і народів	162
Падалко Ірина. Міжнародна правосуб'єктність Ватикану	164
Петрик Христина. Міжнародно-правовий захист та забезпечення екологічних прав людини	166
Славко Анна. УЖСО та інші калічницькі практики як порушення прав людини та гендерної рівності	169

Напрям 1

Теоретико-історичний та філософсько-правовий

Баланчук Юлія

старша лаборантка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природо-користування України (м. Київ)

Правова культура особистості як показник правового життя суспільства

Навчальна дисципліна «Правова культура особистості» є головною основою не лише серед юридичних дисциплін, а й в повсякденному бутті, - так як фундамент, вона повинна бути присутньою з початку формування особистості.

В умовах економічної кризи, соціальної невлаштованості населення, росту злочинності та криміналізації суспільства певного значення набуває робота з підвищення рівня правосвідомості та правової культури населення України.

Протягом багатьох років ми спостерігаємо як реформується правова система в нашій країні, як реальний життєвий процес суспільства загалом, але відокремлено від виховання правової культури. З чим це пов'язано, що в різних історичних умовах завжди є потреба в правовій культурі? Існує багато факторів такої обставини. Розглянемо більш «ріжучі око». А саме, перш за все, при будь-якій владі, відбувається безперечно глибоке дослідження впливу правової культури особистості, а саме виконувалася її матеріальна частина, тобто всі управлінці погоджуються з думкою науковців, що стверджують про особливу роль правової культури в житті людини. Дуже важко не погодитися з цим. Але ж ПКО виявляється не просто явище в правознавстві, а ще й досить видима річ, яка зовсім не потужно використовується в житті українців. Цьому свідчить економічний занепад країни та низький рівень життя.

Сучасний розвиток суспільства відбувається під впливом глобалізації, яка охопила всі сфери суспільного життя. Успішне вирішення завдань, які постають перед світовою спільнотою та державами, залежить від цінностей, які закладені в основу їхніх правових систем. Цінності є тим, що забезпечує стабільність суспільства, основою взаєморозуміння і взаємодії людей в моменти історичних зрушень. Набувають вони особливого значення і в сучасних умовах.

Освітня програма недооцінила, поки що, старання науковців та їх індивідуальних ідей. На основі теоретичної бази та її структури, - вже побудовано соціальний інститут ПКО, який вже готовий до «спожиття», так як вироблено та досліджено сукупність суспільних поглядів, почуттів та уявлень про матеріальний світ правової культури. Залишається винайти механізм методологічного застосування даної тематики не для широких

мас, а для всього населення. Це великий труд, який буде постійною трудовою діяльністю задля буденних потреб населення.

Інформаційно-предметно комплексне використання знань по ПКО дасть безперечний результат тільки в тому випадку, коли буде 100-відсоткове його використання в дії та будь-якому часі. Адже ПКО – це як квінтесенція (у давньоримській філософії – п'ятий елемент, що його протиставляли чотирьом земним елементам: воді, вогню, землі, повітрю – як основний елемент небесних тіл; за середньовіччя – найтонший елемент, що ніби становив сутність речей), тобто ядро правового прогресу. Так як право виникло разом з державою, держава надає праву реальної сили. А з цього слідує, що право є невід'ємною частиною культури, тобто три елементи держава, право, культура – являються одним цілим.

Цінності, правила, звичаї ми навчилися берегти, але користуватися ними, на жаль, сьогодні показує – не всі вміють, але головне, що хочуть. З невеликого власного досвіду, я не раз зіштовхувалася з людьми різного роду діяльності, від яких часто можна почути таку «заюзану до болі» фразу: - «Я не знаю як правильно, ой не піду, туди писати заяву...., бо два рази вже був і не вийшло.. нехай краще так залишається...так, напевно, мені спокійніше буде і здоров'я пошкодую!». Це реалії на сьогодні безрезультатні. Наприклад, мій маленький «експірієнс» - в невеликій групки підлітків серед моїх знайомих, з дозволу їх батьків, я запитала: - «А чи знаєте ви, що таке правова культура особистості і для чого вона слугує...». Це прозвучало з моїх слів, як слова іншомовного походження і здалося щось нереальним для школяріків. Це говорить про те, що звідки взятися порядку в країні – без «наглої» корупції, яка по показникам з кожним роком збільшується. А звісно, якщо кожен другий українець не може захистити свої особисті права, а залишає все на виклик долі, тобто утворюється незрозумілий хаос, який породжує бездіяльність, що є одним з найстрашніших ворогів народу.

Зміст істини дуже простий - започаткувати дану дисципліну з початкових закладів виховання підростаючих особистостей, тобто дитячих садочків і продовжувати вивчати її в школах починаючи з першого класу до випуску абітурієнта. Це започаткує кріпкий дух в підростаючого покоління і дасть надію на просвіту всього населення, так як боязнь всього того, що стосується права – назавжди відіме в думках кожного, і діти стануть уособленням тих знань, які пронесуть крізь темряву недовіри вже існуючого покоління. Знайдеться час усвідомити помилки та знову розпочати будувати правову державу разом, так як народ і є владою, а правовий, правосвідомий українець гордо нестиме звання успішного правосвідомого громадянина. Тож плакайте без сумніву правову культуру особистості. І завжди буде про що поговорити, а люди, почивши, слово ЗАКОН, не матимуть розгублений погляд та вербально зреагують, що він є і для «простих» людей.

З правильною правосвідомістю громадян ОСПО (органи судових та правоохоронних органів) працюватимуть в режимі «все для нашого народу», а злочинність в усіх сферах буде поступово знижуватися. А поки що безконтактність і нетактовність органів влади в котрий раз доводить, що

результативності немає, правову культуру потрібно підіймати з дна та реанімувати. Правова поведінка бажає змінюватися на краще, вона як жива енергія прана повинна використовуватися, вона не існує сама по собі, тобто без людини вона згорає, і наступає тяжкий період в розумінні, тобто практичному застосуванні правил поведінки у взаємовідносинах людини з державою, які є повноцінними суб'єктами у відношенні правової культури. Компетентність у цьому може зіграти значущу роль в становленні повноцінної конкурентоспроможної держави з вільними поглядами на життя.

Правова культура особистості – «виховує» життя, і цим підтримує правове становище народу. Не можна ігнорувати, в котрий раз, знаки життя – коли в державі негаразди, - йди в глибину питання, а це проста педагогіка правової культури. Правильне зародження її – дає змогу впевнено йти до цілі поставлених задач, бути кращим серед кращих. Нотки та ознаки примітивізму, який властивий для художньої стилістики в мистецтві, хотілось би привнести та застосувати й до правової культури особистості, так як в даній техніці все зрозуміло для звичайного ока, а не тільки для людей, які здобули академічну освіту. Тобто в нашій країні є всі умови та накопичено багато знань для передачі їх до кожного українця. Залюбки кожна свідома особистість готова вивчати правову культуру особистості незалежно від свого соціального статусу. Бо незалежно чим ти займаєшся і скільки тобі років правова культура вселяє в особу довіру до права та держави, обабіч дає більше впевненості для здійснення своїх прав та обов'язків. Юридичні права та обов'язки виникають в людини незалежно від того чи вона юрист чи прибиральник. І коли кожна професія знайде місце правовій культурі в житті громадянина, - ніхто не буде хвилюватися від даного роду слів, як суд, поліція, ревізія та ін. Кожна людина, освоївши базові знання дисципліни ПКО, вийде на новий достойний рівень життя.

Заряд народу задає тонус праву і навпаки, право вдосконалюється правильно лише тоді, коли досвідчені особистості формують його, а народ долучається в цю силу. І тільки так створюється непохитне державотворення. Демокративізм – це асоціація ПКО, що буде коли людину лишити сьогодні демократії. Незнання людиною своїх прав та обов'язків перед державою, означає відсутність правової культури особистості. Це грубе порушення держави перед людиною, коли вона позбувається права знати своє право та виховуватися в правовому дусі.

Місія держави полягає в тому, щоб забезпечити, «озброїти» свій народ правовою культурою. Переддія вже давно існує, а дія ще в дорозі. Правильний шлях та сміливий крок держави в правовому колі буде – коли символіку культури особи, а саме правової культури особистості приділиться достатньо часу для розуміння. Маю надію, що хороші новини з телеекранів будуть саме на цю тематику, адже сучасний формат життя дозволяє державі та її можновладцям піклуватися про молоде підрастаюче покоління, яке буде достойно нести честь та звання рідної держави-неньки. Робота, яка не приносить результату, вважається недосконалою. Тож є шанс виправити безліч років праці, і майбутнє заграє новими яскравими

фарбами. Гармонія держави і народу не примусить очікувати на хороший результат. Ефективна цілеспрямована поведінка науковців дає безліч шансів нам досягнути достойного рівня життя. Абстракція ПКО є самим належним предметом спрямованої дії, який пом'якшує гнівність та незадоволеність народу життям.

Суспільство стомилося приймати негативні явища життя як нормальність даного, а поведінка владних органів змушує змиритися з лицемірством. Моралізм і аскетика являється феноменом при цьому. Але є але, ПКО навчає всім цим свідомим напрямом також. І шанси є, що держава міцнітиме з народом, який опанує правову культуру.

Віра, надія і любов до держави – це також правова культура особистості та її добродішність.

Правовий прогрес можливий лише з правовою культурою особистості. Держава залежна від права, як людина від права, тому невід'ємною частиною завжди виступатиме правова культура особистості. Рівень ПКО громадян на пряму залежить від самоорганізації держави та піклування про своїх громадян на законному рівні.

Поширення механізму застосування сучасної технології реалізації ПКО – є лозунгом сучасної моделі держави з розвинутими галузями права. Правово- логічне мислення, правоусвідомлення правової системи в правовій реальності – це задача номер один на сьогодні для подальшого забезпечення пропаганди здорової, в правовому розумінні, нації.

Ця свідомість має перейти в генну модифікацію, що означає зародження правової культури «з молоком матері», так як сучасність не стоїть на місці. Треба поважати і підіймати правову культуру, тоді закон житиме разом з людиною, а не сам по собі.

Нерозуміння держави і права веде до революції в правосвідомості громадян. Найгірше, що може статися після бездіяльності, згаданої вище – це повна зневіра до права.

Нехтування культурою неможливе, так як вона породжує знання та розуміння, тобто повна матеріалізація знань настає після використання їх в житті.

Кожен громадянин країни достойний нести статус правової особистості, що полягає в досвідченості, тобто правосвідомості.

Важко говорити, давати оцінку, а ще важче визнавати, в чому сила держави ...хто чи що має місцена міркування кожного. Інколи виникають сумніви щодо того, що держава «де факто» є правовою. І тільки сміливці амбіційно це доводять з політичних новин.

Наразі можна підсумувати, що вклад ідеологічних цінностей, який несе ПКО недооцінений та несе рекомендаційний характер. А рекомендація всім відомо, є не обов'язковою до виконання, використання, застосування. А це значить, що більшість населення, які не опановують юридичну науку, - є позбавленими дорогоцінних знань.

Це вибір кожного, але міри можна застосовувати введеним вище запропонованим методом, - загальноосвітньою програмою, започаткування вивчення даної дисципліни якомога раніше на постійній основі.

Отже, ПКО – це цільна наука про життя громадян у правовому вимірі країни, головним завданням якої є зберегти моральні цінності людини. Без великих сперечань, точково, розглянувши закономірний екстримізм зниження рівня життя країни, можна міркувати та заявляти про вагомість ПКО, як потрібної в житті кожного з нас.

А поки що, судячи з того що маємо, побажаємо знайтися нормі закону, яка міститиме чітку інформацію та оптимізацію практичного застосування правової культури, а також нейтралізує проблематику навколо цього питання. Тотальність застосування ПКО – секрет сили позитивізму соціальної та політичної сфери держави, що призводить до епохи відродження держави та права загалом. І така сила повинна застосовуватися в правильному напрямі.

Бохонюк Олена

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Правові та політичні ідеї у творчості Т.Г.Шевченка*

Характерною ознакою політико-правових поглядів Т.Г. Шевченка є глибоке несприйняття, засудження самодержавства. Для нього немає "добрих" царів. У поемі "Сон", яку сам поет назвав комедією, він із нищівним сарказмом розвінчує образ царя як помазаника божого на землі, в творі "Юродивий" називає його "фельдфебелем на троні", верховодою зграї насильників і кровожерних поміщиків-нелюдів. За умов жорстокої реакції Т.Г. Шевченко сміливо поставив питання "чи довго ще на сім світі панам панувати?". В історії експлуаторських держав він бачив сатрапів, тиранів-царів, цезарів, імператорів, які правила, спираючись на церкву, що освячувала свавілля й насильство над людиною. У творі "Царі" поет розкриває й рішуче засуджує злочинну сваволлю самовладців-деспотів.

Феодално-самодержавна Росія змальовується в творах Т. Шевченка поділеною на два соціальні полюси: визискуване селянство й визискувачі-поміщики з царями на чолі. Івана Грозного він називає "мучителем", різко викриває гнобительську політику Петра I, їдко засуджує антинародний характер правління Катерини II, яка в 1782 р. наказала спорудити пам'ятник Петру I з написом "Первому — Вторая", цим самим підкресливши спадковість необмеженої влади монархів Росії.

Ненавість і рішуче політичне неприйняття в Т.Г. Шевченка було не лише до російського царизму, а й до українських експлуаторів. Гетьмани для поета — таке ж зло, як і царські чиновники. Він із презирством писав про тих українських діячів, які багато говорять про "неньку Україну", про її "долю-волю", а насправді заодно з російськими поміщиками та царатом "деруть шкуру" з селян, "праведную кров із ребер, як водицю, точать".

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавицька Л.С.

Поряд із різко критичним ставленням Т.Г. Шевченка до абсолютної монархії він не абсолютизує й буржуазно-республіканський лад, кваліфікує його як далекий від інтересів трудящого люду, від тої "челяді", кріпаків-трудівників, того стану, з якого вийшов сам.

У своїх творах він докоряв французьким енциклопедистам 18 ст., які проголосили гасло "Свобода, рівність і братерство", в тому, що вони "почали" та не закінчили ліквідацію "батогів, престолів і корон".

Світле майбутнє України поет, якого сучасники назвали "пророком", пов'язував не з буржуазно-правовим ладом, а з самоуправлінням народу, з громадською, колегіальною формою реалізації влади як гарантією від свавілля властителів.

В основу самоуправління народу він поклав суспільну власність і, насамперед, власність на землю. Говорячи про ці погляди Т. Шевченка та інших демократів, тодішніх і пізніших, слід мати на увазі одну характерну особливість тогочасного суспільного розвитку.

Перехід від феодально-кріпосницьких основ економічного життя до буржуазних пов'язаний зі зміною форм власності, а відповідно й мотивації праці, себто відмову від позаекономічного примусу й впровадження натомість економічного стимулу.

Рабовласницька й феодально-кріпосницька форми виробництва базувалися на позаекономічному примусі, тоді як буржуазний лад мав і має економічні методи залучення до праці, а отже — право приватної власності.

Т.Г. Шевченко, як ніхто інший, дав глибоку й нищівну критику російського законодавства, організації суду та судочинства, першим в історії революційної думки в Україні показав злочинну суть тодішніх законодавчих актів, висловив рішучий протест проти царських законів та юридичного їх трактування як способу пригнічення трудової людини. Він писав, що ці закони "катами писані", що "правди в суді немає". Його ідеалом була трудова демократична республіка.

Говорячи про політичний ідеал Т.Г. Шевченка, слід підкреслити його увагу до сили закону, причому "праведного закону", як він неодноразово наголошував. "Праведний" закон уже за своєю суттю збігається з традиційними поняттями "правда", "воля", "справедливість". Т.Г. Шевченко чітко показав, що закон, прийнятий експлуаторською владою, не можна сприймати як "справедливий", тому що він не відповідає людським цінностям. Для Т.Г. Шевченка соціально справедливим є рівномірний розподіл землі між членами суспільства, ліквідація станового поділу громадян, уведення юридичної рівності, обов'язкова праця всіх членів суспільства, усунення експлуатації.

Отже, у творчості Т.Г. Шевченка, в його політичних поглядах поєднувались ідеї революційності, демократизму і самостійності України. Його творчість справила великий вплив на розвиток визвольних ідей, національної самосвідомості українського народу, на формування української інтелігенції, здатної до боротьби за ідеали соціальної і національної свободи.

Література

1. Антологія української юридичної думки [Текст] : в 6 т. / заг. ред. Ю. С. Шемшученко ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. - К. : Видавничий Дім "Юридична книга", 2002 .Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / упоряд. І. Б. Усенко [та ін.] ; відп. ред. і авт. вступ. нарису І. Б. Усенко. [Б. м.] : [б.в.], 2003. - 582 с.
2. Вітчизняна геополітична думка як явище політичної ідентичності українського народу у ХХ - на початку ХХІ століття [Текст] / Заремба О. В., Федоренко О. А. К. : Золоті Ворота, 2010. 210 с.
3. Ілюстрована історія України [Текст] / М. С. Грушевський. К. : [б.в.], 1918. 552 с.
4. Історія України-Руси [Текст] : в 11 т., 12 кн. / М. С. Грушевський ; голова ред. кол. П. С. Сохань ; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. - К. : Наук. думка, 1991 . (Пам'ятки історичної думки України). - 9, кн. 2 : Роки 1654-1657. Репр. вид. К. : [б.в.], 1997. с.871-1630.
5. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій [Текст] : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищих закл. освіти / І. В. Огородник, В. В. Огородник. - К. : Вища школа : Знання, 1999. 544 с.
6. Історія політичних і правових вчень стародавнього світу [Текст] : курс лекцій / П. Ф. Щербина ; Хмельницький ін-т регіонального управління та права. - Хмельницький : ХІУП, 2000. 406 с.
7. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч. посіб. / Ф. П. Шутьженко, Т. Г. Андрусак. 2. вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2001. - 304 с.

Вендель Влад

студент 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Головна Руська Рада як аполегет правової думки в західноукраїнських землях в кінці ХVІІІ-першій половині ХІХ ст.*

2 травня 1848 року – у Львові створена Головна Руська Рада, перша легальна українська політична організація в Галичині.

Її створили представниками греко-католицького духовенства та інтелігенції під час революції в Австрійській імперії для захисту прав українського населення перед центральним урядом у Відні.

Головна Руська Рада складалася з 30-ти постійних членів на чолі з єпископом Григорієм Яхимовичем (пізніше його змінив Михайло Куземський).

Головною метою цієї організації був поділ Галичини на Західну (польську) і Східну (українську); менша частина учасників прагнула створення слов'янської федерації або незалежної України.

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавіцька Л.С.

Головна руська рада, виступаючи за проведення демократичних реформ, прагнула забезпечити вільний національний розвиток українського населення. У програмній декларації Ради проголошувалося, що галицькі українці належать до великого українського народу, який тоді налічував 15 млн., згадувалося про їхню колишню самостійність та про часи занепаду.

У документі містився заклик до пробудження, адресований українському народові, і забезпечення йому кращої долі в межах австрійської конституції. Головна Руська Рада відновила герб галицько-волинських князів — золотий лев на блакитному полі — і прийняла синьо-жовтий прапор як національний стяг українського народу. За прикладом Головної Руської Ради в містах і селах краю виникло бл. 50 місцевих рад, до яких входили представники демократичних верств.

Діяльність Головної руської ради зустріла неприхильне ставлення з боку польської Центральної ради народової, яка домагалася, щоб українці виступали разом з поляками. Вона спиралася на ополячену українську шляхту, яка утворила окремих комітет і подавала супліки на ім'я цісаря.

Наприкінці 1848 р., відповідно до цісарського декрету, у Львівському університеті відкрито кафедру української мови і літератури.

В жовтні 1848 р. Головна Руська Рада проголосила заснування культурно-освітньої організації під назвою «Галицько-руська матиця». Вона мала видавати підручники для шкіл і взагалі бути вогнищем письменства й просвіти рідною мовою. Свою діяльність «Галицько-руська матиця» розпочала аж у 1850 р.

У маніфесті від 10 травня 1848-го проголошувалася єдність 15-мільйонного українського народу, підтримка демократичних реформ і національних прав усіх поневолених народів імперії. Головна Руська Рада вимагала поділу Галичини за етнічним принципом на східну (українську) і західну (польську), об'єднання Галичини, Буковини і Закарпаття в одну провінцію, викладання в школах українською мовою, відкриття кафедри української мови і літератури у Львівському університеті.

Рада створила національну гвардію у Бережанах, Жовклі, Стрию, Тернополі та Яворові, а на Прикарпатті – народну самооборону.

Організувала культурно-освітнє товариство «Галицько-Руська матиця» (1850), ініціювала заснування Народного дому у Львові, започаткувала першу україномовну газету «Зоря Галицька».

За прикладом Головної Руської Ради у містах і селах регіону виникло близько 50-ти місцевих рад.

Головна Руська Рада розпущена в червні 1851-го з посиленням абсолютизму в Австрійській імперії.

У своєму першому маніфесті рада оголосила, що галицькі українці – це частина великого українського народу, який має славне минуле і власну державу.

Було встановлено контакти з українцями Буковини і Закарпаття. За рішенням ради організовано українську національну гвардію. Почали формуватися загони української селянської самооборони. Рада відновила

давньоукраїнську державну символіку — синьо-жовтий прапор та герб з зображенням золотого лева на синьому тлі.

Література

1. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусак ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. - 220 с.
2. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч. посібник / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак. 3. вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2002. 301 с.
3. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Г. М. Дудченко, П. П. Овдієнко ; Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. - Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 44 с.
4. Історія політичних і правових вчень [Текст] : підручник / Ф. П. Шульженко. К. : Юрінком Інтер, 2004. 464 с.
5. Історія суспільно-політичної думки [Текст] : курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. В. Слющинський ; Європ. ун-т. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 453 с.
6. Історія політичних і правових вчень [Текст] : курс лекцій / М. В. Цюрупа ; Київський ун-т туризму, економіки і права. Кафедра загальноюридичних дисциплін, цивільного права та правового забезпечення туризму. Кафедра філософії і соціальних наук. К. : КУТЕП, 2015. 200 с.
7. Історія української суспільно-політичної думки [Текст] : навч. посібник / уклад. В. В. Морозов ; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана.- К. : КНЕУ, 20016. 180 с.

Вітіє Аліна

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Державно-правова теорія М. Драгоманова*

Значний внесок у розвиток політичної та правової ідеології ліберального й демократичного рухів в Україні зробив Михайло Драгоманов (1841-1895) — талановитий філософ, публіцист, історик і вчений. Він створив концепцію суспільства, що ґрунтується на ідеї асоціації гармонійно розвинених особливостей. Реалізація цього ідеалу, вважав він, можлива за федералізму з максимальною децентралізацією влади та самоврядуванням громад і областей.

М. Драгоманов розробив проект конституційного перетворення Російської імперії на децентралізовану федеративну державу. Він був

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавіцька Л.С.

переконали, що терор і диктатура не можуть бути засобами побудови прогресивного суспільно-політичного ладу.

У його проекті передбачався новий устрій держави на засадах політичної свободи, яка гарантуватиме права людини і громадянина, скасування тілесних і смертної кар, недоторканність житла без судової постанови, таємність приватного листування, свободу слова, друку, совісті й віросповідання. Церква відділялася від держави.

На сторожі прав і свобод стояв суд. Усі громадяни, які досягли 21-річного віку, наділялися виборчими правами, а з 25-річного віку вони могли бути обраними до складу зборів, а також на державні посади.

У державно-правовій концепції М. Драгоманова передбачалися три гілки влади: Законодавча; Виконавча; Судова.

Законодавча влада належала двом думам — державній і союзній. Зміни в основні закони мали вноситися в разі згоди третин голосів членів обох дум і затверджуватися Державним собором, обраним зі складу двох дум, а також делегатами від обласних зборів. Головою держави міг бути імператор з успадкованою владою чи обраний голова Всеросійського державного союзу, Глава, держави призначав міністрів, відповідальних перед обома думами.

Разом із державною ланкою влади на місцевому рівні передбачалося самоуправління: громадське (в містах і селах); волосне; повітове; обласне.

Самоуправління репрезентували сходи і збори, яким були підзвітні всі посадові особи, крім суддів. На рівні міст, волостей, повітів та областей обиралися думи, а з їхнього складу — управи.

До функцій обласних дум та їхніх управ входили вирішення місцевих господарських проблем, питання благоустрою, нагляд за економічною діяльністю, організацією освіти. Зносини місцевих органів самоуправління з загальносоюзними, зокрема з міністрами, регулювалися законодавством. Можливі суперечності розглядалися Верховним судом.

До третьої гілки влади — судової, окрім Верховного суду (сенату), входили судові палати обласних, повітових і міських дум. Статус суддів визначався законом. Члени Верховного суду призначалися довічно главою держави, їм належало мати вищу юридичну освіту і практику роботи в судових палатах.

Силові структури діяли на обох рівнях. На загальносоюзному рівні утворювалася невелика армія, а в областях — ополчення. Поліція підпорядковувалася думам у містах і повітах.

Функції держави, що є за Драгомановим чимось чужим і не притаманним для людства, у суспільстві “вільних індивідів” має виконувати “товариство-товариств”, що утворюється знизу з ініціативи самих таки індивідуальних особистостей – федеративна спілка з максимальною децентралізацією та самоврядуванням громад.

Найближчим до свого ідеального соціального устрою Драгоманов бачив швейцарські кантони, де він прожив 15 еміграційних років. Необхідною об'єднуючою між собою умовою для асоціацій індивідів розглядуваний нами мислитель вважав національне, що “живе в людині”.

Національність є сукупністю спільних людських ознак. І не брати до уваги національного, у прагненні людства об'єднатися, не можна – бо людство і є “лише сукупністю націй”. Питання національності й усього, що з нею пов'язане – “є перше, головне діло” у справі майбутнього українського народу, Драгоманов характеризує як примарну та регресивну .

Отже, своєю державно-правовою концепцією М. Драгоманов пропонував парламентську державу з засадами самоуправління, яка впливала б на соціальну та економічну сфери суспільства, надавала б великого значення просвітництву й законодавству, які уможливили б реформаційні зрушення.

Пріоритет прав особи. Цей класичний принцип розвиває Михайло Драгоманов у своєму конституційному проекті під назвою “Вільна спілка”.

На перше місце ставиться ідея формування держави на засадах політичної свободи, витлумачуючи останню як систему прав людини і громадянина, недоторканність особи, життя, приватного листування, національності (мови); як свободу совісті, друку, об'єднань, носіння зброї, вибору житла і занять, а також право позову на посадову особу чи відомство та спротиву незаконним діям чиновників.

Рівність усіх у громадянських правах та обов'язках не може бути скасована жодним законодавчим актом. Концептуальна домінанта такого співвідношення громадянин — суспільство — держава, постійно присутня у всіх політологічних працях Драгоманова. Не випадково для твердження цього принципу він активно залучає досвід демократичних країн.

Національна ідея Михайло Драгоманов у своїй праці “Чудацькі думки про українську національну справу” переконує, що сама по собі думка про націю не може привести людство до свободи та правди для всіх.

Необхідно шукати чогось іншого — загальнолюдського, що було б вище над усіма національностями та гармонізувало їхні відносини. Проте ця ідея “космополітизму і людства” зовсім не суперечить ідеї національності, а лише творить її вищий порядок.

Література

1. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусак ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім.Івана Франка, 2001. 220 с.
2. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч. посібник / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак. 3. вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2002. 301 с.
3. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Г. М. Дудченко, П. П. Овдієнко ; Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М.Гоголя, 2004. 44 с.
4. Історія політичних і правових вчень [Текст] : підручник / Ф. П. Шульженко. К. : Юрінком Інтер, 2004. 464 с.
5. Історія політичних і правових вчень [Текст] : курс лекцій / М. В. Цюрупа ; Київський ун-т туризму, економіки і права. Кафедра загальноюридичних дисциплін, цивільного права та правового забезпечення туризму. Кафедра філософії і соціальних наук. К. : КУТЕП, 2005. 200 с.

6. Історія української суспільно-політичної думки [Текст] : навч. посібник / уклад. В. В. Морозов ; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. К. : КНЕУ, 2006. 180 с.
7. Драгоманов М.П. В справі Угорської Руси [Текст] : посмертний голос М. Драгоманова / М. П. Драгоманов. Львів : Видав М. Павлик, 1895. 15 с.
8. Драгоманов М.П. М.І.Костомарів: Житєписний очерк [Текст] / М. Драгоманов. Львів : [б.в.], 1901. 41 с.
9. Драгоманов М.П. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876-1895) [Текст] / М. Драгоманов, М. Павлик. Чернівці. Т. 2 : (1876-1878) / зладив М. Павлик. [Б. м.] : [б.в.], 1910. 317 с.
10. Драгоманов М.П. Про Братство хрестителів або баптистів на Україні [Текст] / М. П. Драгоманов. Коломия : [б.в.], 1893. 21 с.

Воляннюк Денис

магістр 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Ціннісно-правові аспекти принципу добросусідства: до постановки питання*

Абсолютно всі положення (аспекти) принципу добросусідства спрямовані на вирішення єдиної проблеми – співвідношення і захисту прав та законних інтересів власників володінь, що межують між собою, а відтак і попередження та врегулювання суперечностей, які можуть виникнути в процесі здійснення власниками прав на належне їм майно. Тож які саме права власника можуть бути порушені власником межуючого володіння та як інтереси власників співвідносяться з ціннісними аспектами таких прав?

Добросусідство – це правовідношення між сусідами, в якому може виникнути і виникає двосторонній вплив, де право одного – це обов'язок іншого, де Х та Y сходяться в єдиній точці. До прикладу, на думку Д.В. Дождева, права по сусідству (*jura vicinitatis*) являють собою спосіб правового регулювання відносин між сусідами, що полягає в законодавчому обмеженні правомочностей власника [1]. В цьому контексті добросусідство слід розглядати як взаємини двох і більше осіб, які володіють речовими або зобов'язальними правами на одне і те ж саме або розташоване в безпосередній близькості майно, що створює ймовірність тривалих порушень прав будь-якої сторони. Отже, вірогідним є те, що описане правовідношення виникає з права власності та контролюється матеріальним правом, але чи опосередковується таке правовідношення правовими цінностями власників-сусідів і, якщо так, то в якій мірі?

В призмі здійснення власниками своїх правомочностей може виникати і, як правило, виникає так званий конфлікт інтересів, який в даному конкретному випадку являється конфліктом між певними правовими

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Качур В.О.

обов'язками того чи іншого власника і його приватними інтересами. Водночас, якщо правовий механізм забезпечення прав власників законом передбачений, то узгодження інтересів власників сусідніх володінь та/або співвласників розглядається більше в розрізі правових цінностей – правосвідомості (концепцій, ідей, теорій, принципів, які вона містить), а також тих цінностей (правових засобів), які створюються за допомогою правосвідомості для впровадження у суспільне життя загальнолюдських цінностей, в тому числі щодо відносин сусідства. Так, рівень правосвідомості особи, зокрема, власника має прямий вплив на реалізацію принципу добросусідства, але чи можливо реалізувати вищеописане в рамках матеріального права?

Відносини добросусідства надзвичайно важко нормативно врегулювати у всеохоплюючій площині з огляду, зокрема, на комплексність даного інституту, його варіативність та різногалузевість таких відносин. Проте, дана гіпотеза не звільняє нас від необхідності врегулювати інститут добросусідства як і будь-яку іншу нішу людських правовідносин, а відтак постає питання: яку роль в процесі врегулювання інституту добросусідства відіграють правові цінності, особистісні аспекти права та відображені ним ідеали?

Якщо говорити про зміст відносин добросусідства, то він виражається в сукупності прав та обов'язків суб'єктів даних відносин. І хоча комплекс таких прав та обов'язків, по-суті, є однаковим для кожного власника, однак питання ціннісно-правових аспектів відносин добросусідства, при якому забезпечуватиметься саме рівновага між правами та обов'язками їхніх суб'єктів, залишається відкритим.

Література

1. Дождев Д.В. Римское частное право: учебник для вузов / Дмитрий Вадимович Дождев. – 2-е изд., изм. и доп. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М), 2002. – 784 с.

Грігалашвілі Дмитро

студент 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Свобода як правова цінність: теоретико-правовий аналіз*

Поняття «свобода» залишається таким поняттям, яке, не зважаючи на тривалу історію спроб знайти власну єдину дефініцію, і надалі залишається без неї. Сьогодні нараховують близько 200 визначень поняття «свободи», що засвідчує його багатовимірність та неоднозначність [4, с.3].

Видатний науковець С. С. Алексєєв стверджує: «Свобода не є результатом інтелектуального творіння... вона дійсно дана людям самою природою, вона – «божий дар», один з найбільш високих проявів людської

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Качур В.О.

природи, сутності того унікального, що властиве людині як істоті розумній - вищої свідомості. І у цьому зв'язку свобода є втіленням сенсу життя людини, її призначенням, тим найбільш визначним, що може і повинно дати людині дійсне щастя, життєве задоволення» [1, с. 93–94].

У сучасному філософському словнику за редакцією В.Є. Кемерова визначено поняття свободи так: «Свобода – це здатність людини оволодівати умовами свого буття, долати залежності від природних і соціальних сил, зберігати можливості для самовизначення, вибору своїх дій та вчинків» [7, с.764-765]. Укладачі «Юридичної енциклопедії» за редакцією Ю. Шемшученка, під свободою розуміють природний стан народу або окремої людини, який характеризується можливістю діяти на власний розсуд; суб'єктивна можливість людини і громадянина здійснювати або не здійснювати певні дії, що ґрунтуються на його конституційних правах і свободах [8, с. 441].

Щодо розуміння свободи у правознавстві, то сьогодні вона уживається у таких двох конструкціях: «свобода у праві» та «право на свободу».

Звернемо увагу на поняття «свобода у праві». Прочитавши розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України, ми зустрічаємо не один раз слово «свобода», наприклад: право на свободу думки і слова (стаття 34), право на свободу світогляду і віросповідання (стаття 35), право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (стаття 36) тощо [3]. Аналіз тексту Основного закону України засвідчив про відсутність прямої дефініції поняття «свободи» в Основному Законі України. Це визначення, на нашу думку, «заховано» у статті 23 Конституції України, у якій написано: «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості». Вважаємо, що це і є визначення свободи з погляду правової площини, тільки замість «свободи» зазначено «вільний розвиток особистості». Але ж для розвитку особистості потрібно робити якісь дії, за які ти потім нестимеш відповідальність. Тобто, людина розвиває себе як особистість за допомогою певних дій, які вона може робити завдяки свободі. Отже, у «вільному розвитку особистості» Основний Закон «сховав» поняття «свобода».

Аналізуючи феномен цінності В.О. Качур виокремила певні властивості, що дало їй підстави визначати цінність як явище об'єктивного світу, що має значення для суб'єкта при здійсненні ним життєвого вибору [2, с.10].

Цінності, які діють у правовій сфері та закріплюються правом, набувають статусу правових цінностей. Водночас вони відображають правову систему конкретної держави, а не всього світу та залежать від ситуації в державі, яку змінюють суспільно-політичні погляди громадян.

Це твердження яскраво проілюстровано у рішеннях Федерального конституційного суду Німеччини, який вважає, що саме основні цінності утворюють суспільний лад вільної демократії, що його Основний Закон в

межах конституційного ладу вважає фундаментальним. В основі цього суспільного ладу, відповідно до прийнятого конституційно-політичного рішення, перебуває бачення, згідно з яким людина у світовому порядку має власну, самостійну цінність, а свобода і рівність є базовими цінностями державного утвору. Тому суспільний лад є ціннісним устроєм. [6, с.154].

Для з'ясування місця свободи в системі правових цінностей важливим є дослідження свободи крізь призму ціннісних рівнів права, за допомогою яких можна розкрити важливі аспекти щодо розуміння свободи. Якщо сутність права у найбільш загальному визначенні є міра свободи та обґрунтованість поведінки суб'єктів суспільного життя, що зумовлені розвитком суспільства, то цінність права можна визначити як уособлення свободи і активності людей на основі стосунків і у відповідності зі справедливістю, необхідністю узгодження волі й інтересів різних верств населення, соціальних груп, окремих індивідів [5, с.66].

Фундаментальні цінності людини стають базою аксіології права, утворюючи сутнісну постійну (константу) юридичного простору. Однією з основоположних цінностей індивіда є потреба у свободі. Свобода, трансформуючись не просто у свободу, а в свободу у праві, здатна подолати «відчуження» людини у сфері права – усунути сприйняття людиною правових цінностей як чогось непотрібного і як того, що її не стосується [5, с. 70].

Стверджуючи принципи свободи, право набуває глибокого особистого значення – стає цінністю для окремої людини, груп людей, суспільства; є дієвим засобом її соціальної захищеності особи; відкриває їй доступ до благ. У цьому, до речі, виявляється гуманістичний характер права. Саме свобода як цінність права входить до складу загальнолюдських цінностей, що напрацьовуються поколіннями людей упродовж історії і стають одночасно як людськими ідеалами, так і людською практикою [5, с. 71].

Наостанок варто зазначити, що для кожної окремої людини свобода створює цінність, коли людина сама знаходить в ній корисні властивості і особисто відчуває в них необхідність, а не за допомогою сторонніх осіб [24, с. 71]. Говорячи про свободу як правову цінність, ми говоримо про неї як цінність окультуреного суспільства.

Література

1. Алексеев С. С. Философия права. М. : Норма, 1998. 336 с.
2. Качур В.О. Категорія «цінність» у теорії правової культури: до визначення поняття. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2020. 11(1). С.6-12.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 11.01.2020).
4. Лях В. В. Соціальні, особистісні та екзистенційні виміри свободи. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2004. Випуск 44. С.1-14.
5. Осядла М.В. Свобода як правова цінність: дис. ... к.ю.н. 12.00.01. Київ : НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2016. 202 с.

6. Паславська Н.Т. Становлення та розвиток конституційної юстиції ФРН: історико-правове дослідження: дисер. ... к.ю.н. 12.00.01. Львів, 2015, 210 с.

7. Свобода. *Современный философский словарь* / под ред. д.ф.н., проф. В. Е. Кемерова. М.; Бишкек; Екатеринбург, 1996. С.764-765.

8. Свобода. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 5. – 2003. С.441.

Громовий Ярослав

здобувач кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Ціннісно-правові аспекти формування правової держави в Україні

Після набуття Україною незалежності в 1991 році, її народ обрав шлях розвитку правової державності, що зумовило необхідність дотримання основних ідей та цінностей, притаманних даній концепції. Відхід від принципів тоталітаризму, які, хоча відкрито й не декларувалися, проте у 70-80-х роках все ж були притаманні СРСР, отримав своє нормативне закріплення спочатку в Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-XII, а згодом – і в Конституції України від 26.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Ці, основоположні для України, правові акти стали основою нового періоду в розвитку української державності.

Новий для українського суспільства підхід до формування держави будувався на існуючих у розвинених зарубіжних країнах положеннях про права людини як основний показник визнання й дотримання справедливості в житті суспільства. В Конституції України були закріплені такі правові цінності, як людиноцентризм та верховенство права, взаємна відповідальність держави та громадян, власність тощо.

Основи формування в країні ціннісних орієнтирів правової держави закріплені в конституційних нормах про визнання права володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Відзначимо, що право використання не є абсолютним у нашій державі. Згідно Конституції використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі. Таким чином, вищою цінністю є не право кожної окремо людини володіти, користуватися і розпоряджатися власністю, а право всіх людей у сукупності володіти, користуватися і розпоряджатися власністю при цьому не заважаючи один одному, не порушуючи їх прав, та не завдаючи шкоду державі та суспільству.

Ми дотримуємося тези, згідно з якою права людини є явищем суспільним і соціально-історичним, а не природним. Вона повністю узгоджується з конституційним положенням, згідно якого права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Цінність прав і свобод, притаманних правовій державі, зумовлюється тим, що вони стосуються різних благ, найбільш значущих для особистості. Блок цінностей, які визначаються конституційно закладеними правами і свободами, формується не довільно, а детермінується об'єктивними закономірностями, що відображаються у політиці правової держави.

Аналізуючи проблематику розвитку правової держави з урахуванням ціннісної основи власності слід акцентувати увагу на тому, що зв'язок права і держави набагато складніший, ніж може здатися на перший погляд, соціальна цінність і результативність права можлива лише за умов ефективної політичної влади. Неможливо досягти системної зміни ситуації лише шляхом декількох політико-правових новацій. Марними є спроби покладання надій на законодавчі конструкції правової держави (які також далекі від ідеалу) без адекватної культурної основи політико-правової системи держави.

Формування правової держави в Україні з урахуванням ціннісної основи власності має здійснюватися на основі балансу інтересів держави, суспільства і особистості з метою сталого й гармонійного розвитку системи відносин власності, яка сформувалася між цими суб'єктами.

Оскільки однією з цілей існування правової держави є досягнення бажаних для держави суспільних відносин, заснованих на соціальній та економічній справедливості, то лише подолання наявних «конфліктів інтересів» дозволить досягти позитивних результатів, спрямованих на задоволення інтересів більшості учасників системи відносин власності. У правовій державі дотримується баланс між інтересами держави, суспільства й особистості без домінування будь-кого із зазначених суб'єктів. Відзначимо, що на сьогоднішній день перед Україною як правовою державою стоїть питання про дотримання балансу інтересів різних суб'єктів щодо найціннішої власності – землі.

Гузик Аліна

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Роль правової культури у забезпеченні ефективної діяльності державного апарату*

Правова культура займає важливе місце в процесі створення та функціонування правової держави. Рівнем правової культури обумовлюються процеси демократизації, становлення громадянського суспільства та правової держави, заснованих на принципах гуманності та соціальної справедливості, де вищою цінністю є права і свободи людини [1, с.15].

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Качур В.О.

Сучасні дослідження категорії «правова культура» здійснювали та здійснюють такі вітчизняні та зарубіжні правознавці, як: С. Алексеєв, В. Бачинін, В. Качур, Д. Керімов, А. Козловський, М. Козюбра, М. Костицький, В. Нерсисянц, М. Патеї-Братасюк, О. Скакун та ін., в працях яких ця категорія переосмислюється, а сутність розкривається кожного разу по-різному. Тому ідея реформування правового життя на засадах національної духовної культури, національної свідомості, духу, цінностей тощо заслуговує на увагу [2, с.123].

Ефективність функціонування правової системи держави напряму залежить від ефективної діяльності державного апарату, під яким, зазвичай, розуміють система всіх державних органів, які здійснюють завдання держави та реалізують її функції. Кожен державний орган є відносно самостійною, структурно незалежною ланкою апарату, що створюється державою для здійснення чітко визначеного виду діяльності. Кожна така ланка наділена відповідною компетенцією та в процесі реалізації своїх функцій покладається на організаційну, матеріальну та примусову силу держави [4, с.74].

З метою належного виконання завдань і функцій держави, органи держави організовані відповідно до системи принципів, які визначають основні підходи до їх формування та функціонування.

У юриспруденції принципи визначаються як основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації [3, с.342]. Такими принципами сьогодні є :

- принцип пріоритетності прав і свобод людини – передбачає обов'язок для державних органів і службовців визнавати, реалізовувати та охороняти права та свободи людини;

- принцип демократизму – втілюється в широкому залученні громадян до формування та організації діяльності державних органів. Він включає в себе: принцип народовладдя (передбачає, що джерелом влади в Україні є народ), принцип поділу влади (передбачає структурний і функціональний принцип раціональної організації влади), принцип взаємної відповідальності особи та держави (передбачає обмеження державної влади правами і свободами людини та громадянина);

- принцип законності – передбачає точне і неухильне дотримання та виконання норм права всіма громадянами, державними органами та іншими суб'єктами права;

- принцип професіоналізму та компетентності – забезпечує умови для залучення кваліфікованих і професійних кадрів до діяльності в органах державної влади;

- принцип гласності – передбачає відкритість діяльності державних органів, право кожного на отримання інформації, яка стосується його прав і законних інтересів [4, с.75].

Безперечно, наведений перелік принципів діяльності апарату сучасної держави не є вичерпним, тому він може бути доповнений також іншими принципами (політичної неупередженості державних службовців, їхнього патріотизму, персональної відповідальності, ініціативності, добросовісності, толерантності тощо) [5, с.87-88].

Неухильне дотримання працівниками державного апарату зазначених принципів свідчатиме про належний рівень їх правової культури та сприятиме ефективному функціонуванню держави загалом.

Література

1. Богачов С.В. Особливості процесу формування правової культури в Україні. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2011. № 2. С. 43-48.

2. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. 2014. № 782. С. 123-128.

3. Голубовська І.О., Шовковий В.М., Лефтерова О.М. Багатомовний юридичний словник-довідник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.

4. Теорія держави і права: навч. посіб. / за заг. ред.С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

5. Теорія держави і права : навч. посіб. для підгот. фахівців з інформ. безпеки / за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 332 с.

Демченко Катерина
студентка 3 курсу спеціальності «Право»
ВСП «Фаховий коледж МНУ ім. В. О. Сухомлинського»
(м. Миколаїв)

Становлення ідеї прав людини в історико-правовій та філософській думці України XVIII- XIX ст.*

Обов'язковою умовою здійснення демократії у державі є реалізація прав і свобод особи. Соціальна цінність людини може бути досягнута в процесі дослідження взаємовідносин її з суспільством та державою, актуальність якого визначається місцем і роллю особистості в житті суспільства, характеристикою її прав, свобод і обов'язків.

Про стан і ступінь розвитку ідеї прав і свобод людини ми можемо черпати відомості з історичних джерел і пам'яток права, філософських і політичних трактатів, створених на території сучасної України у різні часи.

Індивідуалістичний напрям, що домінував в українській історико-правовій думці ще з ренесансного періоду, ґрунтувався на ідеях природного права, а також виражався у акценті на відповідальності людини

* Наукова керівниця – директорка ВСП « Фаховий коледж МНУ ім. В.О. Сухомлинського», кандидатка політичних наук Царенко О.О.

перед собою і суспільством [1, с.18-22]. Глобальне дослідження людини як особистості, її прав і свобод провів у XVIII ст. Г. Сковорода, вважаючи науку про людину, її щастя - найважливішою. Послідовно ідею природних прав та договірну теорію походження держави відстоював Я. Ковельський, який зазначав, що всі громадяни мають бути формально рівними перед законом, влада і особа повинні нести взаємну відповідальність [2, с.257-259; 3, с.92-97].

Вершиною розвитку юридичної форми, в якій була закріплена ідея політичної свободи українського народу, а отже і свободи людини, у досліджуваний період став конституційний проект Пилипа Орлика («Конституція прав і свобод Війська Запорозького», 1710 р.). У цьому документі одержали відображення ідеї щодо організації влади за принципом її поділу на законодавчу, виконавчу і судову, виборності урядовців, утвердження прав і свобод громадян. Таким чином була зроблена хоча б спроба закріпити нову, відносно демократичну модель державного ладу України [4].

У історії політико-правової та філософської думки України періоду національного відродження можна виділити два етапи еволюції поглядів на співвідношення прав людини і прав народу (нації). Перший (к. XVIII-пер. пол. XIX ст.) - період визрівання національного усвідомлення - права людини розглядаються невіддільно від прав народу, які разом втілюються у формі всеслов'янської федерації (М. Костомаров, Т. Шевченко, В. Білозерський); другий (др. пол. XIX-поч. XX ст.), пов'язаний з усвідомленням народу як нації, тобто етносоціальної спільноти, у якій сформувалося самопізнання національної ідентичності, а також територіально-мовна і господарсько-економічна єдність. Це переросло у вимогу поступової легалізації ідей свободи, рівності, справедливості у формі федерації народів (М. Драгоманов, С. Подолинський, М. Грушевський, В. Винниченко). Нація утверджувалася через особистість, залучення її до вселюдських цінностей, а особистість - через єднання з нацією та співвіднесеність зі світом [2, с.364-371; 5, с.120-158; 6, с.21-30; 7, с.113-120].

Ідеї прав і свобод людини знаходили відображення в поглядах багатьох українських мислителів. Так, М. Драгоманов розробив конституцію суспільства, що ґрунтувалася на ідеї асоціації гармонійних особистостей. Саме людина для нього - основа основ соціального устрою, найвища цінність, гарантими прав якої може бути лише вільна асоціація (громада), а не держава, конфедерація [7, с.115-120; 8, с.321-329]. На позиціях прогресивного конституціоналізму стояв правознавець Б. Кістяківський, який послідовно відстоював надання людині демократичних прав, зокрема, захист свободи слова і віросповідання, права зборів, загального виборчого процесу та ін. [9, с.53-70].

Як підсумок, зазначу: навіть фрагментарний аналіз історичних аспектів становлення ідеї прав і свобод людини в українській історико-правовій та філософській думці XVIII-XIX ст. дає можливість стверджувати, що у процесі історичного розвитку суспільства зміст прав і свобод людини змінювався не лише в бік кількісного збільшення каталогу прав, але

відбувались і якісні зміни. Прогресивна українська політико-правова думка дійшла висновку, що офіційне закріплення та забезпечення прав людини можливе тільки за існування демократичних режимів. Заклавши ідею прав людини у національну історико-інтелектуальну скарбницю, вона створила фундамент для сприйняття незалежною Україною сучасних міжнародних стандартів в галузі прав людини.

Література

1. Українські гуманісти епохи Відродження: антологія: у 2 ч. / відп. ред. В. М. Нічик. – К.: Наукова думка, 1995. Ч.1. 432 с.
2. Історія філософії України: Хрестоматія: навч. пос. / Упоряд. М. Тарасенко, М. Русин, А. Бичко та ін. – К.: Либідь, 1993. 560 с.
3. Проблема людини в українській філософії XVI-XVIII ст. / І. С. Захара, М. В. Кашуба, В. І. Любашенко та ін. – Львів: Логос, 1998. 238 с.
4. Кресіна І. О., Кресін О. В. Гетьман Пилип Орлик і його конституція. К.: ПБП "Фотовідеосервіс", 1993. 80 с.
5. Мороз С. П. Ідея прав людини у політико-правовій думці України (IX- початок XX ст.): дис. канд. юр. наук: 12.00.01/ Нац. юр. акад. України ім. Ярослава Мудрого, – Харків, 2002. 229 с.
6. Історія розвитку української державної ідеї. – К.: Т-во "Знання України", 1991. 48 с.
7. Лисяк-Рудницький І. П. Напрями української політичної думки // І. П. Лисяк-Рудницький Історичні есе: В 2 т. / пер. з англ. М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицак та ін. – К.: Основи, 1994. Т.2. С. 573 с.
8. Лисяк-Рудницький І. П. Драгоманов як політичний теоретик // І. П. Лисяк-Рудницький. Історичні есе: В 2 т./ пер. з англ. М. Бадік, У.Гавришків, Я. Грицак та ін. – К.: Основи, 1994. Т.1. 573 с.
9. Депенчук Л. Богдан Кістяківський. – К.: Основи, 1995. 174 с.

Ігнатенко Альона

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Співвідношення професійної культури і професійної етики*

Сучасна професійна освіта спрямована не тільки на підготовку конкурентоспроможного фахівця, здатного до саморозвитку і творчого пошуку у професійній діяльності, але й особистості зі стійкою системою цінностей. Відтак, метою сучасної професійної освіти стає підготовка фахівця як носія загальної і професійної культури та допомогти сучасній людині осмислити життя в усій його багатозначності та глобальності, розширити горизонти індивідуального сприйняття світу.

Значну наукову цінність у дослідженні даної проблеми мають праці С. Арутюнова, Ю. Бромлея, І. Климова, Л. Когана, Г. Кочетова, Н. Крилової, І.

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Ярош А.О.

Моделя, В. Сластьоніна, Ф. Щербака, П. Шумського, О. Толочко, С. Подкопаєва, В. Долежана, С. Даніліна та інших науковців.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного погляду щодо сутності та структури культури, в цілому, і професійної культури, зокрема. Професійна культура – це система колективних цінностей, переконань, зразків і норм виробничої поведінки, притаманних певній групі працівників – професіоналів [1, с. 13].

Завданням професійної культури є: формування почуття моральної відповідальності; суворе дотримання усталеного позитивного стереотипу поведінки; вироблення моральної обґрунтованості службових взаємовідносин; готовність виконувати службовий обов'язок; вироблення культури професійних дій; недопущення професійної деформації; застереження від виявів бюрократизму [4].

Професійна культура характеризує рівень та якість професійної підготовки. Стан суспільства безумовно впливає на якість професійної культури. Для її підтримки необхідні відповідні учбові заклади, які надають кваліфіковану освіту, інститути та лабораторії, студії та майстерні і т. інше. Ми можемо окреслити найбільш характерні риси професійної культури фахівця: наявність здібностей до професійної діяльності, розвиток яких сприяє вихованню культури, в результаті якої фахівець здатний відчувати й розуміти оточуючих; сформованість професійної культури, що впливає як на загальний розвиток людини, так і на її внутрішній світ і є основою загальної культури; наявність професійно-культурних навичок і умінь [2, с.4].

Професійна етика поширюється на ті соціальні групи, до яких пред'являються найбільш високі моральні вимоги. Як система норм професійна етика – це кодекс правил, що визначає поведінку спеціаліста у службовій обстановці, норм, які відповідають існуючим законам та відомчим нормативним документам, професійним знанням, стосункам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків. Регламентується вона не тільки нормами моралі, а й нормами права, що мають моральне походження та моральний зміст [3].

Основними завданнями професійної етики є: систематизація накопиченого у процесі історичної практики досвіду, характерного для даного виду діяльності; узагальнення і вдосконалення його відповідно до вдосконалення даного виду діяльності; вплив на свідомість спеціаліста з метою покращення його як особистості і професіонала; сприяння більш повному та ефективному вирішенню професійних задач [5, с. 4].

Таким чином, на підставі вищезазначеного можна сказати, що співвідношення цих двох понять тісно пов'язані між собою. Ці два поняття впливають на норму поведінки усіх спеціалістів. Професійна культура є більш ширшим поняттям ніж професійна етика. Професійна культура є якісною ознакою соціального розвитку, конкретною цілісністю, створеною людською діяльністю. Вона характеризується через визначеність людської діяльності як систему найважливіших і необхідних властивостей певного фаху, а професійна етика -це сукупність визначених обов'язків і норм

поведінки, які підтримують моральний престиж професійних груп у суспільстві.

Література:

1. Л.М. Фільштейн, В.М. Журавльов Професійна культура в аспекті підготовки фахівців. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2016. Вип. 29. С. 12-18.

2. Цзя Яочен Професійна культура як вектор успіху. *Innovative solutions in modern science*. 2016. № 8(8). С. 1-7.

3. Феленчак Ю.Б. Поняття про професійну етику. URL: http://repository.lidufk.edu.ua:8080/bitstream/34606048/19511/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F_2_%D0%94%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%A4%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%87%D0%B0%D0%BA.pdf

4. Сабатовська І.С. Професійна культура особистості: структура та критерії вимірювання. URL: http://www.confcontact.com/20110531/so_sabat.htm

5. Навчальний посібник з курсу „Професійна етика вищої освіти” для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». / А.П. Алексеєнко, К.І. Карпенко, Л.О. Гончаренко, В.В. Дейнека. Харків: ХНМУ, 2015. 77 с.

Ищук Софія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Основні політико-правові ідеї Полтавської масонської ложі «Любов до істини»*

Масонство в Україні з'явилося понад 250 років тому, спричинене західними впливами та місцевими суспільними процесами. Григорій, син Пилипа Орлика, приєднався до масонського руху у Парижі, а 1734 року вирушив у ризиковану подорож до Лівобережної України – для переговорів з козаками про боротьбу проти Росії за незалежність України.

Це стало відомо у Петербурзі. На лови Григорія Орлика спорядили спеціальний загін московської армії, але ним командував масон, царський генерал Джеймс Кейт, який і врятував Гетьманича від долі Войнаровського. Схоже, Кейт як шотландець усвідомлював спорідненість долі своєї отчини та України.

Першу ложу «Лицар Сходу» започаткували в Україні на Галичині 1747 року. А 1784 року російські офіцери заснували масонську ложу в Києві. Назвавши її «Безсмертям». Та особливо цікавою була полтавська ложа «Любов до істини». Її історія без перебільшення унікальна, проте й досі до

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавицька Л.С.

деталей не вивчена, хоч про неї писали славетні дослідники, зокрема І. Павловський та С. Єфремов.

Ця публікація не претендує на відкриття, вона є лише намаганням систематизувати інформацію з різних джерел. І спробою переконливо довести: «Любов до істини» була проукраїнською ложею.

Її заснував 30 квітня 1818 року Міхаїл Новіков – племінник відомого російського письменника, просвітителя і масона Ніколая Новікова. Полтавська ложа за твердженням І. Павловського, була близькою до петербурзької ложі «Союз Астрея», «підвідомчій» міністерству поліції. Вік «Любові до істини» виявився вкрай коротким: ложу заборонили 12 березня 1819 року спеціальним царським указом. Чим вона так стурбувала імператорський двір і владу? Адже останні ложі в Росії офіційно заборонили аж 1 серпня 1822 року.

Михайло Новіков приїхав з Петербурга до Полтави навесні 1816 року, разом з князем Репніним. Як секретар його, Репніна, канцелярії. Ось вельми красномовна характеристика І. Павловського: «М.Н. Новіков, надворний советник, умница и декабрист, которого, если бы не умер, постигла бы участь Пестеля и других несчастных».

До слова, князя Репніна і Єфремова, і Павловський вважали українським симпатиком. Він шанував українське слово, призначив Івана Котляревського директором Полтавського театру. За правління князя тут з незмінним успіхом йшли п'єси «Москаль-чарівник» і «Наталка Полтавка». Саме Репнін у 1818 році запросив до Полтави трупу актора М. Щепкіна й організував його викуп з кріпацтва.

Серед полтавських краєзнавців є думка, що й сам генерал-губернатор Ніколай Репнін-Волконський належав до масонської ложі, хоч документальних підтверджень про це не знайдено. Можливо, тут не обійшлося без плутанини: полтавського генерал-губернатора Репніна-Волконського сплутали з його дідом Николаєм Репніним, який справді належав до кількох петербурзьких масонських лож і навіть переписувався з французьким адептом масонства Сен-Мартеном.

Полтавська ложа налічувала 21 особу. Це були непересічні особистості і переважно українофіли: С. Кочубей, Капністи, В. Тарновський, В. Лукашевич, І. Бібіков, С. Война, В. Григорович, І. Котляревський.

До ложі належав як «витія» (оратор) батько української літератури Іван Котляревський. Сергій Єфремов вважає його послідовником і учнем Григорія Сковороди. Дехто з дослідників і Сковороду називає масоном, хоча жодних документальних підстав для таких тверджень немає.

Хіба тільки й того, що багато учнів і друзів Григорія Савича належали до масонських лож. Самому ж філософу імпонували просвітницькі і благодійницькі ідеї масонів, але він жартував, що їх можна сповідувати і так, не належачи до ложі.

Іван Котляревський був вірним масонській ідеології до кінця свого життя. Дав волю своїм кріпакам і роздав землю друзям, а мав її майже 100 гектарів.

Володимир Тарновський, правник, полтавський суддя, добре знаний як прихильник відновлення козацького устрою в Україні і зберігач

національних культурних цінностей, відстоював думку про необхідність розвитку української літератури та виступав проти кріпацтва.

Семена Кочубея вважають культурним подвижником. Маючи не дуже значні статки, він виділяв великі кошти на сирітські заклади та гімназії для бідних.

Дуже цікава постать Василя Лукашевича, переяславського маршалка (предводителя дворянства), який активно підтримував освітні заклади та фінансував бібліотеки. Він належав одразу до двох лож – полтавської «Любов до істини» і київської «Об'єднаних слов'ян».

Не можемо обійти увагою Тимка Падуру – поляка з українським корінням, поета, композитора, музиканта, великого шанувальника козаччини. Він писав свої українські вірші латиницею, а його пісня «Гей, соколи» нині добре знана в Україні. І не лише: її охоче співають і поляки, і білоруси – своїми мовами. Падура, хоч і не належав до полтавської ложі, але, за твердженням С. Єфремова, мав, чи то шукав зв'язки з І. Котляревським.

Сучасний дослідник українського масонства Віктор Савченко стверджує: Тимко Падура намагався налагодити контакти між київською і полтавською ложами. Вважається, що саме через нього декабристи познайомилися з українським рухом. На «слов'янському з'їзді» декабристів у Василькові Падура перший заявив про права українського народу на автономію, а себе оголосив представником українського народу. Є думка, що він спонукав Рилєєва написати українофільські поеми «Войнаровський» і «Наливайко».

Український письменник, історик і фольклорист Микола Маркевич писав Рилєєву: «З тих пір, як я бачу світ, я жив у Малоросії і на щастя тільки на три роки залишав її заради Петербурга: добродушність народу, клімат, живописне місцезнаходження заставляють любити її кожную людину, того ж, хто родився у ній, заставляють любити її думка, що вона є його благословенною Батьківщиною і звичка до неї.

Ще більше світла на українофільські настрої полтавської ложі та неабияку цікавість до цього царських сатрапів проливають матеріали слідства у справі декабристів.

Вже у січні 1826 року слідчі у справі декабристів пригадали Полтавську масонську ложу «Любов до істини», яку закрили ще 7 років тому. У її членів провели ретельні обшуки, вилучили папери. Навіть в уже тоді покійного організатора полтавської ложі М. Новікова.

На перший погляд видається, що слідчі докопувалися лише до зв'язків полтавських масонів з декабристами. Але якби ж це стосувалося лише Новікова чи Лукашевича, котрі справді контактували з «бунтівниками». Насправді ж слідчу комісію дуже цікавила саме «малоросійська таємна організація». Тому під слідство потрапили всі полтавські масони.

Декабрист С. Волконський стверджував: чув від підполковника Хотінцева, що йому буцімто пропонував вступити до таємного малоросійського товариства полтавський масон Лукашевич. За його словами, ця організація було пов'язана з польською. Волконський говорив,

що на запитання-пароль: «Де сходить сонце?» члени товариства відповідали: «У Чигирині».

Пестель на допиті повідомив, ніби йому від поляків відомо про таємне українське товариство і назвав навіть конкретні прізвища поляків Плесселя, Яблоновського та Градецького.

Муравйов-Апостол повідав слідчим: про малоросійське товариство знає тільки те, що начальником його був маршалок Лукашевич, а метою є приєднання Малоросії до Польщі.

Дивного вердикту дійшла слідча комісія. Бородков (діловод цієї комісії) про українське товариство записав: «...его намеревались образовать из масонских лож в Полтаве бывший правитель канцелярии военного губернатора Новиков и в Полтавской губернии Лукашевич и предположили целью независимость Малороссии, но остались при попытке и общество не осуществилось».

Тепер, можна стверджувати: що саме проукраїнський дух полтавської ложі «Любов до істини» став головною причиною її заборони царським урядом у березні 1819 року, за «височайшим указом» імператора Олександра I.

Як же треба було боятися руху за незалежність України, щоб упродовж майже 7-ми років тримати Василя Лукашевича арештантом у його ж бориспільському маєтку – без права виїзду і спілкування з будь-ким. Увесь цей час щотижня про його приватне життя доповідали генерал-губернаторові Малоросії, а кожного місяця такі звіти лягали на стіл особисто Миколаю I.

Література

1. Антологія української юридичної думки [Текст] : в 6 т. / заг. ред. Ю. С. Шемшученко ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. - К. : Видавничий Дім "Юридична книга", 2002 .Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / упоряд. І. Б. Усенко [та ін.] ; відп. ред. і авт. вступ. нарису І. Б. Усенко. [Б. м.] : [б.в.], 2003. 582 с.

2. Вітчизняна геополітична думка як явище політичної ідентичності українського народу у ХХ - на початку ХХІ століття [Текст] / Заремба О. В., Федоренко О. А. К. : Золоті Ворота, 2010. 210 с.

3. Ілюстрована історія України [Текст] / М. С. Грушевський. К. : [б.в.], 1918. 552 с.

4. Історія України-Руси [Текст] : в 11 т., 12 кн. / М. С. Грушевський ; голова ред. кол. П. С. Сохань ; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. К. : Наук. думка, 1991 . (Пам'ятки історичної думки України). - 9, кн. 2 : Роки 1654-1657. Репр. вид. К. : [б.в.], 1997. с.871-1630.

5. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій [Текст] : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищих закл. освіти / І. В. Огородник, В. В. Огородник. - К. : Вища школа : Знання, 1999. 544 с.

6. Історія політичних і правових вчень стародавнього світу [Текст] : курс лекцій / П. Ф. Щербина ; Хмельницький ін-т регіонального управління та права. - Хмельницький : ХІУП, 2000. 406 с.

6. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч.посіб. / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак. 2. вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2001. 304 с.

7. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень. К.: Юрінком Інтер, 1999. URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/693/8/>

8. Портал Інституту історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua/>

Качур Віра

завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Вплив правових цінностей на формування правової культури суб'єктів права

Формування правової культури суб'єктів права здійснюється в ході правового виховання і правового навчання, які розглядаються як єдиний взаємопов'язаний процес. Головними напрямками правовиховної діяльності є проведення обґрунтованої державної правової політики, а на її основі створення концепції правового виховання населення; формування багатоступеневої системи правової освіти в країні; підвищення загальної моральності громадян; популяризація правових знань (зокрема, через засоби масової інформації); пробудження інтересу в населення до правових знань і підвищення їх доступності; застосування методів реклами і «public relations»; розвиток сімейного правового виховання тощо [1, с.94].

Ефективність правого виховання напряму залежить від ціннісно-правових орієнтацій суб'єктів права, які визначають правову позицію учасників суспільного життя. Щодо ціннісно-правових орієнтацій, то вони базуються на ціннісно-правих установках, де визначальною категорією виступають правові цінності. Саму тому правові цінності і становлять фундамент правової культури.

Проблема правових цінностей посідає одне з чільних місць в юридичній літературі. Різноманіття підходів до дослідження та визначення цих правових явищ вражає.

При визначенні правових цінностей слід пам'ятати, що ця категорія є збірною і складається з двох понять «цінність» та «право». Щодо розуміння категорії «цінність», то у науковій розвідці «Категорія «цінність» у теорії правової культури: до визначення поняття» ми детально розглянули аналіз властивостей цього явища. Зокрема, серед них ми виокремили такі: 1) ключовою ознакою категорії «цінність» є її «значимість» («значущість», «значення»); 2) цінності суб'єкт вибудовує у процесі своєї життєдіяльності починаючи зі стадії цілепокладання; 3) когнітивним компонентом цінності виступають знання, які дозволяють суб'єкту виокремити властивості явища, які будуть оцінені ним на предмет їх значущості; 4) емоційним компонентом цінності є оцінка, за допомогою якої суб'єкт лише фіксує належне, стверджує свій інтерес та з'ясовує, чи це відповідає його

потребам і тим самим є значимим для нього; 5) оцінка є процесом чи процедурою надання певним явищам цінності (поцінування або заперечення), розглядаються як передумова встановлення цінності і складається з суб'єкта та об'єкта оцінки, а також її об'єктивної та суб'єктивної сторони; 6) цінність не можна окремо ототожнювати ні з суб'єктом та його потребами, ні з об'єктом оцінки, наділеним певними властивостями, оскільки взяті самі по собі вони цінності не дають; 7) процес чи процедура встановлення цінності передбачає виконання послідовно певних розумово-емоційних дій; 8) цінності мають суто соціальну природу; 9) одне і те ж явище може мати різну цінність для різних суб'єктів. Це дало підстави визначати цінність як явища об'єктивного світу (матеріальні та духовні), що мають значення для суб'єкта при здійсненні ним життєвого вибору [3, с.10].

Водночас термін «цінність» вживається не сама по собі, а в стійкій взаємодії з терміном «право», при дослідженні якого також спостерігається плюралізм його розуміння і нам залишається погодитися з відомою заувагою І. Канта про те, що юристи ще досі шукають визначення поняття права. Тому, коли мова йде про правові цінності, ми розглядаємо їх у контексті загального розуміння сутнісних рис та ознак права, що підкреслюють правовий характер тієї чи іншої цінності.

Пропонуємо визначати правові цінності як явища об'єктивного світу (матеріальні та духовні), що мають значення для суб'єкта права при здійсненні ним правового вибору.

Сьогодні цінності загалом і правові цінності зокрема є предметом вільного вибору людини чи іншого учасника суспільного життя, а не диктуються державницькою ідеологією. На думку, О. Гришук, щоб виокремити перелік чи каталог універсальних соціальних цінностей потрібно усвідомити їх фундаментальний характер та зрозуміти, що ... перелік, каталог чи ієрархія соціальних цінностей є варіативними і залежать від конкретно-історичних умов того чи іншого суспільства, його культури, економіки, моралі, релігії [2, с.17].

Отже, фундаментом правової культури є правові цінності. Її формування напряму залежить від того, яка ієрархія правових цінностей складеться у свідомості суб'єкта права. Виховання правосвідомого суб'єкта права має ґрунтуватися на правових цінностях та усвідомленні самоцінності кожним із них. Тому проблема впливу правових цінностей на формування правової особистості і надалі залишається на порядку денному держави та суспільства. Це, у свою чергу, викликає нагальну потребу у розробці та затвердженні ціннісно-правової стратегії розвитку правової культури в Україні.

Література

1. Гетьман А. П., Данильян О.Г. Основні завдання та напрямки оптимізації правового виховання в сучасній Україні. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Сер. Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2010. №3. С.86-96

2. Гришук О.В. Философія конституційних цінностей: монографія. Київ «Компанія ВАІТЕ». 2019. 416с.

3. Качур В.О. Категорія «цінність» у теорії правової культури: до визначення поняття. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2020. № 11(1). С. 6-12. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/law2020.01.001>.

Кокотун Антон

магістр 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)

Ціннісно-правові аспекти функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні*

Впровадження системи безоплатної правової допомоги є важливим фактором побудови правової держави з фундаментальними ціннісно-правовими аспектами.

Безкоштовна правова допомога - це правова допомога, що гарантується державою та надається повністю або частково за рахунок Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел. ВРД включає безкоштовну первинну правову допомогу та безкоштовну вторинну правову допомогу [1].

На даний час вона є необхідною та дуже доречною в умовах сьогодення, тому саме головним законом України – Конституцією нам гарантується дане право. Стаття 59 – « Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». [1]

Над даною проблематикою працювали такі вчені як, Гець О., Личко В., Гончаренко С.В., Банчук О. А., Демкова М. С, та інші. Згідно з положеннями закону України «Про безоплатну правову допомогу», а саме статті 1 - « Безоплатна правова допомога - правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел». [2]

Це означає, що будь-яка особа, незалежно від її статусу, фінансової або расової приналежності, має право звернутися до органу, який має повноваження надати такий вид допомоги для з'ясування питання.

У своїй повсякденній роботі працівники безоплатної правової допомоги стикаються з двома видами такої допомоги, але часто теорія відрізняється від практики, і деякі аспекти роботи потребують вдосконалення. Зокрема, законодавство не встановлює механізму роботи з громадянами, звернення яких є необґрунтованими. Працівники центру не можуть відмовити у прийнятті апеляції, хоча можуть знати, що судова перспектива відсутня. І тоді виникає питання: як діяти в такій ситуації? Однією з якостей, яка повинна бути присутнім у працівника безоплатної

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Качур В.О.

правової допомоги, є стресостійкість. Насправді, працюючи з емоційно невірноваженими людьми, вам потрібно зберігати холодну голову, щоб надати саме ту допомогу, яка вам потрібна.

Однак трапляються випадки, коли звернення громадян не відповідають чинному законодавству, і, як зазначено вище, співробітники центрів не можуть відмовити у прийнятті звернення. Ця проблема виникає, коли громадяни, приходячи до центру на консультацію, приносять усі документи, що підтверджують належність до категорії суб'єктів, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу та готові її отримати, але не надають пакет документів, пов'язаних із суттю їх питання. Саме тому розробка чіткого механізму прийняття рішень щодо відмови від необґрунтованості є необхідною новинкою у діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Такі випадки не знаходять позитивного рішення, а довіра до системи безоплатної правової допомоги падає [4, с. 164].

Слід зазначити, що безоплатна правова допомога має певний поділ, вона поділяється на первинну та вторинну, на думку дослідників, а саме Ключка Д.М., безоплатну первинну правову допомогу - різновид державної гарантії, яка полягає в інформуванні особи про її права та свободи, порядок їх реалізації, відновлення у разі їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових та службових осіб. [3]

Отже, це безпосередній захист громадян від протиправних дій державних органів.

Безкоштовна первинна правова допомога включає такі види юридичних послуг: 1) надання правової інформації;

2) надання консультацій та роз'яснень з правових питань;

3) підготовка заяв, скарг та інших юридичних документів (крім процесуальних документів);

4) надання допомоги у забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації. Кожен має право отримати таку допомогу: звернутися за такою допомогою мають право не лише громадяни України, але й іноземні громадяни, особи без громадянства, біженці, тобто всі особи, що перебувають під юрисдикцією України. [4]

Незважаючи на недовіру громадян до певних видів допомоги, за статистикою, звернення до безоплатної правової допомоги є досить значними, за результатами моніторингу місцевих центрів з питань безоплатної правової допомоги кількість звернень до місцевих центрів за результатами аналізу була наступна загальна кількість звернень клієнтів з розподілом за регіонами у 2016 році.

Слід зазначити, що система безоплатної правової допомоги в Україні має багато прогалин та недоліків. А саме: не узгоджена система безоплатної правової допомоги з Конституцією та міжнародними зобов'язаннями України, особи, які потребують безоплатної правової допомоги, не мають права обирати адвоката, отже, існує дискримінація осіб на майновій, особистій та матеріальній підставах, примус держава для прискорення чи впливу на кримінальне виконання, КПК використовується

для примушення особи користуватися послугами держави, проблема заміщення адвокатів, так звана безоплатна правова допомога - це частина корупційної системи, існують умови додаткових послуг юристів та державних службовців.

Література

1. Конституція України : поточна редакція від 30.09.2016/ Верховна Рада України.
2. Закон України про безоплатну правову допомогу: поточна редакція від 28.08.2018/ Верховна Рада України.
3. Ключка Д.М. Право на безоплатну правову допомогу в Україні /Д.М.Ключка// Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції.
4. Личко В. Поняття безоплатної правової допомоги та деякі аспекти її на- дання в Україні / В. Личко // Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuav.gov.ua>.
5. Результати моніторингу місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги/ Українська Гельсінська спілка з прав людини//Звіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/NEW_ZVITRezultaty-monitorynhu-BPP3-1.pdf

Красносільська Іванна

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Мораль і право: співвідношення понять*

У наш час існує проблема співвідношення понять права і моралі, тому що вони виникають у силу потреби забезпечити функціонування суспільства шляхом узгодження різних інтересів, підпорядкування людей певним правилам. Співвідношення між ними складне і включає взаємозв'язок єдності та відмінності.

Дану тему досліджували такі науковці як Лукашева Е.А. , Козюбра М.І., Недбайло П.Е., Величко А.М., Мальцев Г.В., Сидоренко О.В., Кушніренко А.В.

Право та мораль – це такі соціальні регулятори, структурно-функціональна характеристика яких розкривається через поняття нормативності, невід'ємне від соціальної діяльності людей, їх суспільних відносин і буття. Право є етичною категорією, немає і не може бути права, до якого не можна було б застосувати моральні оцінки, передусім, з точки зору добра і зла, чесного й безчесного тощо. А моральні норми, виникаючи в процесі життєдіяльності суспільства, спочатку не мають «законоположної

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Ярош А.О.

інстанції», передача соціально-нормативного досвіду виникає у процесі міжособистісної та масової взаємодії людей від покоління до покоління [1].

Аналогічно ж і здійснюється соціальний контроль, який в установлених регулятивних системах виконують різні установки. Проте, у відповідь на об'єктивну потребу більш визначеного захисту прав та інтересів особистості, соціуму й держави на певному етапі розвитку людського суспільства виникає право – визнаний державою найважливіший регулятор відносин у суспільстві, найефективніший засіб вирішення неминучих соціальних конфліктів, забезпечення соціального й правового порядку, прав та інтересів людини і громадянина. Моральне становище суспільства впливає не тільки на застосування права, а й на інші форми його реалізації. Чим вищий рівень моральної свідомості членів суспільства, тим легше, безболісно і безкомпромісно дотримуються й виконуються норми права [2, с. 22].

Єдність між правом і мораллю обумовлено тим, що вони в системі соціальних норм виступають найбільш універсальними, поширюються на все суспільство, мають єдиний об'єкт регулювання - суспільні відносини, мають загальну мету - регулювати поведінку людей, формувати громадянське суспільство. Розбіжність між правом і мораллю є за походженням – якщо мораль виникає разом з суспільством, то право - разом з державою ; за формою вираження - якщо мораль міститься в суспільній свідомості, то право - в спеціальних нормативних актах, мають письмову форму ; за сферою дії - якщо мораль може регулювати майже всі суспільні відносини, то право - найбільш важливі і тільки ті, які в змозі організувати; воно не має можливості впорядковувати відносини смаку, моди, любові, дружби, товариства тощо ; з часу введення в дію - якщо моральні норми вводяться в дію в міру їх усвідомлення, то правові - в конкретно встановлений термін ; також за критеріями оцінки - якщо норми моралі регулюють суспільні відносини з позиції добра і зла, справедливого і несправедливого, то норми права з точки зору законного і незаконного, правомірного і неправомірного. Право і мораль постають основоположними елементами щодо регулювання, впорядкування відносин у суспільстві та основоположними щодо здійснення правового впливу на поведінку суб'єктів [3, с. 420].

Отже, можна сказати, що поняття мораль і право є взаємопов'язаними, але вони не є ідентичними та слід розуміти їх розбіжності. Слід повернутися до того, що мораль - це сукупність норм і принципів, які регулюють поведінку людей з позицій добра і зла, справедливого і несправедливого, а право – це система загальнообов'язкових, формально визначених юридичних норм, що виражають волю народу.

Література

1. Крисюк Ю.П. Мораль і право: проблеми співвідношення. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153577626.pdf>
2. Самолюк Ю.М. Судова апеляція. *Співвідношення права і моралі*. 2009. № 2(15). С. 16-23.

3. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / За ред. проф. О.В. Козаченка, проф. Є.Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. 768 с.

Лучейко Романа
здобувачка вищої освіти освітнього
ступеня «бакалавр» Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ (м.Львів)

Взаємообумовленість політики та права у сучасному суспільстві

Життя сучасного суспільства досить різноманітне, тому часто виникають складні життєві ситуації та відносини, в яких їх учасники мають різні цілі та інтереси. Отже, цілком природно, що протягом тривалого історичного розвитку людського суспільства в ньому сформувалася певна система нормативних регуляторів та різних правил поведінки. До неї входять правила і політичні інтереси. Історія дослідження взаємозв'язку політики та права розвивається ще з давніх часів. Взаємовплив політики та права, відповідно політичних й правових цінностей у сучасному суспільстві, є достатньо дискусійним питанням.

Ще Арістотель зазначав, що право уособлює собою політичну справедливість і служить нормою політичних відносин між людьми. У цілому право як політичне явище він називав «політичним правом». Що, зокрема, означало неможливість неполітичного права, відсутність права взагалі в неполітичних (деспотичних) формах правління [1]. Г. Кельзен, досліджуючи природу права, вказує, що право «має чисто природній зміст». Він стверджує, що право є незалежним явищем від політики, проте визнає волю як основу його створення [2].

Як зазначає Ю. Ю. Калиновський, політична й правова сфери перебувають у діалектичному взаємозв'язку, характер якого має різнорівневий та поліаспектний характер. Він говорив, що співвідношення політики та права, особливо у країнах, що демократизуються, наочно ілюструється мотивами та технологіями застосування принципу так званої «політичної доцільності», особливостями його співвідношення з принципами «верховенства права» й «верховенства закону» та додає, що реалізація принципу верховенства права має стати запобіжником від політичного свавілля, коли під гаслом «політичної доцільності» реалізуються вузькокорпоративні (кланові, партійні), а не суспільні інтереси. Автор відмічає, що в Україні принцип верховенства права не набув належного втілення, що призводить до перманентного порушення правових норм, домінування політичної доцільності в законотворчому процесі, прийняття волюнтаристських несистемних рішень на різних рівнях державної влади [3, с. 184].

Керівна та впливова за радянських часів позиція марксизму-ленінізму визначала, що політика є концентрованим вираженням економіки, а право - концентрованим вираженням політики.

Політика - мистецтво управління державою; участь у справах держави, визначення форм, завдань, змісту його діяльності; сфера діяльності, пов'язана з відносинами між різними суб'єктами з приводу здійснення державної влади.

Право - це обумовлена природою людини і суспільства система регулювання суспільних відносин, що виражає свободу особистості, та якій притаманні нормативність, формальна визначеність в офіційних джерелах і забезпеченість можливістю державного примусу.

Незважаючи на те, що категорії «політика» і «право» близькі, їх не можна ототожнювати. Передумовою можливої відмінності між ними є відносна самостійність держави щодо громадянського суспільства. Право є засобом вираження політики, її реалізації, робить легітимними політичні рішення. Право конституційно закріплює політичний устрій суспільства, механізм дії політичної системи. Воно закріплює і гарантує політичні права і свободи громадян, забезпечує механізм їх реалізації.

В умовах розвитку сучасного суспільства право має превалювати над політикою. За умови досягнення балансу цих двох сутностей політика сучасних держав має бути правовою. Підсумовуючи неможливо не погодитись з думкою науковців, які зазначають що істинно правова політика здатна й повинна, відбиваючи інтереси держави, насамперед обслуговувати не інтереси тих чи інших еліт, а громадянського суспільства [4, с. 262].

Література

1. Аристотель. Сочинения: В 4 т. М., 1983. Т. 4. С.15.
2. Кельзен Г. Чистое учение о праве Ганса Кельзена, сборник переводов, вып.1 М.,ИНИОНАНСССР, 1987. 195с.
3. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення : монографія / [О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.] ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2018. 350 с.
4. Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз : монографія / за заг. ред.: М. І. Панов, О. Г. Данильян. Х.: Право, 2004. 360 с.

Медведська Вікторія

аспірантка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Механізм захисту прав жінок від домашнього насильства в Україні та США: порівняльний аспект

Комплекс протидії насильству в сім'ї у США передусім постає системою заходів та організацій.

Координація юрисдикційної сторони цієї справи покладається сьогодні на управління з питань насильства щодо жінок, яке діє у складі Міністерства юстиції США [1]. Створене у 1995 році, управління з питань насильства щодо жінок координує організаційні та фінансові ресурси, спрямовані на припинення насильства в сім'ї та у побуті. Мережа організацій, що координуються зазначеним управлінням, широкопланова та різноспрямована. Вона охоплює структури державної (федеральної) влади і громадянського суспільства; служби реагування, надання допомоги жертвам насильства у сім'ї та спеціалізовані інституції.

У США налічується понад п'ять служб швидкого реагування (гарячих ліній) протидії домашньому насильству: загальна лінія у правах домашнього насильства та спеціальні у справах сексуального насильства, захисту жертв злочинів, проти зґвалтувань та проти насильства під час побутового спілкування та знайомств [2].

Мережа федеральних органів США, які займаються питаннями протидії насильству у сім'ї та у побуті розгалужена. До цих організацій належать: підрозділи міністерства оборони (органи сприяння сімейним справам військовослужбовців, попередження і припинення сексуальних злочинів, відділи інформаційно-просвітницької роботи) [3]; підрозділи міністерства освіти (управління безпеки та протидії наркотизму у навчальних закладах) [4]; підрозділи міністерства охорони здоров'я і соціальних служб (управління у справах дітей та сім'ї, охорони здоров'я жінок, попередження травматизму та ін.); підрозділи громадянства та імміграції департаменту національної безпеки; бюро у справах жінок міністерства праці та ін [5, с. 25].

Вагоме значення в системі організацій з попередження насильства у сім'ї у США мають управління охорони здоров'я жінок міністерства охорони здоров'я та соціальних служб. Основний зміст їх діяльності у зазначеній сфері полягає у координуванні зв'язків з федеральними, місцевими органами влади та недержавними організаціями з питань насильства щодо жінок [6].

Ретельному вивченню випадків сімейних конфліктів сприяє функціонування у місцевій поліції США спеціальних підрозділів (DVRU), спрямованих на зниження рівня насильства в сім'ї. Як зазначають американські дослідники Д. Бутцер, Л. М. Бронфман та Б. Стіпак [7], ці підрозділи являють собою продукт нової філософії забезпечення громадської безпеки у діяльності поліції, що засновується на врахуванні інтересів територіальної громади. Безпосереднім завданням таких підрозділів поліції стало проведення розслідувань окремих випадків домашнього насильства, сприяння їх недопущенню та припиненню, надання допомоги жертвам, розірвання циклу насильства і його продовження з покоління в покоління, професійна підтримка місцевих та регіональних ініціатив з реагування на насильство в сім'ї.

В Україні центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є Міністерство соціальної

політики України (Мінсоцполітики). До системи органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні належать служби у справах дітей; уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти; органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; суди; прокуратура; уповноважені органи з питань пробації.

Важливу роль у попередженні насильства у сім'ї відіграють у США об'єднання громадян. Вони реально впливають на державну політику і законодавство у цій галузі [8, с. 7]. Недержавні організації, що безпосередньо займаються наданням допомоги жертвам насильства у сім'ї, об'єднуються у коаліції, які діють на рівні кожного із штатів, спеціальних коаліцій (наприклад, щодо корінного населення [9]), центрів медіації у сімейних справах тощо.

Для швидкого, доступного та оперативного реагування на випадки вчинення насильства Міністерство внутрішніх справ України розробило на весні 2020 року Чат-бот @police_helpbot, який діє в месенджері Telegram та акумулює всю необхідну інформацію про домашнє насильство.

Чат-бот може:

- допомогти викликати служби допомоги (поліцію та «швидку допомогу»);
- роз'яснити, що таке домашнє насильство та як протидіяти цьому явищу, повноваження органів і установ, які здійснюють заходи із запобігання домашньому насильству;
- надати контакти інших служб допомоги;
- переадресувати на спеціалістів безоплатної правової допомоги, які нададуть юридичну консультацію в онлайн-режимі.

Література

1. About Office on Violence Against Wome. URL: // <http://www.ovw.usdoj.gov/overview.htm>.
2. National Hotlines and Help for Victims. URL: // <http://www.ovw.usdoj.gov/hotnum.htm>.
- 3 Military Community and Family Policy (MC&FP). URL: // <http://www.militaryhomefront.dod.mil/>.
4. The Office of Safe and Drug-Free Schools (OSDFS). URL: // <http://www2.ed.gov/about/offices/list/osdfs/index.html>.
5. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству [Монографія] / А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, В. В. Муранова та ін. / За заг. ред. А. О. Галай. — К.: КНТ, 2014. — 160 с.
6. Government in action on violence against women. URL: <http://womenshealth.gov/violence-against-women/governmentinaction/>.
7. Butzer D., Bronfman L.M., Stipak B. The Role of Police in combating Domestic Violence in the United States: a Case study of the Domestic Violence reduction unit, Portland Police Bureau / David Butzer, Lois Martin Bronfman, Brian Stipak . URL: <https://www.ncjrs.gov/policing/role161.htm>.

8. Кронін Е. Вступне слово / Громадська програма співробітництва по запобіганню насильству в сім'ї: матеріали 1-го Міжнародного науково-практичного семінару. Одеса, 25 лютого — 6 березня 1999 р. / За ред. Ф. К. Думка. — Одеса:

OIBC, 1999. — С. 7–8.

9. The Coalition to Stop Violence Against Native Women: [Електронний ресурс]. URL: // <http://www.csvanw.org/dv.htm>.

Нанюк Юлія

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Правовий статус особи: поняття, види*

Велике значення для існування особи в будь - якій державі та суспільстві має її правовий статус. Оскільки особа реалізує себе через активну участь у житті суспільства, правила поведінки в якому встановлюється державою. Правовий статус служить юридичною основою та засобом підвищення соціальної активності, втягнення кожного громадянина в активну діяльність по управлінню державними і суспільними справами, в розвиток економічного виробництва [1, с.100].

Вчені мають різні точки зору щодо визначення поняття « правового статусу особи». У своїх роботах приділили вивченню цього питання такі вчені як: Алексєєв С. С., Матузов М. І., Вітрук М. В., Строгович М.С., Воеводін Л. Д. та інші.

Проте влучно зауважив М.І. Матузов щодо визначення поняття «правового статусу особи », що у самому короткому вигляді правовий статус визначається як юридично закріплене положення особистості в суспільстві. В основі правового статусу лежить фактичний соціальний статус, тобто реальне положення людини в даній системі суспільних відносин. Право лише закріплює це положення, вводить його в законодавчі рамки [2, с.145].

Слід зазначити, що не кожна людина є громадянином тієї чи іншої держави, а тому правовий статус громадянина та правовий статус особи – не одне й те ж саме. Іншими словами, за наявністю чи відсутністю в особі такої властивості, як громадянство, можна визначити такі її види правового статусу як: правовий статус громадянина, правовий статус іноземця, правовий статус особи без громадянства.

Відповідно правовий статус громадянина характеризується наявністю в людини громадянства, а тому правовий статус громадянина – це правове становище в суспільстві людини, яка має громадянство даної держави. А от що стосується правового статусу іноземця та правового статусу особи без громадянства, то обсяг прав, свобод, обов'язків відрізняє їх від правового статусу громадянина. Наприклад, вони в Україні не беруть участі в референдумах, не обираються в органи державної влади тощо [3, с.20].

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Качур В.О.

У юридичній науці також традиційно розрізняють такі основні види правового статусу особи як: загальний статус, спеціальний статус та індивідуальний статус.

Загальний правовий статус припускає, що обсяг прав, свобод і обов'язків однієї особи дорівнює обсягу прав, свобод і обов'язків будь – якої іншої особи, незалежно від різниці в їх соціальному, службовому, майновому, сімейному й будь – якому іншому становищі. Отже, загальний правовий статус – це статус особистості як громадянина даної держави , він закріплюється Конституцією , «є однаковим для усіх громадян » [4, с. 88].

Спеціальний правовий статус припускає, що обсяг прав, свобод і обов'язків однієї особи відрізняється від обсягу прав, свобод і обов'язків іншої особи внаслідок її особливого соціального, службового, майнового, сімейного й будь – якого іншого становища. Наприклад, спеціальним є правовий статус юриста, фермера, дипломата, депутата тощо.[4, с. 88].

Індивідуальний правовий статус – це статус конкретної особистості, пов'язаний із її індивідуальними якостями (стать, вік, сімейний стан, посада тощо). Індивідуальні статуси різні й неповторні, як і їх носії. А тому він собою являє «сукупність персоніфікованих прав і обов'язків особистості» [4, с. 88].

Отже, можна дійти висновку, що визначення поняття «правового статусу особи» є багатогранним і різноманітним. Свідченням цього є те, що велика кількість вчених, досліджуючи це питання, висвітлює все нові й нові думки та теорії. А тому це дає можливість на сьогоднішній день юним теоретикам, молодим науковцям, дослідникам ґрунтовніше вивчати сутність правового статусу особи в сучасному суспільстві.

Література

1. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій : навч. посібник [для юрид. фак. вузів]. К. : Вентурі, 1996. С. 100.
2. Теория государства и права / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М. : Юрист, 1997. С.145.
3. Шутьга А. М. Правовий статус особистості, його види. Право і Безпека. 2012. № 2. -С. 20.
4. Общая теория государства и права: учебник / под ред. В.В Лазарева. М.: Юристь, 1996. С 88.

Погорільчук Вікторія

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Моральні принципи та їх реалізація в юридичній діяльності*

Мораль, її суть, витоки та роль у житті суспільства та людини в цілому є, безперечно, дуже важливими. Розглядаючи мораль з боку нормативного

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Ярош А.О.

регулятора, можна сказати, що вона включає в себе систему вимог до юристів у зв'язку зі здійсненням ними професійних обов'язків. Якщо характеризувати мораль в загальному, то варто зауважити, що моральне життя суспільства становить багатогранне явище, яке відображає потреби та інтереси соціуму, взаємовідносин між людьми та є фактором їх розвитку.

Досліджували проблематику моральних принципів реалізації юридичної діяльності такі вчені як С. Гусарев, О. Тихомиров, В. Святоцька, І. Бризгалов, Н. Свиридчук, В. Тротяник.

У професії юриста моральні принципи виконують специфічні функції. Вони допомагають орієнтуватися у найбільш складних, нормативно невизначених ситуаціях, що дає змогу приймати нестандартне рішення, яке не суперечить інтересам справи в цілому. Завдяки усвідомленню принципів моралі, що склалися в колективі службовців юридичної установи, виникає можливість програмування дій окремих співробітників, гарантування впевненості щодо виконання ними професійного обов'язку на належному рівні. Моральні принципи також забезпечують стабільність мікроклімату в колективі, а, отже, стабільність його роботи, що є необхідною умовою функціонування всіх правоохоронних органів [1, с. 336].

Враховуючи, що в юридичній професії саме внутрішні переконання, власні моральні принципи формують ставлення юриста до своєї справи, що надалі має відповідні правові наслідки, то високий рівень їх моральної та професійної культури в цілому – необхідний фактор якісного виконання поставлених перед ними завдань. Професія юриста має важливе соціальне значення і необхідна для нормального функціонування українського суспільства. Якщо узагальнити, основною метою діяльності юриста є забезпечення справедливості, що є дуже нелегкою справою, оскільки ще з античності й до наших днів не існує точного визначення, що ж вважати справедливим [2, с. 4].

Позитивний вплив на юридичну діяльність, серед принципів моралі, істотною мірою здійснюють принципи гуманності, демократизму, законності, чесності, порядності, колективізму, гласності у роботі, тощо. У чому полягає сутність зазначених принципів стосовно професійного обов'язку юристів? Для висвітлення цього питання необхідно звернутися до визначення змісту провідних моральних принципів. Одним із загальнонавчаних та найважливіших вважається принцип гуманізму. Гуманізм — означає людяність та любов до людей, захист людських чеснот та гідності, її право на щастя та всебічний розвиток. Гуманізм розкриває ціннісний аспект організації людських відносин [1, с. 337].

Отже, для працівників юридичної сфери вважаються необхідними знання про ідеали моралі та їх принципи. Вони, безперечно, вважаються потрібними, так як дають змогу здійснити моральний вибір аби визначити лінію поведінки у відповідності до соціального ідеалу, а також приймати рішення відповідно до закону, яке б не суперечило потребам та інтересам соціуму. Варто зазначити, що це утверджує авторитет юридичної професії, яке сприяє підвищенню авторитету юриспруденції, а отже сприяє зміцненню режиму законності і правопорядку.

Література

1. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навчальний посібник. К.: Знання, 2005. 656 с.
2. Калганова О.А., Гапоненко Л.В. Моральна культура юриста як складова юридичної професії. *Право і суспільство*. № 1. 2013. С. 3-7.

Потанова Вікторія

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Юліан Бачинський та його політичний погляд на Україну*

Юліан Бачинський (1870 - 1940), безперечно, належить до найпомітніших постатей в історії України кінця ХІХ - початку ХХ ст. Його активна громадсько-політична і публіцистична діяльність припадає на період, який безпосередньо передував Українській революції 1917 - 1920 рр., відновленню української державності й великою мірою підготував ці процеси організаційно.

Далеко не остання роль у цьому належала як особисто Ю. Бачинському, так і Українській соціал-демократичній партії Галичини і Буковини (УСДП), одним із засновників і лідерів якої він був.

Як відомо, практично від самого початку діяльності РУРП Ю. Бачинський був одним з провідників її «молодого» крила, представники якого виступали за перетворення партії на соціал-демократичну.

Своєрідним маніфестом групи, виразом її прагнень стала книга Ю. Бачинського «Україна irredenta» - це незвільнена, така, що потребує звільнення, яка побачила світ у 1895 р. У ній, використовуючи марксистський підхід, автор уперше зробив спробу обґрунтувати об'єктивну необхідність утворення в недалекому майбутньому незалежної української держави.

Так, аналізуючи соціально-економічне становище і тенденції розвитку України, Ю. Бачинський вказував на експлуатацію її ресурсів Російською імперією і Польщею, які «тягнуть з неї поживні для себе соки».

Згідно насамперед з власними економічними інтересами, українська буржуазія мусить прийти до гасла: «Україна для себе!», її вимогою стане: «Вільна, велика, незалежна, політично самостійна Україна - одна, нероздільна від Сяну по Кавказ!». Коли ж ця мета буде реалізована, за діло візьметься українська соціал-демократія.

Майбутній «переворот економічних відносин, а з тим і суспільних - переміна відносин капіталістичних на соціалістичні» можливий тільки як «діло пролетаріату, свідомого цієї історичної і культурної конечності і зорганізованого в тій цілі в політичну партію - соціально-демократичну». При цьому автор зауважував, що згаданий «переворот» не передбачає

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавицька Л.С.

«...знесення приватної власності взагалі, а лише приватної власності на засоби продукції, власності, котра уможлиблює визиск найманої праці...».

Загалом червоною ниткою через усю книгу Ю. Бачинського проходила теза: «Політична самостійність України, то *condition sine qua non* неодмінна умова економічного і культурного розвитку, умова взагалі - можливості її існування».

Цікаво, що при цьому автор підкреслював, що термін «Україна» він вживає не стільки в національному, скільки в територіальному значенні. «Боротьба за політичну самостійність України не відноситься також виключно лише до українців - народу, а взагалі до всіх, що замешкують Україну... Спільний інтерес... змусить їх усіх стати українськими «патріотами», - писав Ю. Бачинський.

Іван Франко у своєму відгуку на працю вказав на марксистське доктринерство автора і зауважив, що вважає книгу «більше проявом національної свідомості української, ніж науковим викладом порушених в ній питань».

Разом з тим, він голосив, що «це перша на галицько-руським ґрунті спроба синтезу певних поглядів і наукового ставлення того, що автор відчув як потребу свого розуму і своєї душі», і висловив переконання, що «раз відчута буде - у кого з національних, у кого з економічних причин - потреба політичної самостійності України, то справа ця ввійде на порядок дня політичного життя Європи і не зійде з нього, поки не здійсниться».

«Україна *irredenta*» стала найвідомішим твором Ю. Бачинського, та мала значний вплив на громадську думку і особливо на молодь, передусім студентську, яка поповнювала лави галицьких політичних партій.

Література

1. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч. посібник / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак. 3. вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2002. 301 с.
2. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Г. М. Дудченко, П. П. Овдієнко ; Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. - Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М.Гоголя, 2004. 44 с.
3. Історія політичних і правових вчень [Текст] : курс лекцій / М. В. Цюрупа ; Київський ун-т туризму, економіки і права. Кафедра загальноюридичних дисциплін, цивільного права та правового забезпечення туризму. Кафедра філософії і соціальних наук. К. : КУТЕП, 2005. 200 с.
4. Історія української суспільно-політичної думки [Текст] : навч. посібник / уклад. В. В. Морозов ; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. К. : КНЕУ, 2006. 180 с.
5. Бачинський Ю.О. Україна *Irredenta* (по поводу еміграції) [Текст] : суспільно-політичний скіц / Ю. Бачинський. Львів : Накладом Д. Лукіяновича, 1895. 139 с

6. Бачинський Ю.О. Україна irredenta [Текст] : з додатком: Листування Ю.Бачинського з М.Драгомановим з приводу "України irredentu" / Ю. О. Бачинський. К. : Основні цінності, 2003. 171 с.

Проневич Вікторія

магістрантка 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Ціннісні орієнтири суддів при прийнятті судових рішень*

Рівень професіоналізму судді визначається наявністю розвинутого особистісного потенціалу, який недоцільно розглядати, обмежуючи його структуру наявністю тільки таких параметрів, як знання, уміння, навички, які часто об'єднують у категорію кваліфікованості. Це призводить до відомого іронічного вислову Еразма Роттердамського про те, що «... правознавці є дурні, бо одним духом цитують шістьсот законів, жоден з яких не стосується справи» [1, с.68].

Нова система цінностей успадкувала набуток етичної думки античної філософії, переважно стоїчної та неоплатонічної, для обґрунтування релігійно-християнського світогляду. Громадянські чесноти, що століттями виховувались у римському суспільстві, занепали задовгі десятиріччя громадянських воєн, дворцевих переворотів, загального виродження інститутів державної влади. Зневіра у земній владі породжувала потяг до небесного захисника і покровителя. Людині потрібен був той всеблагий суддя, який краще за земних суддів зрозуміє її і справедливо розсудить.

Знання судді — це не щось статичне. Вони, на думку Ю. М. Грошевого, є «...живим процесом, який розвивається в тісному зв'язку з його практичною діяльністю і переходить у неї» [2, с.12].

Основоположник аксіологічного напрямку в професійній діяльності В. А. Сластенін розглядав професійно-ціннісні орієнтації як одне з провідних, стрижневих особистісних утворень, пов'язаних насамперед з високим рівнем усвідомлення і прийняття професійної діяльності. Під професійно-ціннісними орієнтаціями автор розуміє такі характеристики людини, які дозволяють «задовольняти свої матеріальні і духовні потреби і служать орієнтиром його соціальної та професійної активності, спрямованої на досягнення суспільно значущих гуманістичних цілей» [3, с.42].

Якість знань часто залежить від рівня морального розвитку судді. Так, суддя з високим рівнем морального розвитку ніколи не матиме низький рівень знань, а навпаки, постійно їх поглиблюватиме, розширюватиме, вдосконалюватиме, накопичуватиме, починаючи ще з вищої школи. І навпаки, суддя, який байдужий до власних знань, є, безперечно, аморальною особистістю. Як свідчить судова практика, ті судді, які, незважаючи на чималий досвід роботи у суді, демонструють неналежний

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Качур В.О.

рівень знань, часто порушують права людини, а це веде до катастрофічних для неї наслідків [4, с.151].

Спрямованість професійної діяльності судді та спосіб її здійснення доволі тісно взаємопов'язані. Те чи інше вирішення юридичної ситуації «Що робити?» багато в чому визначається діапазоном можливих способів «Як робити?» .

Ціннісна спрямованість діяльності судді залежить від спрямованості його світогляду і соціально-психологічних настанов, які докорінно визначають соціальну, моральну та професійну орієнтацію судді, принципи його ставлення до довкілля, професії, інших людей, самого себе. Спрямованість світогляду, соціально-психологічних настанов діяльності судді — це ціннісний вимір його особистісного професійного потенціалу, соціальна, моральна і професійна зорієнтованість, яка формує ціннісно-орієнтаційну і мотиваційну серцевину морально-професійної культури, поєднуючи такі риси-компоненти: цінності, ціннісні орієнтації, принципи, переконання, інтереси та потреби [5, с.133-134].

Література

1. Роттердамський Е. Похвала глупості, або похвальне слово Дурості, виголошене Еразмом Роттердамським. Домашні бесіди; пер. з латин. В.Литвинова, Й. Кобовав. Київ. Основи.1993.319 с.
2. Грошевой Ю. М. Проблемы формирования судейского убеждения в уголовном судопроизводстве. Харьков : Вища шк., 1975. 144 с.
3. Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах : монографія; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. 334 с
4. Хмелько В. Е. Социальная направленность личности: некоторые вопросы теории и методики социологических исследований . Киев : Политиздат Украины, 1998. 279 с.
5. Меліхова Ю.А. Морально-професійна культура судді. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. №4 (23). С. 130-139.

Протосавіцька Людмила

доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Роль правових цінностей у протидії сепаратизму

На сучасному етапі розвитку світової спільноти однією з головних загроз стабільності системи міжнародних відносин стає сепаратизм, який породжує чисельні активні та "заморожені" конфлікти, а також створює напругу у багатьох регіонах світу, зокрема, на території колишнього СРСР (Придністров'я, Карабах, Абхазія, Південна Осетія, Крим, окремі райони

Донецької і Луганської областей). Дослідження історії становлення сучасного сепаратизму, так само, як основних передумов та причин його виникнення, дає змогу глибше зрозуміти сутність та шляхи подолання цього явища.

Сепаратизм як поняття пройшло значний шлях у своєму розвитку і наразі є досить широким та багатозначним. Його можна розуміти і як рух, і як устремління, і як переконання в необхідності відділення від держави певної території з метою набуття статусу широкої автономії, як створення нової самостійної держави, або як перехід до складу іншої держави.

Для України проблема сепаратизму є особливо актуальною не лише тому, що сепаратистські рухи порушили її територіальну цілісність, спричинили чисельні людські і матеріальні втрати, поставили її в ситуацію "гібридної війни". Річ у тім, що сама вона, точніше, українські рухи за автономію, пізніше — за державну незалежність, неодноразово ставали об'єктами звинувачень у сепаратизмі з боку російських і радянських політиків, ідеологів, публіцистів. Дані звинувачення завжди були спрямовані на дискредитацію українських державотворчих прагнень і делегітимацію української державності. Їх ідеологічні основи закладалися ще у XIX столітті у вигляді критики т. зв. "мазепинства". Однак особливої активності боротьба з «українським сепаратизмом» набула з початку XX століття і в подальші десятиліття.

Сепаратизм у сучасному його розумінні тісно пов'язаний з певним етапом розвитку держави як особливої форми організації суспільства, а саме:

- з появою державного суверенітету, як особливого інституту, і державної території, як його складової;
- формуванням націй та національних держав;
- закріпленням на міжнародному рівні принципів права націй на самовизначення та територіальної цілісності держав.

Тому дослідження феномену сепаратизму вимагає не лише попереднього дослідження феномену державності в її розвитку, але й аналізу діалектичного зв'язку між цими явищами, глобальними за сутністю та загальними характеристиками і локальними за конкретними проявами.

Сепаратизм нерозривно пов'язаний з націоналізмом та процесом формування нації.

Синонімами слова сепаратизм є антидержавний заколот, державна зрада.

Для кожної людини в будь-якому куточку світу відомі та зрозумілі такі поняття як свобода, патріотизм, громадянський обов'язок, законслухняність, любов до дітей та повага до старших, добро, зло, щастя, тощо. За умов коли сепаратизм проявляється в якнайширшому і найгіршому своєму вигляді ці людські цінності ігноруються. Під час сепаратистських рухів, які тривають нині на сході України неодноразово відбувалися посягання на найвищу цінність - людське життя.

Світове співтовариство давно вибудувало і сформулювало на основі всіх світових релігій універсальну нормативну світську ціннісну систему,

своєрідну "мінімальну межу моральності" (не вбий, не вкради, поважай закон), загальну та обов'язкову для всіх.

Серед цих ціннісних орієнтирів правові цінності займають чільне місце. Правові цінності - це конкретні соціально-правові явища, правові засоби і механізми. До них відносяться: конкретний вираз власної цінності права в практичному житті людей, основні демократичні правові цінності; особливі правові засоби та юридичні механізми, що забезпечує цінність права.

З поміж правових цінностей в першу чергу слід виділити таку цінності як право на життя. На другому місці знаходяться такі правові цінності як свобода, рівність та гідність. Третю сходинку займають ті правові цінності, які пов'язані з можливістю зреалізувати себе в суспільстві, здатністю організувати свій вітальний простір. До четвертого рівня ієрархії правових цінностей належать блага, які дозволяють людині взаємодіяти з суспільством, державою, правом. Сюди слід віднести громадянське суспільство, місцеве самоврядування, освіту, науку, культуру, порядок, власність, приватне підприємництво та ряд інших цінностей.

Згідно з теорією Кельзена право є цінним як наказ, як норм. В зв'язку з прагматичним підходом правові цінності розглядаються невідривно від політичних, а головна цінність права полягає в його здатності і можливості відповідати реаліям суспільного життя та служити засобом досягнення політичних цілей.

Таким чином забезпечення права на життя як головної цінності права виражається на всіх рівнях його буття. Забезпечення цілісності держави вимагає реалізації такої цінності як порядок. А порядок є особливим станом ієрархії правових цінностей, який відповідає справедливості. Правові цінності існують в середовищі загальних цінностей та порядку, утворюють систему, яка є досить гнучкою та адаптивною. Існування правових цінностей слід вважати найбільш важливим фактором протидії сепаратизму, який ігнорує цінності в тому числі і правові. Синонімами слова сепаратизм є антидержавний заколот, державна зрада. Держава має вжити всіх заходів для боротьби з сепаратизмом та сепаратиськими рухами які можуть призвести до розколу країни. В цій боротьбі з проявами сепаратизму, як то державна зрада чи антидержавний заколот, не останнє місце відводиться саме правовим цінностям, як одимі з важливих засобів протидії сепаратизму.

Література

1. Качур В.О. Категорія «цінність» у теорії правової культури: до визначення поняття. *Право. Людина. Довкілля*. Том 11, №1. 2020. С.6-12.

2. Абрамов В.І. Національні цінності й національні інтереси та безпека України URL: <http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/7/files/e4ae3f89-7188-4b06-92e7-08a8868a5896.pdf>

3. Власюк О.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці. К.:НІСД, 2016. 528 с.

4. Литвиненко К.О. Гуманітарні чинники генерування сепаратистських рухів в Україні Автореф. дис. ... канд. філос. наук / К.О.Литвиненко К., 2018. 196 с.

Рженецька Марія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Політико-державні ідеї М.Драгоманова*

Погляди Михайла Драгоманова на державу відрізняються багатоплановістю, різноспрямованістю, очевидною зверненістю до проблем поточного моменту.

Він зазначав, що держава разом з її інституціями є "формами і органами, котрі виробляються в народному житті (по волі, по неволі, як трапиться) і змінюються з ним, і що без цих форм і органів, тобто і без політики, не може жити ніякий народ, ніяка людська громада. Найменше можуть обійтись без політики ті, хто скривджені у теперішніх державах, хто хоче чогось іншого, нового... В XIX ст. ніякий громадський рух, в тому числі і національний, не обходиться без політики, без того, щоб примусити державні уряди перемінити чи установити які державні закони".

Передовсім, увагу вченого привертала багатонаціональні держави, в яких проживали представники різних народів. З точки зору інтересів цих народів він намагався аналізувати проблеми цілості та дієздатності держави, визначати, що саме має безумовний пріоритет у політичному житті. Увагу привертає послідовний демократизм драгомановських оцінок явищ державно-політичного життя:

"Народ взагалі не існує для держав, а держави для народів, - народи ж держав із різними національностями не існують для якихось темних державних інтересів одного або двох народів, а для самих себе, - і держава зобов'язана задовольняти інтереси усіх народів, а не тільки привілейованих. Державна національність є такий же абсурд, як і державна церква...".

Заперечуючи життєздатність імперської форми державності як антидемократичної і антинаціональної водночас, Драгоманов вважав, що за основу формування стійкої політичної єдності, державної ідентичності, забезпечення лояльності громадян в умовах багатонаціональної держави повинен бути взятим принцип "політичної нації".

Розглядаючи різні історичні типи державного устрою, Драгоманов підходив до їх аналізу з гуманістичної ретроспективи і схилився до думки, що державний устрій тієї чи іншої країни був тим міцніший, чим менше він тримався на зовнішньому примусі та насильстві влади щодо суспільства, мешканців певної країни. Він наголошував, що нові держави, щоби бути міцними та ефективними повинні бути насамперед союзом людей,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавіцька Л.С.

добровільним об'єднанням громадян, свідомих своїх прав та обов'язків, зацікавлених в успішному розвитку конкретної держави.

Драгоманов не заперечував державності. Навпаки, він вважав, що держава є необхідною і універсальною формою політичної організації, а нові держави в ХІХ ст. виникають завдяки боротьбі поневолених народів за своє національне та політичне звільнення. Вчений намагався відшукати позитивні приклади державного будівництва і під оглядом не лише абстрактного ідеалу, а й реальної практики сучасних йому держав оцінював переваги і недоліки, а кінцево - історичну перспективу як окремих держав, так і певних форм державно-політичного устрою, політичних режимів.

У державно-правовій концепції Драгоманова найпомітніше місце посідали проблеми місцевого самоврядування, звичайно, поряд із його розробками проблем політичної свободи та спробами виробити федеративну програму для України, Росії, а також усієї Східної Європи. Розвиток місцевого самоврядування був для вченого складовою частиною забезпечення політичної свободи. Питання місцевого самоврядування входили до політичних проектів Драгоманова як їх організаційно-адміністративна основа, як базисний рівень діяльності демократичної федеративної держави.

Драгоманов розумів, що самоврядування не є самодостатньою системою, а важливою складовою Інститутів політичного суспільства. Воно особливо важливе тим, що в ньому безпосередньо перетинаються інтереси та запити громадян, корпоративних об'єднань, громадських асоціацій, з одного боку, та потреби й інтереси суспільства, нації, держави, з іншого.

На його думку, самоврядування відіграло декілька важливих функцій: інституту виявлення і впровадження громадських ініціатив "на місцях; організатора господарського і культурного життя певних громад, нарешті, представника цих громадянських об'єднань і мешканців певних територій перед державними органами влади. Він слушно нагадував, що в будь-яких практичних діях або в теоретичних розрахунках "не повинно бути (та й не може бути) забуто, що самоврядування є лише форма, яка повинна бути наповнена реальним змістом: задоволенням потреб населення, економічних і культурних".

Драгоманов намагався сполучити принципи прямої та представницької демократії. На основі перших він бачив за можливе організацію самоврядування на рівні сіл, громад - через збори дорослого населення і діяльність обраного й підзвітного цим загальним зборам старшини. А вже на рівні волосному, міському, повітовому та обласному функції народного зібрання передавались відповідним представницьким органам - думах.

Свою історичну місію М. Драгоманов не обмежував ні Україною, ні Російською імперією. Його думка охоплювала історичний процес всієї Європи і світу в цілому. Україна ж, в силу особливостей своєї історії, була лише однією з найбільш зручних територій для реалізації того, що він вважав метою світової історії — звільнення людини і людства.

Література

1. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусак ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 220 с.
2. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч. посібник / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак. 3. вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2002. 301 с.
3. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Г. М. Дудченко, П. П. Овдієнко ; Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М.Гоголя, 2004. 44 с.
4. Історія політичних і правових вчень [Текст] : підручник / Ф. П. Шульженко. К. : Юрінком Інтер, 2004. 464 с.
5. Історія політичних і правових вчень [Текст] : курс лекцій / М. В. Цюрупа ; Київський ун-т туризму, економіки і права. Кафедра загальноюридичних дисциплін, цивільного права та правового забезпечення туризму. Кафедра філософії і соціальних наук. К. : КУТЕП, 2005. - 200 с.
6. Драгоманов М.П. В справі Угорської Руси [Текст] : посмертний голос М. Драгоманова / М. П. Драгоманов. Львів : Видав М. Павлик, 1895. 15 с.
7. Драгоманов М.П. Про Братство христителів або баптистів на Україні [Текст] / М. П. Драгоманов. - Коломия : [б.в.], 1893. - 21 с.
8. Драгоманов М.П. Українська література, проскрибована російським урядом [Текст] / М. П. Драгоманов ; перекл. з фр. Г. Цвенгрош ; редкол. Б. Якимович [та ін.] ; вступне сл. М. Колесса ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, Наукова бібліотека. Л. : [б.в.], 2001. - 94 с.
9. Драгоманов М.П. Чудацькі думки про українську національну справу [Текст] / М. П. Драгоманов ; передне слово І. Я. Франко ; Партія українських соціалістів-революціонерів. Б.м. : [б.в.], 1915. 121 с.

Саржан Діана

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Місце юридичної професії у сучасному суспільстві*

Зростання ролі юриста в сучасному суспільстві України об'єктивно зумовлено ускладненням всієї соціальної інфраструктури (демократизація суспільних відносин, лібералізація економічного життя, зростання приватної ініціативи), розвитком правового статусу особистості, розширенням індивідуальних прав і свобод.

Досліджували проблематику формування місця юридичної професії у сучасному суспільстві такі вчені як В.Л.Васильєв, А.В.Дулов, Н.В.Львова, В.В.Романов та ін..

Професія юриста є однією з найдавніших в історії цивілізації. Вона з'явилася разом з правом. Її роль зростала в міру розвитку законодавства,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Ярош А.О.

підвищення регулюючого значення права в житті суспільства. Стародавні юристи з'явилися в Колегії понтифіків в стародавньому Римі. Саме там вперше на професійному рівні вивчали право і давали тлумачення застосуванню його норм. Колегія понтифіків стала першою юридичною консультацією. Однією з основних завдань колегії понтифіків було надання юридичних консультацій по застосуванню норм права громадянам. Старовинні Грецькі юристи на відміну від Римських не давали інформації щодо застосування норм права і не створювали судових прецедентів, але незважаючи на це їм вдалося закласти свій камінь у створення стародавньої професії юрист [3].

Професія юриста, як своєрідний вид соціальної діяльності, виділяється серед інших цілим рядом специфічних властивостей, зумовлених тою роллю, яку відіграють право і законність у житті суспільства. Охорона законних інтересів і прав громадян, боротьба з правопорушеннями, висококваліфіковане вирішення юридичних проблем – є змістом повсякденної діяльності юристів і разом з тим являється їх професійним обов'язком. Саме юристи, які мають ґрунтовні знання, відповідну професійну підготовку, високу правосвідомість, чітке розуміння своєї відповідальності за долю людей, наділені власними повноваженнями і здатні ефективно впливати на зміцнення законності правопорядку у державі. Однією з найдавніших і найшанованіших професій є професія юрист [2].

Сьогодні в Україні більш ніж аби-коли відбувається спеціалізація професії юриста. Суддя, прокурор і слідчі прокуратури, адвокат і працівники адвокатських юридичних контор, нотаріус, юрист - працівник силових відомств (МВС, СБУ та інші), юрисконсульт, працівник юридичних фірм, юрист в системі управління, юрист - науковий працівник і експерт та інші - це далеко не повний перелік груп професій юриста по приналежності до організаційних структур [1].

Юристи в сучасному суспільстві – не лише беруть участь у реалізації права. Вони вносять свій внесок у розвиток законодавства, у вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, що складаються в соціальній сфері, у зміцнення правопорядку.

Місія юристів полягає в служінні людям, в тому, щоб забезпечити в суспільстві організованість, дисципліну і такий правопорядок, який базується на засадах справедливості, гуманізму і правди [3].

Швидко змінюються суспільні відносини, приводиться у відповідність з поставленими завданнями часом структура органів державної влади. Велика кількість нормативно-правових актів, прийнятих в нашій країні на різних рівнях управління, свідчить про те, що держава прагне врегулювати всі соціально значущі сторони суспільного життя [4].

Отже, професія юрист є однією з найдавніших і найшанованіших професій. Юридична професія формувалася одночасно з формуванням Римського права, яка є однією з найдавніших систем права, багато інститутів якої використовуються в сучасному законодавстві практично всіх країн світу. Професійна діяльність юристів як галузь з'явилася внаслідок

того, що виникло право як автономна система управління у зв'язку з чим роль юриста в сучасному суспільстві зростає з кожним днем.

Література

1. Івашкевич І.В. Особливості юридичної діяльності і структура професійної компетентності фахівця. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/32.pdf>
2. Пірен М. І. Публічна політична діяльність : навч. посіб. / М. І. Пірен. К.: НАДУ, 2009. 288 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/e21b5d48-51e8-4053-b0a0-cff2a0321ee7.pdf
3. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навч. посіб. К.: Знання, 2005. 655 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk673275.pdf>
4. Євтушенко О.Н. Державне управління (Основи теорії державного управління) : [навчальний посібник у трьох частинах] / О. Н. Євтушенко, В. І. Андріяш. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 268 с. URL: https://idu.at.ua/doc/Kniga_Derzhavne_upravlinnya_Yevtushenko_O_N_Andriy.pdf

Сивко Інна

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Кирило-Мефодієвське товариство та його вплив на формування української правової та політичної думки*

Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства, що викликала значний резонанс в тогочасній Україні по обидва боки російсько-австрійського кордону, політичні ідеї та культурницька праця його учасників стали етапною віхою у становленні української політичної думки, своєрідним каталізатором процесів, що дозволили нації вийти з духовної кризи пов'язаної з крахом Гетьманщини та ознаменували новий етап у боротьбі за самостійне державно-політичне існування.

Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства мала велике значення, причому з кількох міркувань. Зокрема, створення братства було першою, хоча і невдалою, спробою інтелігенції перейти від культурницького до політичного стану національного розвитку воно привернуло до себе увагу царського уряду, який вважав потенційно небезпечним невпинне зростання свідомості українців; ліквідація Товариства дала поштовх до рішучого наступу антиукраїнських сил і ознаменувала початок тривалої, безупинної боротьби української демократичної інтелігенції проти російського царату.

Широка робота по забезпеченню ідейних засад національного відродження, розпочата учасниками товариства після заслання,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавіцька Л.С.

відобразила і, в значній мірі вплинула на становлення в українському основних парадигм у формуванні програм діяльності по забезпеченню Україні та українцям умов збереження власної ідентичності. Відомий історик Д. Дорошенко підкреслював, що ідейне значіння братства було величезне.

Можна сказати, що його ідеї й його програма надовго зазначили головні напрямні лінії українського національного відродження. Тоді як традиція окремого політичного розвитку в Україні існувала тривалий час, сучасний націоналізм — доктрина, за якою люди спільної культури повинні скласти незалежну державу — з'явився на цій території досить пізно.

Уважний дослідник побачить, що перші активні прояви націоналізму серед груп освіченої інтелігенції в Україні можна спостерегти вже на початку дев'ятнадцятого сторіччя і в середині того сторіччя Тарас Шевченко, найбільше ім'я в українській літературі, надав поетичної експресії націоналістичним прагненням. Це вже значно пізніше, були сформовані виразно політичні організації, що прагнули реалізувати в Україні націоналістичну ідеологію".

Т. Шевченку вдалось у своїй політичній поезії, що мала величезний вплив на молоде покоління українців, поєднати соціальний та національно-визвольний, державницький моменти, протистояння яких призводило в минулому до не консолідованості української нації та її поразок у вирішенні цих самих соціального та національно-визвольного питань. М. Костомаров, створивши концепцію українського історично-політичного месіанізму, звернув увагу на особливості менталітету нації та їх вплив на її історичну долю.

Він поставив проблему необхідності врахування ментальних рис при створенні політичних програм, зробивши висновок про те, що українцям необхідно тривалий час розвиватись в рамках чужої державності, яку варто спробувати пристосувати до власних потреб, щоб виховати "державницький дух".

П. Куліш, намагаючись продовжити місію Т. Шевченка та розвиваючи де-факто ідеї М. Костомарова, гостро поставив проблему формування власної національної еліти як з представників старих, русифікованих та полонізованих еліт, так і з інших соціальних верств шляхом цілеспрямованого виховання національного духу та державницького мислення.

Значення товариства в розвитку української політичної думки полягає в тому, що воно не лише продовжило традицію, але й забезпечило модернізацію політичного мислення у відповідності з тогочасним рівнем політичної думки Західної Європи.

В ідеології Кирило-Мефодіївського братства 1846-1847 років бачимо синтез трьох попередніх течій: романтичного етнографізму й культурництва харків'ян;

традицій козацького державництва й політичного автономізму лівобережного дворянства; врешті, модерних західноєвропейських ідей лібералізму й демократизму, що їх першими носіями на українських землях були декабристи.

Кирило-Мефодіївська програма стала платформою українського руху впродовж наступних десятиліть. Пряма лінія розвитку веде від Кирило-Мефодіївського братства до Центральної Ради 1917 року.

Отже, Кирило-Мефодіївське товариство – це таємна політична національно-патріотична організація (грудень 1845 — березень 1847, Київ).

Засновники: В. Білозерський, М. Гулак, М. Костомаров. Згодом до них приєдналися 9 осіб, серед них Т. Шевченко, П. Куліш. Зв'язки з Кирило-Мефодіївським братством підтримували ще близько 100 чоловік.

Братство ставило головною метою досягнення державної незалежності України у федеративній спілці таких же незалежних слов'янських держав. "Братчики" виступали за повалення самодержавства та ліквідацію кріпацтва в Російській імперії.

Першою по шляху створення федерації мусила піти Україна, яку Костомаров та його однодумці вважали водночас і найбільш пригніченою, й найбільш егалітарною серед усіх слов'янських суспільств — через відсутність у ній знаті.

Подібне до Христового, воскресіння цієї країни описувалося у псевдобіблійному стилі: «І зруйнували Україну. Але то лише здавалося, бо голос України не змовк. Встане Україна з своєї домовини і закличе братів-слов'ян; почувши її заклик, повстануть всі слов'яни і стане Україна самостійною республікою у слов'янському союзі.

Тоді всі народи вказуватимуть туди, де на карті розміщена Україна, і казатимуть: «Дивіться, відкинутий будівельниками камінь став нарижним каменем».

Таке мессіанське бачення майбутнього України у рамках федерації хоч і спиралося на надмірно ідеалізовану картину її минулого, але виключало ідею її повної незалежності.

Переважна більшість членів товариства, за винятком Шевченка й ще кількох, сумнівалися у здатності своїх «м'яких» і «поетичних» співвітчизників існувати незалежно. Погоджуючись щодо загальних засад, учасники групи, однак, розходилися в питанні про те, що вважати першочерговим і найголовнішим. Для Костомарова це були єдність і братство слов'ян, Шевченко палко вимагав соціального й національного звільнення українців, а Куліш наголошував на важливості розвитку української культури. Більшість висловлювалася за еволюційні методи, сподіваючись, що загальна освіта, пропаганда й «моральний приклад», який вони подаватимуть властям, — це найдійовіші засоби досягнення поставленої мети.

На відміну від них Шевченко і Гулак представляли думку меншості, згідно з якою лише шляхом революції можна здійснити бажані зміни. Втім ці розходження не слід перебільшувати. Членів товариства безсумнівно об'єднували спільні цінності та ідеали й, що найхарактерніше, бажання покращити соціально-економічну, культурну й політичну долю України.

Складена колективно програма товариства "Книга буття українського народу, або Закон Божий" у 109 положеннях за допомогою релігійно-повчальних та історико-публіцистичних аргументів доводила право українського народу бути ініціатором боротьби за національне й соціальне

визволення слов'янських народів з об'єднанням їхніх новостворених демократичних республік у федеративну спілку.

Права і обов'язки членів Кирило-Мефодіївського братства регламентувалися статутом. Громадську роботу Кирило-мефодіївці зосередили навколо освіти народу і піднесення економіки України, видання популярних книжок, запровадження широкої мережі початкових навчальних закладів, готували агітаційні відозви із закликами розгортати національно-визвольну боротьбу.

Заарештовані царськими властями, які вбачали у Кирило-Мефодіївському братстві небезпечну антиурядову організацію, за вироком, затвердженим Миколою I, всі 12 "братчиків" були покарані засланням у різні місця імперії.

Значення Кирило-Мефодіївського товариства важливе з кількох міркувань. Воно явило собою першу, хоч і невдалу, спробу інтелігенції перейти від культурницького до політичного етапу національного розвитку воно привернуло увагу царського уряду (що доти намагався розіграти карту українофільства проти польських культурних впливів на Україні) до потенційної небезпеки зростаючої національної свідомості українців та ліквідація товариства дала сигнал до наступу антиукраїнської політики і ознаменувала початок довгої безупинної боротьби української інтелігенції з російським царатом.

Література

1. Антологія української юридичної думки [Текст] : в 6 т. / заг. ред. Ю. С. Шемшученко ; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. К. : Видавничий Дім "Юридична книга", 2002 .Т. 3 : Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба / упоряд. І. Б. Усенко [та ін.] ; відп. ред. і авт. вступ. нарису І. Б. Усенко. [Б. м.] : [б.в.], 2003. 582 с.

2. Вітчизняна геополітична думка як явище політичної ідентичності українського народу у XX - на початку XXI століття [Текст] / Заремба О. В., Федоренко О. А. К. : Золоті Ворота, 2010. 210 с.

3. Ілюстрована історія України [Текст] / М. С. Грушевський. К. : [б.в.], 1918. 552 с.

4. Історія України-Руси [Текст] : в 11 т., 12 кн. / М. С. Грушевський ; голова ред. кол. П. С. Сохань ; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. К. : Наук. думка, 1991 . (Пам'ятки історичної думки України). - 9, кн. 2 : Роки 1654-1657. Репр. вид. К. : [б.в.], 1997. с.871-1630.

5. Історія філософської думки в Україні. Курс лекцій [Текст] : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищих закл. освіти / І. В. Огородник, В. В. Огородник. - К. : Вища школа : Знання, 1999. 544 с.

6. Історія політичних і правових вчень стародавнього світу [Текст] : курс лекцій / П. Ф. Щербина ; Хмельницький ін-т регіонального управління та права. - Хмельницький : ХІУП, 2000. 406 с.

6. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч.посіб. / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак. 2. вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2001. 304 с.

7. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень. К.: Юрінком Інтер, 1999. URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/693/8/>

8. Портал Інституту історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua/>

Скиданчук Тетяна

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Сучасні підходи до розуміння поняття юридичної практики*

В сучасній науковій літературі поняття юридичної практики стає все більш актуальним, тому що кожний науковець по-своєму розуміє та викладає свої погляди стосовно цієї теми. Утім, з кожним днем все більш зростає кількість підходів до розуміння та визначення поняття юридичної практики. Це відбувається тому, що у вчених виникають розбіжності з приводу цих уявлень.

Досліджували поняття юридичної практики такі науковці як : І.В. Бенедик, С.Д. Гусарєв, О.В. Зайчук, В.М. Карташов, С.Ю. Лаврусь, Б.В. Малишев, В.П. Нагребельний, Н.М. Оніщенко, М.В. Оніщук, О.Д. Тихомиров та інші. Проте, проведені дослідження характеризуються повною відсутністю єдиного погляду та розуміння досліджуваного поняття, а тому потребує подальших наукових розвідок.

Практично кожний науковець, який здійснює дослідження у галузі юриспруденції, більшою чи меншою мірою застосовує поняття юридичної практики, оскільки вона є складовою правової реальності і без чіткого її визначення неможливо осмислити та охарактеризувати правову життєдіяльність людського суспільства в цілому. Однак, поняття юридичної практики створилося у результаті поєднанні двох слів: «юридична» і «практика». Слід зауважити , що слово «юридична» походить від латинського «juridicus» та буквально перекладається як судова [1, с. 1233]. Слово «практика» характеризується багатозначністю. Серед основних його значень Великий тлумачний словник сучасної української мови розрізняє такі: а) діяльність кого-, чого-небудь як набуття певних знань, навичок, досвіду і застосування їх у чомусь; б) набутий досвід, сукупність навичок, конкретних знань у певній галузі діяльності [2, с. 918].

Слід зважати на те, що поняття юридичної практики має спектр визначень, які дають нам широке розуміння того, як її сприймають та тлумачать інші вчені-науковці.

На думку В.М. Карташова, поняття юридичної практики являє собою відносно самостійну підсистему, яка включає у свою структуру юридичну діяльність (правотворчу, інтерпретаційну, правозастосовну,

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Ярош А.О.

правосистематизуючу та їх окремі види і підвиди) та соціально-правовий досвід (соціально-правову пам'ять) [5, с. 74-75].

Дещо інший підхід(погляд) до розуміння поняття юридичної практики пропонується С.Д. Гусаревим та О.Д. Тихомировим, які під поняттям юридична практика розуміють діяльність юристів – професійних знавців права щодо безпосереднього захисту прав, свобод та законних інтересів суб'єктів права (особи, держави, суспільства), надання їм допомоги у складанні правових документів, консультуванні щодо вибору найбільш оптимальних варіантів поведінки відповідно до норм права, посвідчення юридичних фактів тощо, у процесі яких забезпечується здійснення норм права [3, с. 255].

Нагребельний В.П. та Оніщук М.В. зазначають, що юридична практика – правотворча, правоохоронна і правореалізаційна діяльність суб'єктів права та сукупність напрацьованого ними практичного досвіду [4, с. 98].

Разом з тим, ми бачимо, що у кожного науковця своє розуміння цього поняття, адже у спеціальній юридичній літературі не подають його чіткого визначення. Тому, й досі ведуться наукові розвідки.

Отже, проведене дослідження показало, що є безліч підходів до розуміння поняття юридичної практики, адже кожний науковець тлумачить його по-своєму, тим самим все більш детально розриваючи його з різних аспектів кожного дня.

Література

1. Ківалов С.В. Інтерпретація поняття «ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА» у сучасній теорії права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 5(20). С.11-13.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь: Перун, 2002. 1440 с.
3. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : [навч. посіб.] / С. Д. Гусарев, О.Д. Тихомиров. К. : Знання, 2005. 655 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К. : Юридична думка, 2007. 992 с.
5. Карташов В. Н. Теория правовой системы общества : [учебное пособие] : в 2 т. / В. Н. Карташов ; Яросл. гос. ун-т. Т. II. Ярославль : ЯрГУ, 2006. 491 с.

Сокол Олеся

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Політико-правові погляди В.Липинського*

В. Липинський створив, заснував консервативну школу в українській політичній думці. Походження його певною мірою спонукало до

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавицька Л.С.

обґрунтування ідеї активної участі української шляхти в політичному та національному відродженні Української держави. До революції 1917 р. у його творчості ще проглядалися тенденції, близькі до народництва. Однак навіть тоді Липинський як представник своєї верстви перебував на консервативних позиціях. Після 1917 р. він не приєднався до Центральної Ради, активно підтримав гетьмана П. Скоропадського, оскільки монархічна ідея була йому ближчою.

Особливістю і позитивним елементом національного консерватизму Липинського була ідея політичної інтеграції як засобу творення незалежної національної держави.

Суть доктрини В'ячеслава Липинського зводиться до наступних моментів:

по-перше, вважалось, що політичний ідеал для України – спадкова монархія на чолі з гетьманом, як символом української національної ідеї. Влада гетьмана обмежується двома законодавчими палатами: нижчою – з'їздом Рад поодиноких земель і вищою – Трудовою Радою держави. Початки української монархічної державності – свідома діяльність Богдана Хмельницького;

по-друге, спираючись на диференціацію типів державного будівництва та націоналізму (творчий і руйнівний, звідси – нації поневолені і недержавні). Основні підвалини української монархічної державності, тобто особливий політичний режим влади – класократії, що не заперечувало республіканської парламентської демократії. Шлях до встановлення режиму проходив через завоювання;

по-третє, суть класифікації – це панування активної меншості – аристократії. В основу концепції аристократії В'ячеслав Липинський поклав принцип «територіального патріотизму», селекції найкращих людей за їх здібностями, духом та активною діяльністю. Аристократія обиралася б, на думку В'ячеслава Липинського, з різноманітних класів (хліборобського, комунікаційного, інтелігенції) і станів (організаторів і організовуваних). Ця обрана меншість мала обмежувати владу, слухатись і підкорятись гетьманові, влада якого б обмежувалась законами й законодавчими палатами;

по-четверте, реалізація доктрини визначалася поширенням консервативної ідеології, християнської релігії та солідаризму. Солідаризм мав стати протиположним соціалізму і націоналізму.

Автор трактує державу як перманентну і абсолютну вартість та найвищу форму організації суспільства у розвинених народів, у тому числі й українського. Зазначаючи у вступному слові, що дух його книги – це «державництво і патріотизм», Липинський наголошує, що українська держава повинна бути національною, оскільки держава, особливо національна відіграє вирішальну роль в організації, управлінні та обороні суспільства. На підставі такої тези, він приходять до висновку, що без держави немає нації, є лише народ в етнічному сенсі.

Майбутня українська держава, за Липинським, це – незалежна монархія спадкового характеру. Гетьман мав уособлювати державу та бути найвищим символом держави. Гетьманська влада спирається на традиції,

започатковані ще Б. Хмельницьким. Навколо гетьмана об'єднується уся Україна, і його існування дає можливість співпрацювати в ім'я добробуту держави різним політичним угрупованням. "При монархії, - зазначає вчений, – найвище місце репрезентації держави зайняте раз і назавжди гетьманом. Ніхто з монархістів не може претендувати на це найвище місце. Тому кожен скеровує свою увагу... щоб вище місце здобути своїм найкращим виконанням покладених на нього обов'язків".

Основним пунктом українського державного будівництва Липинський вважав встановлення правової монархії у традиційній формі гетьманату. Така форма державного будівництва, на думку вченого, докорінно різниться від московської, яка спирається на нічим необмежену владу монарха і терор, а також від польської, де король завжди був підвладний шляхті. Така організація державної влади ніколи не дасть можливості першому-ліпшому народному отаманові, як це завжди було в українській історії, звести нанівець всі еволюційні і революційні творення українського народу.

У своїх "Листах до братів-хліборобів" В. Липинський визначає три основні ідеї і три методи організації для розв'язання проблем українського державного будівництва, що існують у новітню добу: 1) демократія з республікою; 2) охлократія з диктатурою; 3) класократія з правовою – "законом обмеженою і законом обмежуючою" – монархією.

Вчений вважає, що лише третя із зазначених форм організації суспільного життя є придатною для України, вказуючи на негативні сторони двох перших. Аналізуючи переваги і види демократичної республіки, він називає вибори до демократичних парламентів політичною бутафорією, коли долю країни вирішує кількість голосів виборців, а не якість.

Ця політична бутафорія може виробити лише здатність до режисерства громадського життя у формі поєднання класократії з монархією.

Обґрунтовуючи ідею щодо неможливості побудови демократичного суспільства в Україні без попереднього стану монархічного правління, Липинський звертається до досвіду демократії існуючого в США.

Під охлократією Липинський розуміє такий суспільно-політичний лад, де активна меншість твориться шляхом організації різнокласових елементів в одній верстві, яка необмежено панує над даним громадянством. Наприклад царська бюрократія, комуністична партія, фашистська партія і т.д.

І, нарешті, класократія, за Липинським, – це такий суспільно-політичний лад, де активна меншість – аристократія, приходять до керівництва шляхом вибору кращих представників різноманітних станів і класів, з яких складається суспільство. Для цього суспільно-політичного класу характерним є поділ на класи та стани. Стани: організатори і організовані. Перші – активна меншість; другі – пасивна більшість.

Активна меншість – аристократія обмежує свою владу послухом монархові. Монарх, в свою чергу, обмежується законами, які ухвалюють у законодавчих установах представники класів.

Аристократія, за Липинським – це чинник динамічний, який сам себе витворює, формує і виправдовує своє право на існування, постійно відновлюючи себе в житті шляхом залучення до правлячої ролі нових представників різних класів і груп.

Особливу увагу приділяє учений у своїй концепції ролі релігії і держави, називаючи їх найвищим критерієм оцінки історичного процесу, навіть вищим за державу. Людина, за Липинським, не член держави, а, передусім самостійна самоцільна вартість. Над інтересами держави і нації вчений ставить засади етики і моралі, до яких завжди закликала і які освячувала релігія та церква. І в кінці-кінців, оскільки будь які потрясіння на релігійному ґрунті можуть бути особливо небезпечними для майбутньої української державної будови, вчений вважає за необхідне усім релігіям надати рівні права. Монархізм впливає з класократії, класократія – з християнського ієрархічного погляду на світ, і все це сполучається між собою органічно – у цьому суть політичної доктрини Липинського.

Отже підсумовуючи вище викладене можемо сказати, що В. Липинський вважав, що державність України є фактором національного об'єднання, підкреслюючи, що тільки власна держава дасть те об'єднання всіх хліборобів, ремісників, промисловості, що стане міцним творцем для з'єднання всіх класів. Власна українська суверенна держава можлива лише тоді, коли є погодження і компроміс між українськими класами.

Література

1. Політичні ідеї української еміграції: Д. Донцов, В.Липинський, В. Мельниченко, І. Лисяк-Рудницький. /Електронний ресурс URL : <http://www.studfiles.ru/preview/5064747/page:3/>
2. Гришко В., Базілевський М., Ковалів П. В'ячеслав Липинський і його творчість. Нью-Йорк, 1961 (уривки: Хроніка К., 2000).
3. Шморгун О. Українська ідея та українська ідеологія в державотворчій концепції В'ячеслава Липинського. Політологічні читання. 1993. №4.
- 4.. Чижевський Д. В'ячеслав Липинський як філософ історії // Філософ. і соціол. думка. 1991. №10
5. Гришко В., Базілевський М., Ковалів П. В'ячеслав Липинський і його творчість. Нью-Йорк, 1961 (уривки: Хроніка К., 2000).
6. В'ячеслав Липинський. Студії. Т. 1. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. К.; Філадельфія, 1994. с. 259
7. Політичні погляди В.Липинського /Електронний ресурс URL: <http://colref.ru/besplatno/fffzdwdcw/page-3>
8. Політична думка В.Липинського /Електронний ресурс URL: <http://ua.textreferat.com/referat-11423-2.html>
9. І. С. Дмитрів, О. М. Рудакевич, З. С. Сокол, В. А. Кулик та ін. Політологія: Курс лекцій / Тернопіль: АСТОН, 1998. с. 159.
10. Політологія /Електронний ресурс URL: <http://www.br.com.ua/referats/Politologiya/22025-3.html>

Степанюк Єлизавета
студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Державно- правове вчення за В. Липинським*

Творення національної української державності було змістом життя видатного українського мислителя В'ячеслава Липинського (1882-1931). Народився 17 квітня 1882 р. в селі Затурці на Волині в шляхетській родині.

В. Липинський виступив як самостійник та монархіст. За своє життя він двічі змінював свої політико-правові погляди: один раз - у бік демократії, другий раз - до конституційної монархії. Формування концепції української державності В'ячеслава Липинського відбувалося на тлі розуму мав про причини поразки у визвольних змаганнях 1917-1920 рр. Першоджерелами української державності він вважав часи Козаччини. На його погляди значний вплив справили теорії еліт Г. Моска, В. Парето і Р. Міхельса, з якими В. Липинський познайомився ще під час своїх студій у Швейцарії.

Скрізь і завжди є активна меншість, яка організує, дає провід і править - і є пасивна більшість, яку організують, якій дають провід і якою правлять. Складові суспільства – це класи, які поділяються відносно виконання ними однієї суспільної функції та стилю життя; Продуктивні класи – це аграрний (хліборобський) та промисловий. Непродуктивні –це інтелігенція, фінансисти та комерційна буржуазія. В реальному житті народні маси намагаються персоніфікувати свої національні змагання, пов'язуючи їх з ім'ям певного політичного діяча. Необхідною формою персоніфікації національної ідеї є монархія - державно-національне українське Гетьманство.

За схемою В. Липинського існують такі форми державного устрою. «Демократія» - це державна влада за цих умов потрапляє до рук «багатіїв-плутократів» або до рук найнятих ними політиків-професіоналів з-поміж інтелігенції. Державна влада стає знаряддям реалізації не народних, а приватних інтересів окремих осіб чи угруповань. Це підриває основи дисципліни і правопорядку. «Охлократія» - це форма державного устрою або тип, який В. Липинський відносить до революційної диктатури, фашизму, більшовизму. Для цієї системи характерне зосередження політичної і духовної влади в одних руках. У минулому «охлократія» складалася з кочовиків, а в новітні часи з декласованих елементів. За такого державного устрою панівною стає монолітна військово-бюрократична ланка, яка легко маніпулює юрбою. «Класократія» - це форма державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В основу такого устрою повинна бути покладена правова, «законом обмежена і законом обмежуюча» конституційна монархія. На чолі держави має бути монарх

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавіцька Л.С.

(гетьман), влада якого передається в спадок і є легітимною. Для В. Липинського ця форма найприйнятніша.

Українське гетьманство він описував, як конституційну монархію, засновану на принципах «класократії»:

Гетьман - як суверен наці-ональної державності, голова оборони і голова кабінету міністрів.

Двопалатний парламент. Нижча палата (Рада земель) – це представники окремих земель, обрані на підставі загального, рівного, таємного і пропорційного виборчого права. Вища палата (Трудова Рада) - представники класократичних організацій - визнаних державою професійних спілок: хліборобські, робітничі, кооперативні тощо.

Територіальний устрій – це землі з широкими повноваженнями.

Основні засади політики держави: гарантія недоторканості особи, забезпечення права приватної власності на землю, проведення аграрної реформи, об'єднання всіх українських земель.

Головним елементом національного консерватизму В. Липинського була ідея політичної інтеграції як засобу творення незалежної національної держави.

Нація для нього - це всі громадяни держави. В. Липинський обстоював тезу «через державу до нації», на відміну від ідей Дмитра Донцова - «через націю до держави»:

Формування політичної нації базується на «територіальному патріотизмі», коли від ототожнення себе з певним етносом, приходять до ототожнення себе з певною територією.

Говорити про існування української нації можна лише коли існує об'єднуюча спільна ідея української національної незалежності.

Українцем є всякий, хто хоче щоб Україна перестала бути колонією.

Націоналізм буває двох типів: державно-творчим і державно-руйнівним, перший тип є патріотизмом, а другий - шовінізм.

В. Липинський у своїй політико-правовій концепції стверджував, що тільки власна держава, збудована українською нацією на своїй етнографічній території, врятує її від економічного розпаду та кривавої анархії. І будувати її треба самим українцям: «Ніхто нам не збудує держави, коли собі самі не збудуємо, і ніхто за нас не зробить нації, коли ми самі нацією не хочемо бути».

Література

1. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусак ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім.Івана Франка, 2001. 220 с.

2. Липинський, Вячеслав. З епістолярної спадщини [Текст] : листи до Д.Дорошенка, І.Кревецького, Р.Метика, О.Назарука, С.Шелухіна / В. Липинський ; упоряд., авт. вступ.ст. і комент. Т. С. Осташко, Ю. І. Терещенко. - К. : [б.в.], 1996. 190 с.

3. Липинський В. Листи до братів-хліборобів [Текст] : про ідею і організацію укр. монархізму / В. Липинський. -New York : Видавнича корпорація "Булава", 1954. XLVIII, 470 с.

4. Липинський В. Релігія і церква в історії України [Текст] / В. Липинський. К. : Рада, 1995. 96 с.

5. Липинський, В. Україна на переломі 1657-1659 [Текст] : замітки до історії українського державного будівництва в XVII ст. / В. Липинський. Репринт. вид. К. : Дніпро, 1997. 304 с.

Тарас Ірина

студентка 4 курсу ФВГЕП
Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнології
імені С.З. Гжицького(м. Львів)

Окремі аспекти свободи слова в інформаційному суспільстві

Основою демократичного суспільства, передусім, є свобода слова. Вона, в юридичному розумінні, полягає в юридично визнаній і нормативно закріпленій можливості кожного самостійно обирати вид і міру своєї мовної поведінки. Такий правовий зміст визначається вродженими здібностями людини отримувати, засвоювати і поширювати словесно виражений досвід освоєння навколишнього світу.

Тобто, з цього стає зрозуміло, що дана свобода зародилась уже, а її становлення необхідно розглядати в історичному аспекті. Загальноприйнято вважати "Білль про права" 1689 року початковим документом, у змісті якого вперше закріплюється свобода думки та слова. Саме з цього документу, батьківщиною якого є Англія, бере свій початок поняття плюралізм [1, ст. 529].

Також, не менш важливим, етапом закріплення свободи слова, як фундаментального невід'ємного права людини, було прийняття Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року у Парижі Загальної декларації прав людини, а 1976 році після його ратифікації величезною кількістю окремих націй, даний документ набув міжнародного статусу. Проголошені в Загальній декларації основні права і свободи сьогодні розглядаються як юридично обов'язкові договірні норми. Принципи і норми викладені в ній постійно розвиваються, а завдяки міжнародному визнанню, є міжнародним стандартом прав людини, якого мають дотримуватися всі країни світу. Щодо України, то вона ратифікувала декларацію в 1997 році.

Дана декларація зазначає, що кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів [2].

Стаття 24 Закону України "Про інформацію", що має назву - заборона цензури та заборона втручання в професійну діяльність журналістів і засобів масової інформації, зазначає наступне:

1. Забороняється цензура - будь-яка вимога, спрямована, зокрема, до журналіста, засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, узгоджувати інформацію до її

поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації.

Ця заборона не поширюється на випадки, коли попереднє узгодження інформації здійснюється на підставі закону, а також у разі накладення судом заборони на поширення інформації.

2. Забороняються втручання у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, накладення заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єкти владних повноважень, крім випадків, встановлених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом.

3. Умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та/або переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику тягне за собою відповідальність згідно із законами України.

А стаття 25 цього ж закону - гарантії діяльності засобів масової інформації та журналістів декларує, що:

1. Під час виконання професійних обов'язків журналіст має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом.

2. Журналіст має право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством.

3. Журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону.

4. Після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, працівник засобу масової інформації має право збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій та на територіях, де оголошено надзвичайний стан, надзвичайну ситуацію або вжиті адміністративні та медико-санітарні заходи (карантин), крім випадків, передбачених законом.

5. Журналіст має право поширювати підготовлені ним матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом).

6. Журналіст засобу масової інформації має право відмовитися від авторства (підпису) на матеріал, якщо його зміст після редакційної правки (редагування) суперечить його переконанням.

7. Права та обов'язки журналіста, працівника засобу масової інформації, визначені цим законом, поширюються на зарубіжних журналістів, працівників зарубіжних засобів масової інформації, які працюють в Україні [3].

Дослідивши дану можна стверджувати, що основна роль в захисті інформаційного простору належить насамперед Верховній Раді України,

Президенту України, правоохоронним органам, органам виконавчої влади, а також інститутам громадського суспільства шляхом прийняття ними насамперед відповідних документів.

Література

1. Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М. Енциклопедичний словник з державного управління. К. : НАДУ, 2010. 820с.

2. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_015?lang=uk (дата звернення 10.02.2021).

3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992№ 2657 XII. URL: http://zakonrada.gov.ua/laws/main/2657_12 (дата звернення 10.02.2021).

Тарасова Аліна

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Актуальні питання притягнення до юридичної відповідальності в Україні*

Одним з важливіших засобів забезпечення охоронної функції права є юридична відповідальність. Яка виступає якісним показником реального втілення прав і свобод особи у соціальній дійсності.

Оскільки розвиток суспільства невід'ємно пов'язаний із системою засобів впливу на суб'єктів суспільних відносин метою якого є забезпечення стабільності в розвитку суспільства а також справедливості у взаємовідносинах між громадянами. Отже поява та функціонування будь-якої держави та права безпосередньо пов'язані з перетворення соціальних засобів примусу, до яких також входять й різновидів соціальної відповідальності, що проявляється в появі юридичної відповідальності, яка є особливою формою державно-владного примусового впливу на розвиток суспільства. Одним із ключових засобів реалізації державно-владного управління та правового регулювання є різновиди юридичної відповідальності.

Розглядаючи окремі площини юридичної відповідальності, вичерпне осмислення яких може стати одним з інструментів у розумінні питання притягнення до юридичної відповідальності порушника як внутрішнього, так і міжнародного права.

Отож для початку треба означити поняття самої юридичної відповідальності.

Д.М. Лук'янець вважає, що юридична відповідальність – це регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Качур В.О.

можуть виражатися в недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, завданні шкоди чи збитків і застосуванні до осіб, що вчинили такі діяння, засобів впливу, які тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру.

Також можна зазначити що вже на думку Н.С. Малеїна, покарання і є юридичною відповідальністю. «Сутність відповідальності, її невід'ємна ознака полягає в покаранні правопорушника». Виходячи з такого трактування відповідальності, Н.С. Малеїн робить висновок, що її мета – захист справедливості.

На скільки нам усім відомо у теорії права добре висвітлене положення, згідно з яким юридична відповідальність можлива тільки тоді, коли існують підстави для її виникнення та якщо при цьому відсутні підстави, що її виключають. Варто відмітити, що вчені, які визнають і досліджують позитивний та негативний аспекти юридичної відповідальності, підкреслюють єдність останніх. Однак виділення аспектів, видів відповідальності (позитивного та негативного) неодмінно є наслідком поділу, розчленування даного явища.

А отже підстави юридичної відповідальності – це сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою та належною.

Нагадаємо що в теорії права, як правило, виділяють юридичний і фактичний зміст правовідносин. Юридичний зміст складають суб'єктивні права і юридичні обов'язки сторін правовідносин, а фактичний - дії, спрямовані на практичну реалізацію зазначених прав і обов'язків. Оскільки діяльність органів влади щодо реалізації владних повноважень здійснюється як правило у процесуальній формі, то зміст відносин відповідальності буде відбиватись у порядку притягнення до відповідальності, тобто у процедурі виникнення обов'язку особи, винної у вчиненні правопорушення, зазнавати позбавлень особистого, майнового або особистого характеру. Відповідно до цього можна виділити всього чотири процедурних конструкції притягнення до юридичної відповідальності, а саме конституційну, адміністративну, правосуддя і внутрішньо-організаційну.

В науці та науковців прийнято розрізняють підстави притягнення до юридичної відповідальності та підстави настання юридичної відповідальності.

У нормі права закріплюється міра обмеження суб'єкта вимогами, які до нього пред'являються, та можлива оцінка його поведінки: осуд, застосування заходів примусу, схвалення або заохочення. З огляду на це, формальною підставою позитивної юридичної відповідальності є норма права, що набрала юридичної сили.

Оскільки юридична відповідальність є важливим елементом правового регулювання суспільних відносин, сутність якого полягає в цілеспрямованому впливі на поведінку індивідів за допомогою юридичних засобів.

Держава ж своєю примусовою силою забезпечує охорону і безумовну реалізацію правових норм для цього в нормативно-правових актах

встановлюється норми, які передбачають притягнення до юридичної відповідальності осіб, поведінка яких не відповідає обов'язковим прописам. Юридична відповідальність настає в результаті порушення приписів правових норм і виявляється у формі застосування до правопорушника примусових заходів.

Вказуючи на міру заохочення або можливість негативних наслідків у разі скоєння протиправних діянь, норма права як модель правомірних вчинків впливає на формування у суб'єктів права позитивних установок, що втілюються в їх правомірній поведінці. Норма права закріплює цінності та уявлення, що мають стати частиною свідомості особи, її життєвою орієнтацією.

Найважливішим принципом юридичної відповідальності, спрямованим на захист прав осіб, що скоїли протиправне діяння, є положення, відповідно до якого ніхто не може бути повторно притягнутий до відповідальності за одне правопорушення. Цей постулат сягає корінням Давнього Риму у формі правила *non bis in idem* («не можна двічі за одне і те ж саме»). Він полягає в тому, що не може бути порушено справу за фактом правопорушення, по якому вступило в силу рішення компетентного державного органу влади чи посадової особи. Цей принцип не застосовується лише у випадках, коли одне й те саме протиправне діяння є підставою для притягнення до відповідальності різних видів.

Таким чином, принципи юридичної відповідальності – це основоположні ідеї, що уособлюють сутність правової відповідальності.

Висновки: Підсумовуючи викладене можна зробити висновок що притягнення до юридичної відповідальності є складним базовим аспектом юридичної відповідальності розуміння якого потребує ракурсу розуміння природи та проблематики юридичної відповідальності. Правопорушення, як один із різновидів протиправних діянь, тягне за собою ретроспективну юридичну відповідальність, що є реакцією держави на правопорушника і ті діяння, які він скоїв та за які зобов'язаний понести певну кару чи стягнення з метою виправлення, перевиховання та відновлення порушених прав та свобод особи.

Література

1. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. - Х.: Эспада, 2007. - С. 689-690.
2. Головистикова А. Н., Дмитриев Ю. А. Проблемы теории государства и права: Учебник. - М.: Изд-во Эксмо, 2005. - С. 600-601.
3. Венгеров А. Б. Теория государства и права: учеб. - 5-е изд., стер. - М.: Омега-Л, 2008. - С. 544.
4. Малейн Н.С. Юридическая ответственность и справедливость. — 1992. — 205 с.
5. Хуторян Н. М. Поняття юридичної відповідальності в загальній теорії права // Держава і право. Юрид. і політ. науки. — 2001. — Вип. 11. — С. 340—357.
6. Лук'янець Д.М. Типологія юридичної відповідальності. Юридична Україна. 2004. № 3. С. 4–10

Ухаль Данило

студент 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Юридична структура правової норми

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю подальшої комплексної наукової розробки юридичної структури правової норми, що передбачає, в свою чергу, аналіз особливостей її елементів, історичний розвиток, а також вивчення проблем, що виникають в правотворчості і правозастосуванні з приводу правильного юридичного структурування правової норми.

Сьогодні значним змінам піддаються всі важливі сфери життя суспільства і держави. Не залишається осторонь і право. З кожним днем з'являються все нові і нові навчання в різних областях правової науки, зокрема, і в галузі вивчення юридичної структури правової норми. На мою думку, такі дослідження необхідно продовжувати і розвивати, адже результати таких досліджень мають величезне практичне значення.

Вивченням представленої теми займалися і займаються як вітчизняні, так і зарубіжні вчені-теоретики, які є прихильниками різних концепцій юридичної структури правової норми. Серед вчених-юристів немає однастайності щодо кількісного складу правової норми.

Отже, питання про юридичну структуру норми є дискусійним. Одні вчені вважають, що юридична структура норми права складається з двох елементів: гіпотези і диспозиції, або диспозиції і санкції. Інші автори вважають, що юридична структура класичної норми права має тричленну будову. В даний час існує дві концепції юридичної структури правової норми: концепція двоелементної структури і концепція трьохелементної структури правової норми.

Згідно з концепції двоелементної юридичної структури - правова норма складається з гіпотези і диспозиції, а відповідно до концепції трьохелементної структури - з гіпотези, диспозиції і санкції, які розглядаються в якості взаємопов'язаних елементів, що становлять юридичну структуру правової норми.

На мою думку існування норми права, що містить лише два елементи (наприклад гіпотеза і диспозиція) є можливим, але я все ж таки я прихильник існування норми права, що містить три елементи, і вважаю, що санкція (негативна реакція держави на поведінку суб'єкта, яка не відповідає моделі передбаченої в диспозиції) є незмінним третім елементом правової норми. Я розумію диспозицію, як правило поведінки суб'єкта, недотримання якого веде до застосування санкції, тобто третьої на мою думку обов'язкової частини правової норми. Чому я вважаю санкцію обов'язковим елементом норми права? Тому, що без цієї третьої обов'язкової частини правової норми, правило поведінки, яке закріплене в диспозиції, залишиться без виконання.

Якщо ж заглиблюватися в історію, якою я цікавлюся, то концепція двохелементної структури правової норми є істотно першою тому, що оговорювалося и згадувалося вченими до радянського періоду (якщо їх так можна назвати), вони вважали, що кожна юридична норма являє собою умовне веління.

Також, я придержуюся думки про те, що «без гіпотези норма безглузда, без диспозиції немислима, без санкції безсила» [2, ст. 40].

Трьохелементний склад юридичної норми забезпечує чітке визначення необхідної поведінки. Ці три елементи (гіпотеза, диспозиція та санкція) повинні обов'язково бути присутнім в нормі права, відсутність будь-якого структурного елементу юридичної норми свідчить про її ущербність, робить норму недолугою і призводить до "збоїв" у правовому регулюванні. Якщо немає гіпотези, то норма права втрачає зв'язок з конкретними життєвими обставинами, якщо немає диспозиції, то норма стає безпредметною, оскільки не пропонує варіанти поведінки. Якщо у норми немає санкції, то її дієвість вкрай мала [1, ст. 386].

На сьогоднішній день в теорії держави і права зберігається велика кількість дискусійних питань науковців, що стосуються юридичної структури правової норми. Їх вирішити покликані теоретичні розробки. Тому необхідно і надалі продовжувати дослідження юридичної структури правової норми, що сприятиме ефективній нормотворчій діяльності та створенні якісного законодавства.

Література

1. Бабаев В.К. Нормы права // Теория государства и права / Под ред. В.К. Бабаева. – М.: Издательство «Юристъ», 2003. – 591 с.
2. Зубанова С.Г. Шпаргалка по теории государства и права – М.: Издательство «Аллель», 2010. – 91 с.

Чикунова Катерина

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Політико-правові ідеї в поглядах членів «Південного общества» та «Общества об'єднаних слов'ян»*

Декабристський рух в Україні – це діяльність таємних організацій декабристів в Україні: Союзу благоденства, Південного товариства і Товариства об'єднаних слов'ян та події, пов'язані з повстанням Чернігівського полку.

Україна поряд із Санкт-Петербургом стала основною територією поширення декабристського руху. Ядром декабристського руху в Україні стало Правобережжя. Тут була розквартирована друга армія, офіцери якої служили в Західній Європі під час наполеонівських воєн.

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавіцька Л.С.

У найактивніших формах діяльність декабристів здійснювалась на території нинішніх Полтавської, Вінницької, Київської, Черкаської і Житомирської областей.

У 1821 р. декабристи реорганізували свої об'єднання й створили два осередки – Північне товариство із центром у Петербурзі та Південне товариство із центром у місті Тульчині. Головою останнього було обрано полковника П. Пестеля, членами товариства стали офіцери полків, що перебували в Україні. Незабаром, крім Тульчинської управи, було засновано ще дві управи: Кам'янську – на чолі з В. Давидовим та С. Волконським, і Васильківську, очолювану підполковником С. Муравйовим-Апостолом. Час від часу відбувалися конспіративні наради товариств. Для цього використовували Контрактний ярмарок. Хоча на нарадах обговорювали питання спільних дій, між цими організаціями помітними були значні розбіжності: Південне товариство було більш радикальним, ніж Північне, яке обмежувалося в своїх планах поваленням абсолютизму та встановленням конституційної монархії.

Голова Південного товариства П. Пестель уклав політичний трактат (Конституцію) "Руська правда", у якому докладно визначив програму дій після повалення царизму. За цією програмою всі народи Росії мали об'єднатися в централізовану республіку з однопалатним парламентом. Кріпацтво скасовувалося. Усі громадяни республіки визнавалися рівними перед законом. Зберігалась приватна власність на землю, але половина землі вважається громадською, окремі ділянки можна брати для обробки. Проголошувалась повна свобода торгівлі і промисловості.

У Києві під час контрактних ярмарків відбувалися щорічні з'їзди Південного товариства (1822 – 1825). На з'їздах вирішувалися найважливіші питання діяльності товариства: створено управи в Тульчині, Василькові і Кам'янці, прийнято програму, вирішено питання про встановлення союзу з польським Патріотичним товариством, прийняття Товариства об'єднаних слов'ян, прийняли створену П. І. Пестелем "Руську правду", що передбачала скасування кріпосного права і станів, повалення шляхом військового перевороту самодержавства і встановлення республіки, проведення соціальної революції в Росії. Значна частина членів Північного товариства підтримувала "Руську правду" як радикальну програму майбутньої революції.

На порядку денному постало питання про необхідність досягнення єдності програми і революційних дій Північного та Південного товариств, залучення сил до участі в революції, поширення впливу членів товариств у військах і підготовку останніх до повстання.

Нове покоління діячів визвольного руху в Росії належало до революційних демократів. Революційний демократизм зародився і визрів під безпосереднім впливом декабризму, дворянської революційності, відповідав новому етапові боротьби прогресивних сил за оновлення Росії. Засновниками й ідеологами революційного демократизму по праву стали найвидатніші діячі того часу – О. І. Герцен і В. Г. Белінський.

Серед їх послідовників, соратників і однодумців найвизначніше місце займав український поет-революціонер Т. Г. Шевченко, який високо цінував

революційний подвиг декабристів. Думки і помисли Т. Г. Шевченка зверталися до мільйонів селян, що скніли в ланцюгах кріпосного рабства. Поневолені селяни віками мріяли про землю і волю, піднімалися на повстання проти поміщиків. На захист їх стали революційні демократи, які виступили за скасування поміщицької власності на землю і селян.

Найпереконливішим підтвердженням зв'язку декабристського руху з Україною є не проживання або служба окремих декабристів, а діяльність декабристських організацій. В Україні, де були розквартировані російські війська, перебувало на службі багато опозиційно налаштованих офіцерів — членів таємних товариств. В 1818 році після прибуття на службу до Києва генерала М. Орлова місто стає центром ділових зустрічей членів Союзу благоденства. У Тульчині існувала філія московського Союзу благоденства. Після ліквідації Союзу благоденства в 1821 році більшість його членів не припинила політичної діяльності. У березні 1821 року Тульчинська управа ухвалила рішення про створення нової організації, яка була названа Південним товариством. Головою останнього було обрано полковника Павла Пестеля. Членами товариства стали офіцери полків, що перебували в Україні. Північне товариство організаційно оформилося пізніше, наприкінці 1821 року.[3] Крім тульчинської управи було засновано ще дві: Кам'янську — на чолі з В. Давидовим та Волконским і Васильківську, яку очолював підполковник Муравйов-Апостол Сергій Іванович. Час від часу відбувалися конспіративні наради товариств. Для цього використовували Київський контрактний ярмарок. В Кам'янці регулярно скликалися осінні наради декабристів.[4] З трьох таємних товариств, що виникли на початку 20-х років 19 століття, коли рух декабристів перебував в найзрілішій стадії свого розвитку, в Україні існували і проводили революційну діяльність два таємних товариства — Південне товариство і Товариство об'єднаних слов'ян, засноване в 1823 році у Новограді-Волинському братами Борисовими. Із п'яти страчених лідерів троє належали до числа керівників Південного товариства. Головою Південного товариства Пестелем була розроблена «Русская правда» — видатний програмний документ руху.

Щербатюк Юлія

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Державницькі ідеї Богдана Кістяківського*

Б.Кістяківський, говорячи про державу, ототожнює її з «культурним людством, яке живе в культурній спільці». Для вченого культурна людина і держава, то два поняття, що доповнюють одне одного: держава є немислима без культурної людини, як і культурна людина без держави.

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України Протосавицька Л.С.

До правової держави Б.Кістяківський ставить вищі вимоги, ніж до державних утворень інших типів. Він пише: «Правова держава - вища форма державного буття, яку виробило людство як реальний факт».

Сучасні дослідники також стверджують, що правова держава в цілому дуже подібна до конституційної і відрізняється лише певними моментами своєї довершеності і досконалості.

Б.Кістяківський не згадує про конституцію як про одну з найголовніших ознак правової держави. Мислитель моделює останню за принципами, частина з яких є відомими й уживаними в світовій практиці, а частина - і до сьогодні ще не використаними сучасною правовою державою. Особливо тут слід відзначити ідеї правової культури, суспільної правосвідомості, народовладдя, що мають неабияке значення для відродження і розвитку української політико-правової думки.

Характеризуючи правову державу, Б.Кістяківський вказував на таку її найважливішу ознаку, як обмеженість і підзаконність влади та її безособовість. Б.Кістяківський вважав, що правова держава - це держава заможних людей. Це ще один критерій, що визначає правову державу як державу капіталістичну. Ось що з цього приводу пише сам вчений: «Коли правову державу називають буржуазною, то цим ім'ям визначають не саму державу, а її економічну, соціальну будову, що є підсумком правової держави. Термін «правова держава» слугує для визначення юридичного характеру самої держави даного типу».

Б. Кістяківський приділяв особливу увагу саме законотворчому, тобто представницькому органу держави. Він вважав, що парламент у першу чергу через народ повинен здійснювати управління державними справами. Тому він розглядав парламент як найбільш важливу гілку серед трьох гілок влади.

Б.Кістяківський вважав, що своє право на управління державними справами громадяни повинні здійснювати залежно від власної правової культури, почуття відповідальності - через політичні партії, громадські організації. Тому в правовій державі повинно бути велике розмаїття недержавних структур. Особливо діяльність партій повинна бути скерована на «соціально утиснені елементи», які могли б з їх допомогою впливати на «державне життя».

Б.Кістяківський виступав за те, щоб «найвищі посади займали представники великого капіталу і велика частина людей мистецтва, науки стала до них на службу». Ця досить незвичайна думка Б.Кістяківського в умовах сучасної української дійсності має право не лише на існування, але й на більш глибоке дослідження.

Аналізуючи праці Б.Кістяківського, можна вказати на ряд ідей його теорії правової держави: по-перше, держава гармонізує відносини між суспільством та особою і ні в якому разі не ускладнює їх; по-друге, у кожній державі люди втілюють певну культурну мету як щось життєво необхідне і таке, що їм притаманне; по-третє, політична влада повинна позбутися будь-яких проявів насильства і сваволі; по-четверте, кожна людина повинна мати можливість забезпечити собі гідне існування не силою

соціального милосердя, а силою наявних у неї соціальних, політичних та економічних прав і свобод.

Таким чином, ідеї Б.Кістяківського про правову державу набули не тільки наукової, але й практичної цінності і є важливим стимулом для просування України до свого конституційного ідеалу.

Література

1. Історія політичних та правових вчень [Текст] / Т. Г. Андрусак ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім.Івана Франка, 2011. 220 с.
2. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч. посібник / Ф. П. Шульженко, Т. Г. Андрусак. 3. вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2002. 301 с.
3. Історія політичних і правових вчень [Текст] : навч.-метод. посібник / Г. М. Дудченко, П. П. Овдієнко ; Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М.Гоголя, 2004. 44 с.
4. Історія політичних і правових вчень [Текст] : підручник / Ф. П. Шульженко. К. : Юрінком Інтер, 2004. 464 с.
5. Навчально-методичний посібник з курсу "Історія політичної думки в Україні" [Текст] / І. А. Вівсяна. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. 176 с.
6. Проблеми державності в творчості Михайла Драгоманова [Текст] : метод. матеріали для студ. іст. фак. / Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича ; укл. А. М. Круглашов. - Чернівці : [б.в.], 1996. 21 с.
7. Український національний рух ХІХ століття (По сторінках праць Михайла Драгоманова) [Текст] : навч. посібник / А. М. Катренко, Ю. В. Беззуб ; Київський військовий гуманітарний ін-т, Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. - К. : [б.в.], 1997. 51 с.
8. Теоретико-історичний та філософсько-правовий напрям

Ярош Анна

доцентка кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Актуальні питання підготовки юристів в Україні на сучасному етапі

Сучасна юридична освіта висуває перед здобувачем свої вимоги, а саме бути всебічно розвинутою, самостійною, самодостатньою особистістю, яка керується в житті власними знаннями і переконаннями, у зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання розвитку юридичної освіти, а саме впровадженню сучасних підходів до організації навчального процесу, які б сприяли формуванню категорії юристів, що володіють необхідними знаннями й здатні до підготовки та реалізації реформ у політико-правовій системі своєї держави.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що вагомий внесок у розвиток української юридичної освіти зробили вітчизняні вчені В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, Р. Калюжний, С. Стеценко, Ю. Кондратьєв та інші.

Зупинимося на аналізі найважливіших сучасних підходів до організації навчального процесу щодо підготовки юристів на прикладі Національного університету біоресурсів і природокористування України (далі – НУБіП України).

По-перше, якість підготовки фахівців значною мірою залежить від використання ІКТ, за допомогою яких забезпечується взаємозв'язок сфери вищої освіти з іншими сферами життєдіяльності суспільства. Як відзначається в доповіді «Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities» (2015), «ІКТ є важливим інституційним пріоритетом, який впливає на всі аспекти діяльності інституту вищої освіти, включаючи навчання і викладання (електронне навчання та змішане навчання, платформи управління навчанням, «перевернуте навчання», MOOC тощо)» [1, р. 34].

В НУБіП України активно використовуються технології дистанційної освіти. Зокрема, всі дисципліни, які викладаються у закладі вищої освіти мають відповідні розроблені дистанційні курси, наприклад «Юридична деонтологія», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Конституційне право України», «Державне право зарубіжних країн» «Адміністративне право», «Фінансове право» та інші. Навчатися з використанням дистанційних курсів мають можливість не лише студенти заочної форми навчання, але і студенти денної форми навчання, зокрема у зв'язку з переходом на змішану форму навчання в період пандемії «Covid-19».

По-друге, з огляду на сучасні тенденції у сфері освіти, при підготовці майбутніх юристів не можна не враховувати один з найважливіших показників якості вищої юридичної освіти – використання іноземної мови в освітньому процесі, зокрема англійської. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» з метою створення умов для міжнародної академічної мобільності заклад вищої освіти має право прийняти рішення про викладання однієї чи кількох дисциплін англійською та/або іншими іноземними мовами з урахуванням вимог сьогоденних викликів [2]. Забезпечення повноцінного розвитку іншомовної компетенції студентів, а саме спроба організувати навчальний процес із застосуванням англійської мови (хоча б частково) дала б можливість сформувати навички у студентів щодо обробки іноземних юридичних текстів, вивчення зарубіжного законодавства, отримати знання щодо особливостей використання іноземної юридичної термінології.

Зокрема, в НУБіП України забезпечується викладання англійською мовою деяких юридичних дисциплін. Наприклад, для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня викладаються такі дисципліни англійською мовою як «Юридична деонтологія» («Juridical Deontology»), «Історія держави і права зарубіжних країн» («History of State and Law of Foreign Countries»), «Конституційне право України» («Constitutional Law of Ukraine») та інші.

По-третє, підготовка фахівця-юриста має носити не лише теоретичний, але і практичний характер. Варто виділити таку сучасну форму практичної складової підготовки майбутніх юристів як юридичні клініки. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. [2], Указу Президента України від 18.10.2001 р. № 992 «Про національну програму правової освіти населення» [3], Наказу Міністерства освіти і науки від 03.08.2006 р. № 592 [4] в університетах та інститутах створюються структурні підрозділи – юридичні клініки. Здобувачі вищої освіти під контролем висококваліфікованих викладачів надають безкоштовну юридичну допомогу малозабезпеченим та соціально незахищеним верствам населення. НУБіП України не є виключенням. На базі кафедри міжнародного права і порівняльного правознавства функціонує Юридична клініка «Захист та справедливість».

Виходячи з вищевикладеного доцільно зазначити, що підготовка майбутнього юриста повинна бути спрямована на формування всебічно розвинутого фахівця (юриста). Якість підготовки фахівців за напрямом «Право» залежить від багатьох факторів (використання сучасних ІКТ в навчальному процесі, можливостей іноземних мов при викладанні юридичних дисциплін та інші). Проте, значною мірою якість підготовки залежить від практичної складової навчального процесу, а тому цій складовій необхідно приділяти особливу увагу.

Література

1. Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities. Brussels: EUA publication, 2015. 130 p.

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 26.02.2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.03.2021).

3. Про національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 р. № 992 Дата оновлення: поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001> (дата звернення 10.03.2021).

4. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти і науки від 03.08.2006 р. № 592 Дата оновлення: поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06> (дата звернення 10.03.2021).

Напрям 2

Публічно-правовий

Акімов Михайло

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

До питання криміналізації віроломства як забороненого методу ведення війни

Анексія Криму Російською Федерацією та збройне протистояння на південному сході України, що триває вже сім років, обґрунтовано розглядаються як міжнародний збройний конфлікт. Серйозні порушення міжнародного гуманітарного права повинні у такому випадку кваліфікуватись за ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни» Кримінального кодексу (далі – КК) України [1]. Одним із таких діянь є віроломство – порушення обіцянки, присяги; підступність, зрадництво [2, с. 189].

Чинне сьогодні визначення віроломства закріплене у Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. Згідно його ст. 37 віроломством вважаються дії, спрямовані на те, щоб викликати довіру противника і примусити його повірити, що він має право на захист і зобов'язаний надати такий захист згідно з нормами міжнародного права, застосовуваного в період збройних конфліктів, з метою обману такої довіри (тобто симулювання наміру вести переговори під прапором перемир'я, симулювання капітуляції, симулювання виходу із строю внаслідок поранення або хвороби, симулювання володіння статусом цивільної особи або некомбатанта, симулювання володіння статусом, що надає захист, шляхом використання знаків, емблем або форменого одягу ООН, нейтральних держав, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті). На додачу ст. 39 встановлює заборону використовувати у збройних конфліктах прапори, емблеми, військові відзнаки або формений одяг нейтральних чи інших держав, що не є сторонами конфлікту, а так само і прапори, емблеми, відзнаки чи формений одяг ворога під час нападу або для прикриття воєнних дій чи сприяння цим діям [3]. Нарешті, ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року визначає, що віроломне вбивство чи поранення ворожого комбатанта є воєнним злочином [4].

Найбільш розповсюдженим випадком віроломства під час окупації Автономної Республіки Крим у лютому 2014 року було використання Російською Федерацією так званих «зелених чоловічків» – військовослужбовців Російської Федерації, одягнених у військову форму без знаків розрізнення [5, с. 25]. Такі дії є порушенням ст. 1 Гаазької конвенції про закони та звичаї сухопутної війни від 18 жовтня 1907 року

(згідно з якою комбатанти повинні перебувати під командуванням особи, відповідальної за дії своїх підлеглих, мати закріплену розпізнавальну емблему, що може бути впізнана на відстані, відкрито носити зброю та вести бойові дії з дотриманням законів та звичаїв війни) [6], та ст. 44 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (що зобов'язує комбатантів відрізняти себе від цивільного населення в той час, коли вони беруть участь у нападі або у військовій операції, що є підготовкою до нападу) [3]. Закони війни зобов'язують ворогуючі сторони за наявності сумнівів щодо статусу особи (комбатант / некомбатант) вважати таку особу некомбатантом, і наявність такого сумніву в українських військовослужбовців була віроломно використана російською стороною. Те, що подібні дії є військовим злочином, не могло не бути відомим російським військовослужбовцям, оскільки відповідні положення міжнародного гуманітарного права офіційно доведені до їх відома у встановленому порядку [7].

Варто наголосити, що ст. 438 КК України криміналізує серед іншого застосування засобів війни, заборонених міжнародним правом. При цьому відповідальність за застосування заборонених методів війни окремо не встановлена. Ми вважаємо, що посилання на «інші порушення законів та звичаїв війни» у диспозиції ч. 1 цієї статті явно недостатнє (особливо з огляду на історичну ретроспективу та сьогодишню актуальність даного питання). Якщо зміст поняття віроломства у міжнародному гуманітарному праві та його характер як серйозного порушення такого права визначений, то криміналізація цього діяння – завдання виключно кримінального закону. Це, у свою чергу, обумовлює потребу іншої редакції норми. Відтак, на нашу думку, слід доповнити диспозицію ч. 1 ст. 438 КК України словами «...та методів...» між словами «...застосування заборонених засобів...» і «...ведення війни...». На даному етапі розвитку кримінального законодавства України цей крок є нагально необхідним та об'єктивно обумовленим для удосконалення чинного кримінального закону у частині відповідальності за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 16.02.2021).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Перун, 2005. 1728 с.
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 16.02.2021).

4. Римский статут Международного уголовного суда от 17 июля 1998 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 16.02.2021).

5. Окупація Криму. «Без знаків, без імені, ховаючись за спинами цивільних» : дослідження. К.: УГСПЛ, 2019. 36 с.

6. Convention on Laws and Customs of War on Land : adopted on October 18th, 1907. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp (дата звернення: 16.02.2021).

7. Наставление по международному гуманитарному праву для Вооруженных Сил Российской Федерации (утверждено приказом Министра обороны Российской Федерации от 8 августа 2001 года № 360). URL: <http://www.zakonprost.ru/content/base/8424>. (дата звернення: 16.02.2021).

Васильев Станіслав

старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку, к.ю.н., доцент

Правові засади розробки державної цільової програми інноваційної діяльності у сфері обігу лікарських засобів

Визначення стратегії розвитку певної галузі економіки є запорукою сталого економічного розвитку України. Конкретні завдання і заходи економічної діяльності у певній сфері господарювання повинні бути закріплені в державній цільовій програмі розвитку окремої галузі економіки. Однією з таких сфер господарювання є обіг лікарських засобів. У зв'язку з викладеним необхідно розробити та затвердити програму інноваційної діяльності у сфері обігу лікарських засобів.

Згідно із п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державні цільові програми» державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням [1]. Відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [2]. Аналіз Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів дозволяє дійти висновку, що до сфери обігу лікарських засобів належить виробництво, оптова та роздрібна торгівля лікарськими засобами [3]. Отже, державну цільову програму інноваційної діяльності у сфері обігу лікарських засобів можна визначити як комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання проблем створення інноваційних лікарських засобів з використанням коштів Державного бюджету України.

Державна цільова науково-технічна програма розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини на 2011–2015 роки була затверджена постановою КМ України від 22 червня 2011 року № 725. Дана Програма передбачала створення дослідних зразків лікарських засобів, розроблення сучасних діагностичних та лікарських препаратів, підготовку технологічної документації [4]. Водночас, дана Програма була припинена достроково відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» від 05 березня 2014 року № 71 [5]. Отже, на теперішній час відсутня державна цільова програма розробки нових лікарських засобів.

Порядок розроблення та виконання державних цільових програм затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 106. Відповідно до п. 24 даного Порядку проект програми повинен містити такі розділи, як мета програми, шляхи і способи розв'язання проблеми, завдання і заходи, очікувані результати, ефективність програми, обсяги та джерела фінансування [6].

Таким чином, існують необхідні нормативно-правові засади для розробки програми інноваційної діяльності у сфері обігу лікарських засобів. Ініціатором розробки даної цільової програми можуть бути Міністерство охорони здоров'я України або Національна академія медичних наук України. Цільова програма інноваційної діяльності у сфері обігу лікарських засобів повинна передбачати заходи зі створення нових лікарських засобів вітчизняного виробництва.

Література:

1. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15/>
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15-вр>.
3. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів) : постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. № 929. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929-2016-п>.
4. Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини на 2011-2015 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 22.06.2011 р. № 725. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2011-п>.

5. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 05 березня 2014 року № 71. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2014-п>.

6. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм : постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 року № 106. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-п>.

Васюта Юлія

здобувачка ступеня вищої освіти
магістра 1-го курсу ННІ № 1 Національної
академії внутрішніх справ (м. Київ)

Проблеми удосконалення кримінально-правової протидії міжнародному тероризму*

Входження України у міжнародне співтовариство потребує вдосконалення її законодавства, приведення останнього у відповідність до положень міжнародно-правових актів, що регламентують протидію тероризму.

Основним міжнародно-правовим інструментом Ради Європи у сфері протидії тероризму є Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму, ратифікована Законом України від 31 липня 2006 р. № 54-V. Серед іншого вона передбачає обов'язок держав-учасниць криміналізувати публічне підбурювання до вчинення терористичного злочину, залучення до тероризму та навчання тероризму. Крім цього, 28 жовтня 2015 р. Україна підписала Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, де встановлена вимога криміналізувати участь у об'єднанні чи групі для цілей тероризму, отримання терористичного навчання, виїзд за кордон для цілей тероризму та фінансування або організація поїздок з цією метою [3]. Згідно з положеннями Конвенції Кримінальний кодекс України був доповнений ст.ст. 258-1 (Втягнення у вчинення терористичного акту), 258-2 (Публічні заклики до вчинення терористичного акту), 258-3 (Створення терористичної групи чи терористичної організації), 258-4 (Сприяння вчиненню терористичного акту), 258-5 (Фінансування тероризму). Водночас ці новели не у повній мірі відповідають міжнародно-правовим актам, породжуючи протиріччя між собою та іншими кримінально-правовими нормами.

Поняття терористичного акту за українським законодавством також не кореспондується із сучасним міжнародним правом. Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом» визначає терористичний акт як злочинне діяння, називає його форми – застосування

* Наукова керівниця – в.о. завідувача кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Матюшенко О.І.

зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 КК України, – розкриває мету їх вчинення (наприклад, порушення громадської безпеки, залякування населення, провокація воєнного конфлікту тощо). Водночас поняття «терористичний акт» у ст. ст. 258, 258-1, 258-2 та 258-4 КК України є обмежувальним, позаяк не передбачає вчинення інших терористичних злочинів (на відміну від Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму). Вживаний в останній термін «терористичний злочин» означає будь-який із злочинів, викладених і визначених в одному з договорів, перелік яких наведено в Додатку. Відтак відповідно до вимог Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму Н.М. Парасюк слушно пропонує термін «терористичний акт» замінити на термін «терористичний злочин» [5, с. 111].

Основний недолік ст. 258 КК України полягає в тому, що ознаки «порушення громадської безпеки», «залякування населення» та здійснення «впливу» передбачаються не у взаємозв'язку, а в альтернативному порядку. У результаті під ознаки діяння за ст. 258 КК України підпадають численні посягання, що повинні бути кваліфіковані за іншими статтями КК України. Так, ст. 258-1 КК України передбачає відповідальність за втягнення особи у вчинення терористичного акту, а ст. 258-4 КК України – за вербування особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою. Таким чином, відповідальність за фактично однакові дії встановлена у різних статтях КК України, що породжує колізію норм. У диспозиції ст. 258-1 КК України вказується на «втягнення особи у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту». Однак поняття «примушування» та «втягнення» співвідносяться як частина і ціле, тобто примушування – це різновид втягнення, що вчинюється за допомогою насильства, погрози чи шантажу. Тому за наявності у тексті статті терміну «втягнення» термін «примушування» є зайвим [3, с. 327].

Слід підтримати пропозицію С.Я. Лихової про доцільність виключення з диспозиції ст. 258-3 КК України вказівки на організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації, оскільки суспільна небезпечність сприяння значно нижча за власне створення, керування чи участь. Крім того, ст. 258-4 КК України вже передбачає відповідальність за сприяння вчиненню терористичного акту [4].

Однією з особливостей кримінально-правової протидії тероризму є формулювання низки заохочувальних кримінально-правових норм щодо терористичного акту і створення терористичної групи чи терористичної організації. Проте у ст. 258 КК України передбачається звільнення від кримінальної відповідальності всіх осіб в частині погрози вчинення терористичного акту, а в ст. 258-3 КК України коло осіб звужується (з нього виключаються організатор та керівник терористичної групи чи терористичної організації).

Отже, поняття кримінального правопорушення у сфері тероризму є складним та багатограним, чим пояснюється проблема універсалізації

його визначення на вітчизняній і світовій правовій арені. Водночас привертає увагу недосконалість конструкцій ст. ст. 258-258-5 КК України, які встановлюють кримінальну відповідальність за терористичний акт. Ознаки акту тероризму охоплюють цілу низку ознак інших кримінальних правопорушень, за фактично однакові дії встановлюється відповідальність у різних статтях КК України, не розділяється суспільна небезпечність діянь, що породжує колізію норм і їх невідповідність міжнародному законодавству.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.
3. Ємельянов В. П., Коростиленко А. В., Новікова Л. В. Міжнародно-правові норми як підґрунтя щодо вдосконалення антитерористичного законодавства. *Часопис Київського університету права*. 2016 № 3. С. 325–329.
4. Лихова С. Я. Міжнародний тероризм: поняття та основні ознаки. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/11031/1/zb-akt-pr-krumin-pr_p087-090.pdf.
5. Парасюк Н. М. Злочини терористичного характеру та законодавчий компроміс. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 109–113.

Гбур Люся

кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри адміністративного
та фінансового права Національного
університету біоресурсів і природокористування
України (м. Київ)

Законність обмеження права на освіту в умовах Covid - 19

Нажаль, станом на початок 2021 року, Україна і до сих пір переживає часи масового розповсюдження захворюваності COVID-19, яка охопила весь світ у 2020 році. Забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення у зв'язку з пандемією COVID-19 є конституційним обов'язком держави, яка має вжити дієвих заходів із захисту населення від цієї інфекційної хвороби. Разом із тим, запроваджені в Україні для запобігання поширенню COVID-19 протиепідемічні заходи передбачають істотні обмеження реалізації конституційних прав людини, щодо яких в умовах відсутності оголошення в Україні надзвичайного стану залишаються відкритими питання обґрунтованості, сумірності та правомірності їх установлення, хоча, як наголошується в матеріалах ООН, подолати сучасну кризу неможливо без дотримання прав людини, які повинні бути в центрі національних стратегій боротьби з COVID-19.

Варто відмітити, що з початку введення карантинних обмежень у березні 2020 року, зазнали обмежень також і здобувачі освіти, адже з того часу і дотепер використовується дистанційне навчання, яке певним чином впливає на якість навчання. Досить складною в умовах запобігання поширенню в Україні COVID-19 стала реалізація права людини на освіту, що передбачено ст. 53 Конституції України, до того ж у ст. 64 вказано, що воно може зазнавати обмежень лише у випадках воєнного або надзвичайного стану [1].

Проте, Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 (зі змінами, внесеними станом на 20 лютого 2021 р.) було вказано на дещо неоднозначну заборону на відвідування закладів освіти її здобувачами [2].

Хотілось би відразу відмітити, що таке формулювання має двояке значення, адже з одного боку, так заборона не вимагає призупинення освітнього процесу, більшою мірою стосуючись обмеження права на свободу пересування, перешкоджаючи фізичному доступу до закладів освіти її здобувачів з будь-якою метою. З іншого боку, заборона відвідування закладів освіти може фактично унеможливити належне надання освітніх послуг.

Для прикладу, за денною та заочною формами навчання, порушуючи тим самим право на освіту, гарантоване ст. 2 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р [3]. І варто сказати, що заборона відвідування закладів освіти її здобувачами може порушувати й конституційне право на житло, оскільки не враховує випадки продовження проживання під час карантину осіб, які навчаються, у гуртожитках, розташованих безпосередньо на території (а інколи й у самих приміщеннях) закладів освіти.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 березня 2020 р. № 392 прямо було встановлено саме «тимчасове призупинення освітнього процесу у закладах освіти» [4].

Як зазначають дослідники та експерти, це не лише виходить за межі урядової заборони відвідування закладів освіти її здобувачами, а й не відповідає положенням ст. 30 Закону України від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII, що допускають як карантинно-обмежувальний захід не призупинення навчання, а запровадження його особливих умов та режиму. З указаним призупиненням освітнього процесу не узгоджувалась і одночасно передбачена цим Наказом Міністерства освіти і науки України «організація освітнього процесу за дистанційною формою здобуття освіти» [5, с. 160].

Також необхідно зауважити, що відповідно до Наказу МОН України № 466 більш належною моделлю організації дистанційного навчання під час карантину є «використання технологій дистанційного навчання» (без зміни денної чи заочної форм навчання на дистанційну), що згодом і було закріплено. За такого підходу здійснення в умовах запобігання поширенню COVID-19 освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання загалом не порушує й, навпаки, забезпечує можливість реалізації права на освіту.

Проте, тут не можна не відзначити й дещо дискримінаційний характер обов'язкового запровадження дистанційного навчання на заміну денної та заочної форм навчання, що фактично позбавляє можливості реалізувати право на освіту осіб, які через скрутне матеріальне становище чи з інших причин не мають потрібних технічних засобів (комп'ютера, пориття мережі Інтернет тощо) для використання технологій дистанційного навчання.

Таким чином, можливо зробити висновок, хоча і запровадження дистанційного навчання не посягає на гарантоване Конституцією України, право громадянина на освіту, проте така форма навчання не гарантує тих результатів, до яких прагнуть здобувачі, але в умовах COVID-19 - це є єдиним можливим способом навчання для здобувачів задля швидкого подолання пандемії.

Література

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення 20.02.2021)
2. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова КМР від 11 березня 2020 р. № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text> (дата звернення 20.02.2021)
3. Протокол № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення 20.02.2021)
4. Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19: наказ МОНУ від 12 березня 2020 р. № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0406729-20#Text> (дата звернення 20.02.2021)
5. Зозуля, О. І. Економічні, соціальні та культурні права людини в умовах запобігання поширенню COVID-19 в Україні. Право і безпека. 2020. № 2 (77). С. 156-163. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.2.21> (дата звернення 20.02.2021)

Головка Людмила

доцентка кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Підвищення рівня екологічної правосвідомості у сфері поведіння з відходами: досвід Чехії

Попередження виникненню відходів на муніципальному рівні можна класифікувати за наступними напрямками: координаційна ті інформаційна діяльність; освітня діяльність; компостування відходів; повторне

використання відходів; підтримка діяльності суб'єктів у сфері запобігання виникненню відходів. Координаційна діяльність повинна здійснюватися як між суб'єктами на рівні громади (горизонтальна координаційна діяльність), так і загальнодержавним, регіональним і місцевими рівнями (вертикальна координаційна діяльність).

Освітня діяльність відіграє важливу роль у активному залученні громадян до скорочення утворення відходів та сортування твердих побутових відходів. Навчальні та інформаційно-просвітницькі кампанії повинні проходити у цьому напрямку. Бажано поєднувати навчання та тренінги з його практичною реалізацією у населеному пункті. Значний ефект дає освіта школярів.

В членських країнах ЄС муніципалітети беруть участь у реалізації регіональних концепцій екологічної освіти, а в окремих випадках вони розробляють свої власні екологічні концепції освіти. Загальна мета екологічної освіти – це розвиток компетенцій, необхідних для екологічно відповідальної поведінки, тобто поведінки, якомога більш сприятливої для навколишнього середовища враховуючи наявні можливості. Екологічно відповідальна поведінка розглядається як відповідальна особиста, громадянська та професійна поведінка щодо ставлення до природи та природних ресурсів, поведінки споживачів та активного впливу на оточення, використовуючи демократичні процеси та правові засоби.

Наступним гарним прикладом є Проект «Пошук нових шляхів інформаційної підтримки у реалізації Програми запобігання відходів Чехії». Основними завданнями проекту були застосування та використання науково обґрунтованих методологій та параметрів для підвищення ефективності застосування економічних та законодавчих інструментів у сфері охорони навколишнього природного середовища, таких як оптимізація адміністративного навантаження, спричиненого екологічними нормами, створення та затвердження методів кількісної оцінки економічного впливу екологічної політики на підприємства і домогосподарства, добровільні угоди для сприяння екологічним інноваціям, підвищення ефективності інструментів екологічної освіти та підготовки та ефективного впровадження добровільних інструментів екологічної політики на практиці. Результати проекту безпосередньо пов'язані з програмою ВЕТА для Міністерства охорони навколишнього середовища, зокрема в сфері екологічної освіти, добровільними та законодавчими інструментами та добровільними угодами, які доповнюються широкою інформаційною платформою (путівники та листівки) [1].

В рамках проекту була розроблена Методологія інтеграції профілактики відходів у освіту для окремих шкіл та позашкільної освіти (далі - Методологія) [2]. Методологія була розроблена з метою реалізації цілі 1 Чеської програми запобігання відходів, яка полягає у тому, що протягом впровадження Програми запобігання відходів Чеської Республіки необхідно забезпечити всебічну інформаційну підтримку з цього питання, включаючи запровадження питань профілактики відходів у шкільні програми, науково-дослідні програми та освітню діяльність, а також освітні

заходи, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища. У більш широкому контексті вона відповідає впровадженню нових методів у освіту, що має сприяти впровадженню кругової економіки. Основним принципом кругової економіки є збереження доданої вартості продукції в економічній системі якомога довше, зменшуючи при цьому обсяг відходів. Суттєвою частиною цього принципу є запобігання відходів. Профілактика відходів міцно закріплена в ієрархії управління відходами, в якій вона посідає перше місце. Профілактику відходів не можна розглядати лише як сегмент управління відходами, але набагато ширше, тобто з усього життєвого циклу продукту. Існують також синергічні наслідки соціальної сфери, освіти, регіонального розвитку тощо, а сфера освіти відіграє дуже важливу роль у цьому процесі.

Як бачимо, в Чехії підвищенню рівня екологічної правосвідомості у сфері поводження з відходами приділяється значна увага. Україні варто запозичити цей досвід.

Література

1. Projekt TAČR «Hledání nových způsobů informační podpory při realizaci Programu předcházení vzniku odpadů ČR». URL: https://www.mzp.cz/cz/program_predchazeni_vzniku_odpadu

2. Metodika pro začlenění problematiky předcházení vzniku odpadů do výuky pro jednotlivé stupně škol a mimoškolní výchovu. URL: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/program_predchazeni_vzniku_odpadu/\\$FILE/OODP-metodika_vzdelavani-20170201.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/program_predchazeni_vzniku_odpadu/$FILE/OODP-metodika_vzdelavani-20170201.pdf)

Колісник Анна

молодша наукова співробітниця

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України (м. Харків)

Сучасні тенденції податково-правового регулювання

Відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017 – 2020 р.р. [1] податкові реформи, які проводилися протягом останніх років з метою побудови справедливої, прозорої та передбачуваної податкової системи, частково покращили ситуацію щодо податкового навантаження на бізнес та адміністрування податків. У той же час робота податкових органів із здійснення контролю суттєво впливає на умови ведення бізнесу в Україні. Часті перевірки, необґрунтовані вимоги до платників податків перешкоджають виконанню господарських функцій, створюють атмосферу невизначеності. Багато податкових норм мають неоднозначне тлумачення під час їх застосування, що негативно впливає на діяльність вітчизняних бізнесових структур та знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів. Неefективність заходів податкового контролю призводить до низького рівня дотримання вимог податкового законодавства та відсутності лояльності платників до сплати податків. У зв'язку із цим запропоновано

ризикоорієнтовану систему податкового контролю удосконалити шляхом проведення перевірок діяльності суб'єктів господарювання, щодо яких існують найбільші ризики зловживань.

З урахуванням положень вищевказаної Стратегії розроблено Наказ ДПС України «Про затвердження місії та стратегічних цілей діяльності ДПС до 2022 року» [2]. При цьому однією із цілей діяльності ДПС є удосконалення підходів та процедур податкових перевірок, термін виконання якої 2020-2021. На наш погляд, наразі вказана ціль не досягнута. Цей висновок робимо, виходячи з правового регулювання податкових відносин (зокрема, податкових перевірок) протягом 2020 – на початку 2021 років. Так, Законом України від 30 берез. 2020 р. № 540-IX [3] було запроваджено тимчасовий мораторій на проведення документальних та фактичних податкових перевірок. У подальшому законодавець продовжив дію вищевказаного мораторію до останнього календарного дня місяця (включно), в якому завершується дія карантину [4].

Однак 3 лют. 2021 року Кабінет Міністрів України видав Постанову, якою регламентував скорочення строку дії обмежень, встановлених п. 522 підр. 10 розд. XX “Перехідні положення” ПК України, в частині дії мораторію на проведення деяких видів перевірок. Підкреслимо, що згідно з вищевказаною Постановою мораторій скасовано не повністю, а зміни стосуються лише юридичних осіб. [5]. З огляду на наведене, позначимо низку дискусійних аспектів. Констатуємо, що Кабінету Міністрів України надано право скорочувати строки та заходи, які закріплювалися Законами України. На наш погляд, такий підхід суперечить приписам чинного законодавства, зокрема, податкового. Відповідно до п. 2.1 ст. 2 ПК України зміна положень цього Кодексу може здійснюватися виключно шляхом внесення змін до цього Кодексу [6].

Крім того, на підставі аналізу положень Конституції України зазначимо, що в Україні державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. При цьому принцип поділу влади доповнюється системою «стримувань і противаг», що слугує засобом забезпечення принципу поділу влади. Система «стримувань і противаг» – це особливі методи і форми, за допомогою яких нейтралізується або стримується дія якоїсь із них, дотримується їх порівняна рівновага. Вони, з одного боку, заохочують співпрацю і взаємне пристосування органів влади, а з іншого – створюють потенціал для конкуренції і конфліктів, які здебільшого вирішуються шляхом переговорів, угод і компромісів [7, с. 32]. Парламент є єдиним органом законодавчої влади в Україні, а КМУ – вищий орган виконавчої влади. На підставі проведеного аналізу, підкреслимо, що рішення КМУ щодо скасування мораторію на проведення деяких видів податкових перевірок є неправомірним, оскільки Постановою КМУ не можуть бути внесені зміни до Закону України.

Література

1. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#Text>

2. Про затвердження місії та стратегічних цілей діяльності ДПС до 2022 року: Наказ ДПС України від 10.12.2019 р. № 205. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazi-pro-diyalnist/74131.html>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30 берез. 2020 р. № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 13 трав. 2020 р. № 591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20#Text>

5. Про скорочення строку дії обмеження в частині дії мораторію на проведення деяких видів перевірок: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2021 р. № 89. URL: https://ips.ligazakon.net/document/kp210089?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.168933089.1759244660.1614282335-842416626.1587063974

6. Податковий кодекс України від 2.12.10 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=>

7. Марущак Н. В. Поділ влади як принцип організації та діяльності державних органів. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 2. С. 31-33.

Кравчук Марина

студентка 4 курсу ФВГЕП

Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнології
імені С.З. Гжицького(м.Львів)

Роль інформаційного права в діяльності органів публічної влади

Перш за все слід сказати, що інформаційне право являє собою комплексну галузь права, множину правових норм, визначає суспільні відносини стосовно інформації, як суспільного ресурсу, функціонуванням інформаційних систем з метою забезпечення задоволення потреб, інтересів людини, громадянина, соціальних спільнот, суспільства, держави, міжнародного співтовариства. Станом на сьогоднішній день для підготовки спеціалістів у галузі права надзвичайно важливим є ознайомлення студентів із сучасними організаційно-правовими засадами регулювання інформаційних відносин у різних сферах суспільного життя. При цьому слід зауважити, що практичне та доцільне значення має не лише висвітлення

окремих аспектів регулювання інформаційних відносин в національно-інформаційному законодавстві, а й аналіз міжнародно-правових механізмів їх регулювання. Розширення кругозору та додаткові знання завжди були корисними для майбутніх фахівців.

В умовах інформаційного суспільства інформація і знання стають одним із стратегічних ресурсів держави, а інформація про діяльність органів державної влади – одним з основних факторів довіри до влади та запорукою успішного впровадження соціально-економічних реформ. Розвиток інформаційного суспільства вимагає від держави ефективного використання наявних інформаційних ресурсів та актуалізації завдань для структур, які професійно працюють в масових медіа-комунікаціях [1].

Зв'язок з громадськістю являють собою певний комунікативний аспект, відкритість та публічність несуть вагому роль у встановленні рівня довіри до діяльності публічної влади.

Важливим є удосконалення та розробка понятійного апарату, який використовується у відповідних нормативних правових актах. Однаковість термінології, чіткість і ясність застосовуваних визначень є запорукою ефективного регулювання суспільних відносин, які виникають у процесі інформування органами державної влади громадськості.

Інструментом для такого переходу в сучасних умовах може стати освоєння практики нових інформаційно-комунікаційних технологій, під якими розуміється сукупність інформаційних процесів і методів комунікації в суспільстві, що здійснюються із застосуванням передових засобів технічного зв'язку та створених на їх основі інноваційних соціальних форм спілкування між владою і суспільством («Електрон-ний уряд», соціальні медіа, Інтернет-портал «Громадська ініціатива», «Суспільне телебачення», online-конференції з главами держави та Кабінету Міністрів України, членами уряду тощо [2].

Також слід поговорити і про способи, подолання проблем, а саме низького рівня інформаційної відкритості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування можливе шляхом громадського контролю за виконанням вимог законодавчих та нормативно-правових актів з питань прозорості та відкритості діяльності органів влади, державної регуляторної політики; створення та правового закріплення, регламентація роботи органів влади з громадськістю, внесення відповідних змін до чинного законодавства з метою законодавчого закріплення права громадськості ініціювати підготовку проекту нормативно-правового актів та обов'язку органу державної влади розглянути такий проект, забезпечивши його прийняття, або надати обґрунтування неможливості його прийняття, визначення ключових проблем запровадження державної регуляторної політики, вирішення та подолання невідповідностей між чинними законами та діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. Найбільш зацікавленою стороною в належному виконанні органами державної влади процедур регуляторної політики на сьогодні в країні є інститути громадянського суспільства та громадськість.

Для узагальнення всього вище мною сказаного, хочу підвезти маленькі підсумки. Безумовно Інформаційне право посідає вагоме місце і

роль в роботі органів публічної влади. В період інтенсивного розвитку інформаційного суспільства, інформація, як ресурс, належить вирішальна роль в управлінських технологіях та процесах. Розбудова інформаційного суспільства сьогодні є одним із пріоритетних завдань України, яке декларується у багатьох державних нормативно-правових актах, концепціях, програмах та стратегіях розвитку, артикулюється на чисельних наукових та професійних заходах.

Література

1.Березовська, Ю.В. Нормативно-правова база інформаційного забезпечення органів місцевого самоврядування в сучасній Україні. URL:https://mdgukid.at.ua/publ/normativno_pravova_baza_informacijnogo_zabezpechennja_organiv_miscevogo_samovrjaduvannja_v_suchasnij_ukrajini/1-1-0-7 .

2.Гучко, Р.Ю. Нові інформаційні технології в управлінському процесі. URL:https://new.time.ua/publ/normativnabaza/new_information//2345/ypravlinskiy_process_2-1-0

Владислав Лук'яненко

студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України (м.Київ)

Умисне вбивство і вбивство через необережність: істотні ознаки[†]

На сьогоднішній день тема вбивства дуже поширена у масах суспільства. Ці злочини трапляються дуже часто. Вони тягнуть за собою тяжкі наслідки для особи, яка це вчинила. Проте зараз, я б хотів охарактеризувати, такі два види злочинів, як умисне вбивство і вбивство через необережність.

Доцільно почати дослідження саме із умисного вбивства. Своє закріплення воно має в ст. 115 КК України. Звідси постає питання: «А що ж таке вбивство?» Сам термін «вбивство» означає – винне, протиправне заподіяння смерті іншій людині. Залежно від вини, може бути умисним або необережним. Якщо ж говорити про протиправність, то вона означає, що дане діяння заборонене законом під загрозою кримінального покарання.

Безпосереднім об'єктом вбивства є життя особи (людини). Кримінальний кодекс захищає життя кожної людини, незалежно від таких ознак: соціального стану, національності, громадянства, віку, стану здоров'я, суспільно-моральної характеристики та інших. Сам термін «життя», означає динамічний стан організму людини, який полягає у неперервності процесів обміну матерією та енергією з оточуючим середовищем. Початком життя вважається початок фізіологічних пологів. Кінцевим моментом життя є настання фізіологічної смерті, коли внаслідок

[†] Наукова керівниця – старша викладачка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України, к.ю.н. Ковальова С.С.

повної зупинки серця і припинення постачання клітинам кисню відбувається незворотний процес розпаду клітин центральної нервової системи і смерть мозку.

Відповідно до ст. 115 КК України об'єктивна сторона характеризується:

- 1) діянням - посяганням на життя іншої особи;
- 2) наслідками у вигляді незворотної смерті потерпілого;
- 3) причинним зв'язком між вказаними діянням та наслідками;
- 4) факультативними ознаками (місце, час, спосіб, знаряддя, засоби, обстановка вчинення вбивства).

Суспільно небезпечне діяння при вбивстві може проявитися у формі: дії або бездіяльності. Найчастіше умисне вбивство вчиняється шляхом дії, спрямованої на порушення функцій чи анатомічної цілісності життєво важливих органів іншої людини.

Суспільно небезпечним наслідком вбивства є настання фізіологічної (незворотної) смерті потерпілого. З цього моменту даний злочин вважається закінченим.

Суб'єктом злочину, є фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 14 річного віку.

Суб'єктивна сторона умисного вбивства характеризується виною у формі умислу. Визначальним є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій. При умисному вбивстві настання смерті охоплюється умислом винного, у випадку заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, внаслідок якого сталася смерть потерпілого, ставлення до настання смерті характеризується необережністю.

Розглянувши умисне вбивство, далі потрібно перейти до розгляду вбивства через необережність. За своїми наслідками вбивство через необережність нічим не відрізняється від вбивства, вчиненого умисно. Проте злочин, що розглядається завдяки необережній вині, свідчить про меншу суспільну небезпечність винного і всього діяння в цілому порівняно з аналогічними діями, вчиненими умисно.

В даному випадку об'єктивна сторона характеризується:

- 1) діянням у вигляді посягання на жит-тя іншої людини;
- 2) наслідком у вигляді смерті людини;
- 3) причинним зв'язком між зазначеним діянням та наслідком.

Як і в попередньому випадку, злочин вважається закінченим з моменту настання смерті людини.

Розглядаючи суб'єктивну сторону можна говорити про те, що вбивство через необережність може бути вчинено внаслідок як злочинної самовпевненості, так і злочинної недбалості. Вид необережної вини на кваліфікацію злочину не впливає. Проте його встановлення є необхідним для оцінки ступеня суспільної небезпечності вчиненого, а також для правильного відмежовування даного злочину від умисного вбивства і випадкового спричинення смерті.

При вбивстві внаслідок злочинної самовпевненості винний передбачає можливість настання смерті іншої особи від вчинюваної ним дії (бездіяльності), але легковажно розраховує на її відвернення. При цьому повинен мати місце розрахунок на цілком реальні, певні обставини, які, на думку винного, мають здатність відвернути настання смерті. Однак такий розрахунок виявляється легковажним. Такими обставинами можуть бути його власні, особисті якості, дії інших осіб тощо.

Вбивство через необережність внаслідок злочинної самовпевненості необхідно відмежовувати від вбивства з непрямым умислом, коли винний, передбачаючи можливість настання смерті, свідомо її допускає. При цьому винний усвідомлює можливість настання смерті потерпілого в даному випадку від його поведінки, не бажаючи разом із тим злочинного наслідку або байдуже ставлячись до його настання.

При вбивстві внаслідок злочинної недбалості винний не передбачає можливості настання смерті іншої особи від вчиненого ним діяння (дії або бездіяльності), хоча повинен був і міг її передбачити, діючи з більшою обачністю.

Підводячи підсумки вищевикладеного, можна говорити про певні схожі і відмінні риси обох злочинів. Стаття 115 КК України передбачає відповідальність за умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Із суб'єктивної сторони цей злочин характеризується умисною формою вини. Питання про умисел необхідно вирішувати виходячи із сукупності всіх обставин вчиненого діяння, зокрема враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їхні стосунки.

Вбивство з необережності, на відміну від умисного вбивства, має місце лише при необережній формі вини, для якої характерне поєднання усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння (дії чи бездіяльності) та недбалого або самовпевненого ставлення до настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння.

Література:

1. Грищук В. К. Вбивство через необережність за Кримінальним кодексом України 2001 року / В. К. Грищук // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2003. - № 1. - С. 118-128.
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те видання, перероблене і доповнене, Харків, 2010.
4. Лопашук Д. І. Відмежування злочину умисне вбивство, вчинене на замовлення, від суміжних злочинів. Київ : «Юридична Наука» (Index Copernicus). 2016. № 6. С. 29 - 38.

Лучко Ірина

аспірантка кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд на ринках

В останні роки на ринки і в інші торгові підприємства України надходять продукти з багатьох країн. Населення має бути забезпечене безпечною і якісною їжею, в тому числі і тваринного походження. Інфекційні

хвороби є провідною проблемою здоров'я тварин, від того, наскільки ефективно та професійно здійснюється державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд залежить здоров'я та благополуччя тварин і людей. Державний ветеринарно-санітарний контроль здійснюється шляхом перевірки продукції в лабораторії, яка організовується на постійно діючому ринку. У штат лабораторії входять ветеринарні лікарі, ветеринарні фельдшери (лаборанти), ветеринарні санітари (а на територіях, що постраждали від радіаційних аварій, – ветлікар-радіолог і технік-дозиметрист), чисельність яких встановлюється в залежності від кількості проведених експертиз продукції в середньому за робочий день, а також виходячи з обсягу робіт по державному ветеринарному контролю за піднаглядними об'єктами, розташованими на території ринку [1].

Виробнича діяльність лабораторії, фінансування і матеріально-технічне забезпечення здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету і коштів, що надходять в установленому порядку за проведення ветеринарно-санітарної експертизи та інших допоміжних досліджень продукції тваринного і рослинного походження. Лабораторію очолює завідувач – ветеринарний лікар, який має стаж ветеринарно-санітарної експертизи не менше трьох років, що пройшов спеціальну підготовку і атестацію. Фахівці та інші працівники лабораторії призначаються на посаду і звільняються від займаної посади згідно наказу керівником вищої державної ветеринарної установи.

Державна ветеринарна установа, до складу якої входить лабораторія, забезпечує її постачання необхідним спеціальним лабораторним обладнанням, приладами, інструментами, реактивами і хімікатами, м'якими та дезінфікуючими засобами, лабораторним посудом, спецодягом, інвентарем і іншими допоміжними матеріалами. При неповному оснащенні лабораторії обладнанням забороняється проведення ветеринарно-санітарної експертизи тих видів продукції, для дослідження яких дане обладнання призначене.

Адміністрація (власник) ринку зобов'язана надавати безоплатно в користування лабораторії службові приміщення, необхідне обладнання і засоби зв'язку, а також компенсувати витрати на їх експлуатацію. Лабораторія у своїй діяльності керується Законами України та іншими законодавчими документами з питань ветеринарії, ветеринарно-санітарної експертизи продукції тваринного і рослинного походження, яка реалізується на ринках. Лабораторія має штамп із зображенням свого найменування, клейма і штампи для таврування м'яса, журнали і бланки ветеринарних документів встановленої форми, а також квитанції. При виконанні своїх обов'язків її працівники знаходяться під захистом держави.

Під ветеринарно-санітарним наглядом розуміють систему постійного контролю, проведеного спеціалістами ветеринарної медицини в різних галузях виробництва, торгівлі, транспорту. Основними цілями ветеринарного нагляду є: запобігання і припинення порушень ветеринарних правил; попередження наслідків, пов'язаних з порушенням ветеринарних правил; забезпечення виробництва безпечних у ветеринарному відношенні продуктів тваринного походження; запобігання виникненню і поширенню захворювань тварин; охорона території країни від занесення заразних хвороб з іноземних держав.

Державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд на ринках включає здійснення постійного контролю за надходженням, зберіганням і

реалізацією м'яса і м'ясопродуктів торговельно-закупівельними підприємствами, розташованими на території ринку, організація і проведення радіологічного контролю продукції тваринного і рослинного походження, проведення огляду і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса та продукції рослинного походження.

У нашій країні прийнято такі методи ветеринарно-санітарного нагляду на ринках:

- регулярне спостереження (постійне або періодичне) за об'єктами ветеринарного нагляду – найдоступніший метод ветеринарного нагляду на ринках. Ветеринарні фахівці контролюють, перевіряють, обстежують ветеринарно-санітарний стан, дотримання ветеринарних правил;

- спеціалісти ветеринарної медицини державних лабораторій проводять спеціальні дослідження для визначення благополуччя продуктів тваринного походження з особливо небезпечним хворобам тварин, що передаються від них людині, а також при виникненні підозри на недоброякісність продуктів;

- ветеринарно-санітарна експертиза (оцінка) – основний метод ветеринарного нагляду на ринках і інших об'єктах. Має вирішальне значення для запобігання реалізації недоброякісних продуктів харчування;

- перевірка документів (ветеринарних свідоцтв, сертифікатів, довідок) – досить ефективний метод встановлення якості продуктів тваринного походження.

Спеціалістами державних установ ветеринарної медицини здійснюється державний ветеринарно-санітарний контроль на всіх ринках, де організовано продаж живих тварин і продуктів тваринного походження. Торгівля тваринами дозволяється тільки у призначених для цього місцях, що відповідають ветеринарно-санітарним заходам. Законодавством заборонено обіг тварин та неїстівних продуктів тваринного походження, щодо яких відсутні необхідні ветеринарні документи.

Література

1. Про затвердження Положення про державну лабораторію ветеринарно-санітарної експертизи на ринку: Наказ Міністерства аграрної політики України та Державного департаменту ветеринарної медицини від 15.04.2002 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0404-02> (дата звернення: 02.02.2021).

Петренко Лариса, Числова Віта

курсантки 2 курсу факультету правоохоронної діяльності
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

Питання правового статусу курсантів вищого військового навчального закладу Держприкордонслужби України[‡]

Положення про проходження громадянами України військової служби в Державній прикордонній службі України, затверджене Указом Президента

[‡] Наукова керівниця - доцентка кафедри адміністративної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького к.ю.н., доцентка Царенко О.М.

України від 29 грудня 2009 року № 1115/2009 [1], є тим нормативно-правовим актом, що регулює правовий статус курсантів Національної академії Державної прикордонної служби України. На протипагу відомчому акту, Указ Президента України «Про Положення про проходження військової служби (навчання) курсантами вищих військових закладів (військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти) Служби безпеки України від 9 жовтня 2019 року №739/2019 врегульовує проходження військової служби курсантами як окремою категорією осіб [2]. Зокрема у розділі VIII зазначено про права, обов'язки і відповідальність курсантів вищих військових навчальних закладів.

Загалом норми про курсантів-прикордонників стосуються порядку укладення, внесення змін та розірвання контракту про проходження військової служби, права присвоєння курсантам військових звань рядового складу, сержантського та старшинського складу, строків вислуги у військових званнях, призначення до складу добового наряду. Частина норм мають відношення до організаційних заходів освітнього процесу: призначення на посаду курсанта, направлення на військове стажування/практичну підготовку, розміщення курсантів у спеціально пристосованих казармах у розташуванні вищого військового навчального закладу Держприкордонслужби, переведення та поновлення навчання, дострокове припинення та розірвання контракту про навчання, канікули, грошове забезпечення.

Слід зазначити про тенденцію до порушень окремих прав курсантів. За результатами опитування курсантів Національної академії виявлено, що курсанти вважають їхнє грошове забезпечення недостатнім, підкреслюють невдоволення щодо забезпечення харчуванням, речовим майном і житлом. Не виплачується грошова компенсація курсантам (жінкам) та курсантам, які мають сім'ї, за тимчасовий піднайом (найом) жилого приміщення в розмірах та у порядку, визначених Кабінетом Міністрів України. Слід зазначити, що курсантки не отримують компенсації, оскільки відповідної норми про таку можливість для них немає у нормах визначеного порядку.

Опитування свідчить, що частина курсантів невдоволені обсягом часу для проходження військового стажування/практичної підготовки. Залучення курсантів до виконання обов'язків, що не передбачені документами для стажування/практичної підготовки, призводить до неякісного набуття вмінь та навичок.

Окремі нарікання були щодо заборони носіння цивільного одягу поза розташуванням вищих військових навчальних закладів під час перебування у відрядженні та у вільний від служби (навчання) час. Адже у пункті 192 відомчого положення передбачено, що під час перебування у відпустці та у вільний від служби (навчання) час курсанти можуть носити цивільний одяг за межами розташування вищого військового навчального закладу Держприкордонслужби. Водночас рішення про обов'язковість носіння форми одягу було розпорядженням безпосередніх командирів.

Висновок. Таке дослідження обмеження прав і свобод курсантів потребує у подальшому вивчення відповідних статистичних даних та

прийняття належних змін правових норм, що регулюють правовий статус курсантів Державної прикордонної служби України.

Література:

1. Положення про проходження громадянами України військової служби в Державній прикордонній службі України : Указ Президента України від 29 грудня 2009 року № 1115/2009.

2. Про Положення про проходження військової служби (навчання) курсантами вищих військових закладів (військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти) Служби безпеки України : Указ Президента України від 09 жовтня 2019 року №739/2019.

Політова Анна

кандидатка юридичних наук, доцентка

Стамбульська конвенція та кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Стаття 29 Основного Закону країни проголошує, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість. У комплексі невід'ємних прав і свобод людини і громадянина важливе місце займає статева свобода, а всебічне забезпечення статевої недоторканості вважається виміром цивілізаційної зрілості суспільства, його здатності створити умови для гармонійного розвитку підростаючого покоління.

Розділ IV Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи КК України передбачає відповідальність за зґвалтування (ст. 152), сексуальне насильство (ст. 153), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154), статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155), розбещення неповнолітніх (ст. 156).

Слід зазначити, що в рамках реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), в українському законодавстві з'явилась низка нових положень щодо розуміння сутності таких кримінальних правопорушень, як зґвалтування, задоволення статевої пристрасті неприродним способом та примушування до вступу у статевий зв'язок. Основними цілями цієї Конвенції є захист жіночої статі від насильства та дискримінації, і разом з тим, поширення її вимог на усіх осіб, які можуть стати жертвами домашнього насильства.

Таким чином, можна погодитися з тим, що Стамбульська конвенція – комплексний міжнародний акт, спрямований на захист, запобігання, судову відповідальність і вироблення стратегії в сфері протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Конвенція може та має допомогти покращити як становище жінок, так і повагу до прав людини за умови ратифікації її в достатній кількості держав. Ратифікація та подальша

реалізація конвенції чітко вкаже на наше визнання потреби справедливості для постраждалих та солідарності з ними. Конвенція як інструмент захисту потерпілих набере чинності після десяти ратифікацій [1]. Зупинимося на деяких аспектах Стамбульської конвенції, що стосуються кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Якщо проаналізувати Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), то ч. 1 ст. 36 Сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування Конвенція, зазначено, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб було криміналізовано такі форми умисної поведінки:

а) здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета;

б) здійснення, без згоди, інших актів сексуального характеру з особою;

с) примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою [1].

Отже, визначені у ч. 1 ст. 36 Стамбульської конвенції форми поведінки за своїм змістом відповідають ст. 152 КК України (Зґвалтування), ст. 153 КК України (Сексуальне насильство) та ст. 154 КК України (Примушування до вступу в статевий зв'язок).

Окрім того, у ст. 40 Сексуальне домагання Конвенції, вказано, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної або фізичної поведінки сексуального характеру, метою або наслідком якої є порушення гідності особи, зокрема шляхом створення залякувального, ворожого, принизливого або образливого середовища, підлягала кримінальній або іншій юридичній санкції [1].

Якщо ж провести порівняльний аналіз із статтями Розділу IV Особливої частини КК України, то жодна із статей не містить суспільно небезпечних дій, зазначених у ст. 40 Стамбульської конвенції. Але до внесення змін у 2017 році про сексуальне домагання нагадувала ст. 154 КК України, де визнавалося злочином примушування жінки чи чоловіка до вступу в статевий зв'язок природним або неприродним способом особою, від якої жінка чи чоловік матеріально або службово залежні. Проте, як свідчить деякі статистичні дані, кожна третя жінка (35%) у світі протягом свого життя зазнає фізичного чи сексуального насилля від свого інтимного партнера або сексуального насилля від іншої людини; у більшості випадків це насилля зі сторони інтимного партнера; в усьому світі 30% жінок, які перебувають у стосунках, повідомляють про те, що вони зазнали якусь із форм фізичного чи сексуального насилля від свого партнера; до 38% убивств жінок у світі здійснюють їхні інтимні партнери [2].

Отже, підводячи підсумки нашого дослідження, можна зазначити, що Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) містить норми щодо розуміння сутності таких кримінальних правопорушень, як зґвалтування, сексуальне насильство, примушування

до вступу у статевий зв'язок, але відсутні положення ст. 155 та ст. 156 КК України.

Література

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Прийнята 11 травня 2011. Підписана Україною 7 листопада 2011. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>

2. Сексуальне насильство мовою статистики. URL: <https://uainfo.org/blognews/1457012753-seksualne-nasilya-movoyu-statistiki.html>

Прокончук Тімеа

аспірантка кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

До питання про систематизацію юридичних складів кримінальних правопорушень щодо протиправного поведіння з інформацією з обмеженим доступом

Одним із основних принципів кримінального закону є його системність, що означає не тільки наявність системних зв'язків між окремими його нормами (наприклад, ст. 111 та ст.328 КК України), але і їх логічна впорядкованість у певних розділах.

Особлива частина чинного КК України передбачає 30 норм, які закріплюють ознаки кримінальних правопорушень щодо розголошення інформації з обмеженим доступом, а саме ст. 111, ст. 114, ст. 132, ст. 145, ч. 1 ст.159, ч.2 ст. 159, ч.1 ст. 163, ч.2 ст. 163, ч.1 ст. 168 , ч.2 ст.168 , ч.1 ст. 182, ч.2 ст.182, ч.2 ст. 209-1, ст. 232, ч.1 ст. 232-1, ч.3 ст.232-1, ч.4 ст. 232-1, ч.1 ст. 328, ч. 2 ст. 328, ч.1 ст. 330, ч.2 ст. 330 , ч.1 ст. 361-2, ч.2 ст. 361-2, ч.1 ст. 381, ч.2 ст. 381, ч.1 ст. 387, ч. 2 ст. 387, ч.3 ст. 387, ч.1 ст. 422, ч.3 ст. 422 КК України. З урахуванням норм, які позначають інші прояви протиправної поведінки (інше використання, збирання, зберігання, знищення тощо), вказана група кримінальних правопорушень є ще більшою. За такого стану речей у науковій літературі доволі часто піднімається питання щодо створення окремого розділу на рівні Особливої частини КК України, який передбачав би всі прояви протиправного посягання на інформацію з обмеженим доступом. Більше того, у цьому напрямку народними депутатами України було розроблено кілька законопроектів про внесення змін до КК України, які однак не були прийняті.

В історичній ретроспективі стає зрозуміло, що поява такої кількості норм в Особливій частині КК України зумовлена розвитком відповідного галузевого законодавства у 1970-2000 роках (Кодексу законів про шлюб та сім'ю 1969 року, Закону України «Про підприємства» 1991 року, Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у

кримінальному судочинстві» 1993 року, Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 року, Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» 2006 року та інших).

При цьому, єдиним прикладом існування у пам'ятках кримінального права окремого розділу по посяганнях на інформацію з обмеженим доступом є глава 29 Кримінального уложення 1903 року під назвою «Про оголошення таємниць». Ця глава включала всього 6 статей, із них про розголошення таємниці без поважних причин, оголошення змісту самовільно відкритих завідомо чужих паперів, оголошення прийомів виробництва, таємних відомостей щодо майнового стану та прибутків платників державного промислового податку. Однак прояви посягань на інформацію з обмеженим доступом містилися також в інших главах уложення.

Досвід зарубіжних країн континентальної системи права також свідчить про те, що неможливо на рівні одного розділу передбачити всі прояви посягань на інформацію з обмеженим доступом. Так, у кримінальних кодексах Республіки Польща, Федеративної Республіки Німеччина, Республіки Австрія, Швейцарської Конфедерації та Французької Республіки є розділи під схожими назвами, на кшталт «Злочини проти приватності та таємності», куди поміщено норми-заборони порушення таємниці листування, телекомунікацій, «комп'ютерні злочини», а також розголошення приватної чи комерційної таємниці особами певних професій. Разом із тим, на рівні інших розділів передбачена кримінальна відповідальність за розголошення державної та службової таємниці, змісту волевиявлення виборця тощо. Нами не знайдено у зарубіжних кримінальних законах жодний прототип самостійного розділу для вищевказаної групи кримінальних правопорушень, який був би можливий для запозичення.

На даний час концептуальною підставою для об'єднання складів кримінальних правопорушень у окремі розділи Особливої частини КК України є їх так званий родовий об'єкт. Разом із тим, якщо звернути увагу на особливості юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом, то науковці визначають різний родовий об'єкт їх посягання з огляду на вид інформації, що захищається. Зокрема, якщо це посягання на державну таємницю, то родовим об'єктом посягання є національна безпека (ст.ст. 111, 114 КК України), окрім посягання на відомості військового характеру, що становлять державну таємницю (ст. 422 КК України), оскільки його основний родовий об'єкт – встановлений законодавством порядок несення та проходження військової служби. Родовим об'єктом посягання на конфіденційну інформацію є конституційне право особи на приватність, таємницю кореспонденції (ст.ст. 163, 182 КК України), а посягання на відомості досудового розслідування та відомості про заходи безпеки щодо осіб, взятих під захист (ст.ст. 381, 387 КК України) – належне здійснення правосуддя.

За такої концепції поділу Особливої частини КК України на розділи виділення усіх норм-розголошень інформації з обмеженим доступом в один

розділ не можливе, так як група цих кримінальних правопорушень визначена не за ознакою родового об'єкту, а за центральною ознакою об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення – діяння.

Таким чином, для забезпечення системності кримінального закону, обґрунтованим видається зміщення акценту з систематизації норм-заборон у межах розділів, на їх часткове об'єднання (злиття) в межах меншої кількості норм-заборон. При такому об'єднанні слід приділити увагу, окрім предмету посягання, змісту діяння.

Швагер Ольга

асистентка кафедри міжнародного, європейського
права та цивільно-правових дисциплін ННІП
Сумського державного університету (м. Суми)

Нормативно-правове забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні та ЄС[§]

В системі захисту прав споживачів фінансових послуг відіграє нормативно-правове забезпечення ефективності реалізації механізму захисту.

Захист споживачів фінансових послуг повинен бути невід'ємною частиною правової, регуляторної та наглядової бази і повинен відображати різноманітність національних обставин та світового ринку, а також регуляторних змін у фінансовому секторі. Передова практика Світового банку щодо захисту фінансових споживачів рекомендує, щоб закон передбачав чіткі правила захисту споживачів щодо фінансових продуктів та послуг (Принцип 1 серед Принципів G20 щодо забезпечення високого рівня щодо фінансового захисту споживачів) [1].

Система нормативно-правового забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг отримуючи відповідну мету, назовні проявляється у структурі законодавства, що визначає окремі напрями та рівні регулювання.

Відповідно до даних опитування Світового Банку, яке вимагало від респондентів вказати, які з перелічених нижче елементів законодавчої бази були присутніми в їхній економіці: (1) загальне законодавство про захист прав споживачів без чіткого посилання на фінансові послуги та охоплює широкий спектр товарів та послуг; (2) загальне законодавство про захист прав споживачів з чітким посиланням на фінансові послуги, що пропонує конкретні положення для споживачів фінансових продуктів та послуг; (3) окреме законодавство про захист фінансових споживачів; та (4)

[§] Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальної діяльності та культури за підтримки ЄС)). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

нормативно-правові акти щодо захисту споживачів у рамках законодавства про фінансовий сектор – були отримані наступні результати. У 112 із 114 країн існує певна форма законодавчої бази щодо захисту споживачів. Нормативні акти, передбачені фінансовим законодавством, є найпоширенішою формою правової бази для захисту прав споживачів фінансових послуг, яка застосовується в 103 країнах. Загальні закони про захист прав споживачів, які охоплюють права споживачів щодо широкого спектру товарів та послуг, є в 70 країнах. Ці закони створюють широку основу для захисту прав споживачів, але не містять жодних конкретних положень щодо фінансових послуг та продуктів. Для вирішення конкретних питань, що стосуються споживання фінансових продуктів та послуг, країни, як правило, дотримуються двох широких підходів. Перший - включити конкретні положення, що охоплюють фінансові продукти та послуги, до загального закону про захист прав споживачів. Другий - видати спеціальний закон для вирішення питань захисту фінансових споживачів. Третина країн мала всі три типи законів, загальний закон про захист прав споживачів, закон про захист прав споживачів, що охоплює фінансові послуги та нормативні акти у рамках фінансового захисту прав споживачів. І приблизно половина мала нормативні акти у фінансовій законодавчій базі як загальні, так і окремо законодавство щодо захисту прав споживачів фінансових послуг [2].

Враховуючи особливості структури законодавства ЄС, слід зазначити, що питання захисту прав споживачів фінансових послуг розглядаються на трьох рівнях: Договорів «Про Європейський Союз» та «Про функціонування Європейського Союзу»; Регламентів (наприклад, «Про захист фізичних осіб у контексті обробки персональних даних організаціями та органами Європейського співтовариства і про вільне переміщення таких даних», «Про співпрацю між національними органами влади у виконанні положень в області захисту прав споживачів (Регламент про співпрацю в галузі захисту прав споживачів)», «Про макропруденційний нагляд за фінансовою системою в ЄС і про заснування Європейської ради з системних ризиків» та ін..) та Директив (наприклад, «Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, які стосуються прямого страхування, іншого, ніж страхування життя, та про внесення змін до Директив 73/239/ЄЕС і 88/357/ЄЕС (третя Директива, яка стосується страхування, іншого, ніж страхування життя)», «Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, які стосуються прямого страхування життя та про внесення змін до директив 79/267/ЄЕС і 90/267/ЄЕС (третя директива, яка стосується страхування життя)», «Про нечесні умови у споживчих контрактах», «Про програми із захисту банківських вкладів», «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних та про вільне переміщення таких даних», «Про схеми компенсації інвестору», «Про захист прав споживачів в дистанційних контрактах» та ін..)

Власне і законодавство України також характеризується змішаним регулюванням зазначеної галузі та представлене наступними рівнями: Конституція України; загальне законодавство про захист прав споживачів

(наприклад, Цивільний кодекс, Закон України «Про захист прав споживачів» та ін.) та спеціальне законодавство («Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про споживче кредитування», «Про кредитні спілки», «Про страхування та ін..)

Література

1. OECD (2017), G20/OECD INFE Report on ensuring financial education and consumer protection for all in the digital age URL: <https://www.oecd.org/finance/g20-oecd-report-on-ensuring-financial-education-and-consumer-protection-for-all-in-the-digital-age.htm>

2. Global survey on consumer protection and financial literacy: oversight frameworks and practices in 114 economies URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/18978/887730WP0v20P10port0CPFL0Box385258B.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Напрям 3

Приватно-правовий

Андрухів Євгенія

головна спеціалістка відділу правового
забезпечення юридичного управління
апарату Львівської обласної державної
адміністрації (м.Львів)

Правові аспекти здійснення нормативної грошової оцінки земельних ділянок внаслідок прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. № 6 «Про внесення змін до порядків затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 і від 07 лютого 2018 р. № 105»**

Актуальність обраної теми пов'язана з запитаннями, що виникли у зв'язку із прийняттям Кабінетом Міністрів України 05.01.2021 постанови «Про внесення змін до порядків затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 і від 7 лютого 2018 р. № 105», а саме: щодо моменту здійснення нормативної грошової оцінки земельних ділянок внаслідок прийняття урядом вищенаведених змін.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок є видом грошової оцінки земель в Україні. Її ще називають «масовою оцінкою земель», з огляду на те, що вона проводиться щодо великих груп земельних ділянок [1, с.98].

Згідно із Законом України «Про оцінку земель» нормативна грошова оцінка земельних ділянок - капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими і затвердженими нормативами [2].

Відповідно до підпункту 271.1.1. пункту 271.1 статті 271 Податкового кодексу України базою оподаткування є нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до порядку, встановленого цим розділом [3].

Таким чином законодавцем використано комбінований підхід до визначення бази земельного податку. Натомість процедура визначення нормативної грошової оцінки земельних ділянок не є формалізованою, позаяк окремі етапи її здійснення не врегульовано або частково врегульовано [4, с.32].

Проте, із прийняттям Кабінетом Міністрів України вищенаведеної постанови від 5 січня 2021 р. № 6 етап повторного проведення нормативної грошової оцінки земельної ділянки сільськогосподарського призначення після закінчення дії чинної оцінки став дещо спрощеним.

У відповідності до статті 12 Закону України «Про оцінку земель» нормативно-методичне регулювання оцінки земель здійснюється у

** Наукова керівниця - професорка кафедри господарсько-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидатка юридичних наук, доцентка Мелех Л.В.

відповідних нормативно-правових актах, що встановлюють порядок проведення оцінки земель, організації і виконання землеоціночних робіт, склад і зміст технічної документації та звітів з експертної грошової оцінки земельних ділянок, вимоги до них, порядок їх виконання. Нормативно-правові акти з проведення оцінки земель затверджуються Кабінетом Міністрів України [2].

Згідно із абзацом 1 та 2 пункту 24 Порядку проведення загальнонаціональної (всеукраїнської) нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 105 (в редакції від 07.02.2018) технічна документація з нормативної грошової оцінки земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яка розроблена і затверджена рішенням органу місцевого самоврядування та відомості про яку внесені до Державного земельного кадастру до затвердження технічної документації, діє протягом строку визначеного частиною другою статті 18 Закону України “Про оцінку земель”.

Після закінчення зазначеного строку власник або землекористувач сільськогосподарського призначення приватної власності може замовити проведення нормативної грошової оцінки окремої земельної ділянки в порядку, передбаченому частиною другою статті 15 Закону України “Про оцінку земель”. В іншому випадку для визначення нормативної грошової оцінки земельної ділянки сільськогосподарського призначення приватної власності використовуються відомості про оцінку [5].

Із прийняттям Кабінетом Міністрів України постанови від 5 січня 2021 р. № 6 «Про внесення змін до порядків затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 і від 7 лютого 2018 р. № 105» у вищенаведеному Порядку змінено слова «Після закінчення зазначеного строку власник» замінити словом «Власник»[6].

Таким чином, власники земельних ділянок та землекористувачі більше не обмежені часовими рамками, а саме строком від п'яти до семи років та можуть ініціювати переоцінку земель, що дозволяє здійснити нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення завчасно, тобто до моменту закінчення дії чинної нормативної грошової оцінки.

Крім цього, постановою Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. № 6 «Про внесення змін до порядків затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 і від 7 лютого 2018 р. № 105» внесеною зміни у Порядок ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабміну від 17 жовтня 2012 р. № 1051 що полягають у тому, що підставою для надання відомостей із Державного земельного кадастру про нормативну грошову оцінку земельної ділянки сільськогосподарського призначення (крім земельних ділянок, розташованих у межах населених пунктів) є дані про нормативну грошову оцінку, внесені до Державного земельного кадастру в установленому порядку [6].

Отже, зміни внесені постановою Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. № 6 «Про внесення змін до порядків затверджених постановами

Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 і від 7 лютого 2018 р. № 105» дещо спрощують правове регулювання пов'язане із нормативною грошовою оцінкою земельної ділянки, що є важливою складовою для удосконалення порядку використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Література

1. Федун А.Д. Правові аспекти здійснення нормативної грошової оцінки земельних ділянок в Україні: право і суспільство, 2015. № 4 частина 2. С. 98-104.

2. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>.

3. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

4. Білоус-Осінь Т., Койчева О. Теоретико-правові аспекти адміністрування земельного податку: Юридичний вісник, 2019. № 3. С.31-37.

5. Порядок проведення загальнонаціональної (всеукраїнської) нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 105. (редакція від 07.02.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105-2018-%D0%BF/ed20180207#Text>.

6. Про внесення змін до порядків затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051 і від 7 лютого 2018 р. № 105: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2021 № 6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6-2021-%D0%BF#Text>.

Апетик Микола

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Проблемні питання підвідомчості земельних спорів

Питання підвідомчості земельних спорів кожного року стає предметом дискусій багатьох науковців. Згідно статті 14 Конституції України : - «Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону»[1]. Історично склалося, що питання землі, земельних ділянок та права власності на них було предметом суперечок не одного покоління людей. Через високу цінність землі кожна особа хотіла мати у володінні землю, якою вона могла б розпоряджатися. З розвитком правової системи земельні спори набули нового забарвлення і дещо ускладнилися. Як ми знаємо, згідно ст.121 Земельного кодексу України громадяни України мають право на

безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності в таких розмірах:

а) для ведення фермерського господарства - в розмірі земельної частки (паю), визначеної для членів сільськогосподарських підприємств, розташованих на території сільської, селищної, міської ради, де знаходиться фермерське господарство. Якщо на території сільської, селищної, міської ради розташовано декілька сільськогосподарських підприємств, розмір земельної частки (паю) визначається як середній по цих підприємствах. У разі відсутності сільськогосподарських підприємств на території відповідної ради розмір земельної частки (паю) визначається як середній по району;

б) для ведення особистого селянського господарства - не більше 2,0 гектара;

в) для ведення садівництва - не більше 0,12 гектара;

г) для будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка) у селах - не більше 0,25 гектара, в селищах - не більше 0,15 гектара, в містах - не більше 0,10 гектара;

ґ) для індивідуального дачного будівництва - не більше 0,10 гектара;

д) для будівництва індивідуальних гаражів - не більше 0,01 гектара [2].

Ця гарантія на право отримати безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності. Але, з часом, породжувалися багато спорів, які впливають з порушення права власності та права користування земельною ділянкою, а також відводом або вилученням землі, що виникають між власниками землі та землекористувачами, іншими особами, органами місцевого самоврядування та центральним органом виконавчої влади що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

Відповідно, для того, щоб розв'язати земельний спір, має бути структура, яка розглядатиме дані правовідносини.

Цікавим є факт, що земельні спори вирішувалися аж в порядку кількох судочинств: адміністративного, цивільного, господарського та інших. Тому характерною особливістю земельних спорів є те, що одним із ключових питань при їх судовому вирішенні є правильне визначення їх підвідомчості (головним чином, адміністративної чи цивільно-господарської). І це не тільки суто юридична проблема, що упродовж майже всього періоду існування нашої держави залишається законодавчо не врегульованою. Її наслідком є правозастосовна невизначеність, відсутність єдності судової практики та постійні дискусії з цього приводу, а за всім цим стоять долі людей, їх добробут і віра в можливість справедливого і ефективного судового захисту їх прав та інтересів.

1 квітня 2010 року Конституційний Суд України у рішенні №10-рп/2010 у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 143 Конституції України, п. "а", "б", "в", "г" ст. 12 Земельного кодексу України, п. 1 ч. 1 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України дійшов висновку, що визначені у зазначених нормах Земельного кодексу України повноваження сільських, селищних, міських рад вирішувати питання розпорядження

землями територіальних громад, передачі земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб, надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності, вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності потрібно розуміти так, що при вирішенні таких питань ці ради діють як суб'єкти владних повноважень[3].

З огляду на це, Конституційний Суд України вирішив, що положення п. 1 ч. 1 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України стосовно поширення компетенції адміністративних судів на “спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів або правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності” слід розуміти так, що до публічно-правових спорів, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, належать і земельні спори фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень, пов'язані з оскарженням його рішень, дій чи бездіяльності.

Але, чи змінило на практиці дане рішення процес вирішення земельних спорів? Нажаль лише частково. Адже у кожній з наведених постанов, з огляду на ті чи інші обставини та різні чинники оцінки суб'єктного складу та публічно-правового чи приватно-правового характеру земельних спорів визначалася та чи інша їх юрисдикційна підсудність, звичайно, із наданням прерогатив саме “своїй” юрисдикції.

Яке ж рішення пропонують законодавець? Розглянувши Проект Закону «про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо підвідомчості спорів, що виникають у сфері земельних відносин та спорів щодо нерухомого майна» можна дійти висновку, що законодавець пропонує вирішити дану проблему шляхом внесення змін до статті 20 Господарського процесуального кодексу України, віднести усі (за незначним виключенням) справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на нерухоме майно (в тому числі землю), а також спорів, що виникають у сфері земельних відносин, до юрисдикції господарських судів в незалежності від складу сторін спору[4].

Загалом, такий підхід є прийнятним для вирішення земельних спорів. Проте, залишається ще багато незакритих питань, таких як:

Чи спроститься у такому випадку доступ пересічних громадян до суду?

Чи варто залишити вирішення земельних спорів за Господарськими судами?

На мою суб'єктивну думку, така ідея має сенс. Тим самим чином у громадян, які звертаються до суду із вирішення земельних спорів буде чітко визначена структура, куди слід звертатися з вирішення даного питання. Поки даний законопроект не прийнятий, у вирішенні земельних спорів залишається складний механізм правового регулювання та судового розгляду. Сподіваємося на подальше прийняття Проект Закону «про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо підвідомчості спорів, що виникають у сфері земельних відносин та спорів

щодо нерухомого майна» та суттєвого спрощення процедури вирішення земельних спорів.

Література

1. Конституція України прийнята від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР, Відомості Верховної Ради України, 1996, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.03. 2021).

2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III , Відомості Верховної Ради України, 2001, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 03.03. 2021).

3. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України «щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів "а", "б", "в", "г" статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України», Відомості Верховної Ради України, 2010, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-10#Text> (дата звернення: 03.03. 2021).

4. Проект Закону «про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо підвідомості спорів, що виникають у сфері земельних відносин та спорів щодо нерухомого майна» та суттєвого спрощення процедури вирішення земельних спорів 3296 від 31.03.2020, URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68510 (дата звернення: 03.03. 2021).

Вакулюк Вікторія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Значення локальних нормативних актів у регулюванні трудових відносин*

Локальними нормативними актами підприємства є офіційні письмові документи, які складає та затверджує роботодавець у межах власної компетенції, відповідно до законів й інших нормативно-правових актів, колективного договору, угод.

Роботодавець, у визначеному законом порядку, може прийняти локальні нормативні акти такими способами: затвердити або видати наказ (розпорядження) про затвердження локального нормативного акта. У виданні адміністрацією та/чи профспілковим комітетом підприємства локальних нормативних актів, виражається перш за все, правове

* Наукова керівниця - доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України Новак Т.С.

регулювання діяльності підприємства, тобто нормотворча та правозастосувальна діяльність.

Локальне регулювання полягає в утвердженні роботодавцем в узгоджувально-договірному порядку з колективом, в межах та відповідно до чинного трудового законодавства, нормативно-правових актів з метою правового регулювання відносин з питань праці.

У статті 43 Конституції України закріплене «право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується» [1]. Крім того, Кодексом законів про працю України [2], різними законами, постановами, положеннями, інструкціями, правилами компетентних органів забезпечуються права та соціальні гарантії для робітників.

Локально нормативно-правовий акт, ухвалений в організації, є самостійним джерелом трудового права, результатом правотворчості трудового колективу й роботодавця чи його представників, що містить обов'язкові правила поведінки, тобто локальні норми.

Локальні норми є властивими для багатьох інститутів трудового права. Та найбільше їх міститься у інститутах заробітної плати, робочого часу, часу відпочинку, охорони праці, трудової дисципліни та ін.

До нормативних локальних актів відносимо положення про преміювання, правила внутрішнього розпорядку, посадові інструкції на певному підприємстві тощо. В свою чергу, до нормативних локальних угод відносимо колективні договори та інші угоди, визначені на певному підприємстві [4, с. 98].

Щодо загальної ознаки, що прослідковується у всіх локальних актах, які регулюють відносини в галузі визначення вимог до змісту праці, її режиму, робочого часу і часу відпочинку, заробітної плати тощо, в один вид джерел трудового права, є внутрішньо-корпоративний характер [3, с. 368].

Локальні нормативні акти, окрім загальних рис притаманних всім нормативно-правовим актам, містять певні специфічні особливості, що виокремлюють їх та визначають певне соціальне призначення. Зокрема, підзаконний характер, оскільки такі нормативні акти створені для конкретизації та уточнення певних деталей загальних норм трудового законодавства щодо їх застосування на певному підприємстві [4, с. 316, 317].

Локальні нормативно-правові акти закріплюють соціальні орієнтири, виробничі потреби, матеріальні та моральні стимули, режим роботи, сприятливі умови праці та соціальні відносини у колективі, обов'язки роботодавця щодо надання матеріальної допомоги, санаторно-профілактичного лікування тощо.

Для локальних нормативних актів не характерна обов'язковість, вони спеціально не передбачені законодавством про працю, тому перебувають у компетенції роботодавця та його волевиявленні в рамках приписів законодавця, зокрема щодо письмового повідомлення про нововведення працівників за два місяці до їх введення відповідно до вимог Кодексу законів про працю України.

Таким чином, виділяють основні ознаки локальних норм. По-перше, ця

норма конкретизує і модифікує загальну норму у відповідності з умовами обраними роботодавцем для покращення умов праці. По-друге, для неї притаманна обмежена сфера дії та певне коло суспільних відносин. По-третє, регулюють ті суспільні відносини, що не врегульовані основними нормами трудового законодавства [6, с. 57].

Водночас, такі акти регулюючи трудові відносини, є найбільш наближеними до працівника, оскільки напряду визначають умови праці, зміст трудового договору та інші особливості щодо забезпечення праці найманого працівника. Такі локальні акти визнаються державою, у разі виникнення трудових спорів беруть до уваги правоохоронними органами та судом. Локальна норма регулює тільки ті відносини, що належать до компетенції роботодавця. При цьому, коло суб'єктів, наділене правом локальної нормотворчості, визначається централізованим законодавством.

Література

1. Конституція України: від 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, 23 лип. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 23.07.1996 р. № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n314>.
3. Антонова Л. И. Локальное правовое регулирование. Вопросы теории. Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. 152 с.
4. Трудовое право: учебник. под ред. С.П. Маврина, Е.Б. Хохлова.: Юристъ, 2002. 560 с.
5. Тарасова В. А. Локальное правовое регулирование труда. Трудовое право: энциклопедический словарь. М., 1979. 335 с.
6. Явич Л.С. Общая теория права: учебник. Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. 429 с.

Велика Софія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Єдність та диференціація правового регулювання трудових відносин: окремі аспекти*

Принцип єдності і диференціації правового регулювання трудових відносин є одним із найстаріших в трудовому праві. Він передбачає встановлення єдиних і однакових умов праці для всіх найманих працівників і в той же ж час диференціацію умов праці для певних категорій працівників за певних обставин [7, с. 67]. Диференціація трудового законодавства – це встановлені державою відмінності в змісті і обсязі прав та обов'язків суб'єктів трудових відносин на певних підставах.

* Наукова керівниця - доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України Новак Т.С.

Актуальність даної теми полягає в тому, що сучасний цивілізований світ намагається більш послідовно здійснювати принцип рівності громадян. Відповідно до цього держава забезпечує єдність правового регулювання трудових відносин, що здійснюється загальним законодавством про працю, що є єдиним для всіх працівників. З цього й також виникає необхідність диференційованого підходу до регулювання трудових відносин.

Перш за все, варто зазначити головні аспекти єдності правового регулювання. Вона забезпечується прийняттям централізованих правових норм, які мають імперативний характер, і не можуть бути змінені учасниками конкретних трудових відносин.

Зокрема, це норми Кодексу законів про працю України [3], які мають загальний характер, а також норми спеціальних законів: «Про оплату праці» [5], «Про колективні договори і угоди» [4], «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [6] та ін.

Єдність правового регулювання за допомогою імперативних норм може забезпечуватись кількома шляхами:

- закріплення нормою конкретних прав та обов'язків суб'єктів трудових правовідносин;

- встановлення кола трудових відносин, які регулюються лише в централізованому порядку і не допускають диференційованого регулювання.

- прийняття рекомендаційних норм, де єдність забезпечується не державним імперативом, а полягає у побажанні держави стосовно певної поведінки суб'єкта.

Щодо диференціації, то в юридичній літературі визначають три її напрями, які залежать від: характеру і особливостей виробництва (галузева, міжгалузева і локальна диференціація); статевих, вікових та інших особливостей працівників (суб'єктна диференціація); місця розташування підприємств, установ, організацій (територіальна диференціація) [1, с. 12].

Усі ці три чинники і зумовлюють прийняття спеціальних норм, які й регламентують особливості трудових відносин. Диференціація забезпечується як шляхом прийняття нормативних актів на рівні законів, підзаконних, у тому числі відомчих актів, так і локальною нормотворчістю.

Підсумовуючи можна зазначити, що трудове право встановлює у своїх нормах єдині для всіх працівників правила щодо прийому на роботу та звільнення з неї, робочого часу, відпочинку, оплати праці, трудової дисципліни, охорони праці, та забезпечує всім громадянам справедливі і рівні можливості заробити собі на життя своєю ж працею.

Єдність правового регулювання трудових відносин означає, що норми трудового права встановлюють високий рівень умов праці, їх повинні дотримуватись усі роботодавці, що здійснюють найм працівників на підставі трудового договору.

Диференціація трудового законодавства не суперечить ідеї соціальної рівності, оскільки встановлені відмінності у змісті та обсязі прав і обов'язків працівників та роботодавців мають своєю метою не створення привілеїв відповідним соціальним прошаркам, а досягнення більшої відповідності

норм трудового права особливостям трудових відносин. Диференціація дозволяє досягти більш реальної рівності у порівнянні з тією, що встановлюється загальним законодавством про працю, яке поширюється на всіх працюючих [2].

Таким чином, поєднання єдності і диференціації трудових відносин дозволяє з одного боку, гарантувати для всіх працівників дотримання основних їх прав в процесі виконання роботи за трудовим договором, «уніфікувати» правовий статус таких осіб. З іншого ж боку - встановлюються особливості регулювання трудових відносин окремих категорій працівників, враховуються особливі умови праці та інші аспекти конкретних трудових відносин.

Література

1. Бурак В.Я. Єдність і диференціація правового регулювання трудових відносин робочого часу, часу відпочинку і заробітної плати на підприємствах: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05; К., 1999. 18 с.
2. Диференціація трудового законодавства України. URL: http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/trud_pravo/020.php
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 23.07.1996 р. № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n314>.
4. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 р. № 3356-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 36. Ст. 362.
5. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 17. Ст. 12.
6. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 01.07.1993 р. № 137/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 34. Ст. 227.
7. Сухотеріна Л.І., Анцупова Т.О., Кривдіна І.Б., Воробйова Г.В., Татаки Д.Д. Трудове право: конспект лекцій. О.: Наука і техніка, 2006. 96 с.

Гоменюк Ірина

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Правові основи управління природокористуванням та охороною навколишнього середовища

Одним з інститутів Загальної частини системи екологічного права України є управління в галузі екології. На законодавчому та доктринальному рівні особливого значення набуває управління природокористуванням та охороною довкілля. Таке управління є складовою загального управління у галузі екології як окремою групою цілеспрямованих відносин та процесів.

Відповідно до статті 16 Конституції України забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України,

подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [1].

Отже, управління є діяльністю держави, яка виражається через відповідні суб'єкти екологічного права. Така екологічна функція держави здійснюється через управління природокористуванням та охороною довкілля.

На доктринальному рівні, поняття управління довкілля досліджувалось досить ретельно. Так, М. Б. Бизова управління природоохоронною діяльністю визначає як забезпечення виконання норм вимог, які обмежують шкідливий вплив забруднюючих речовин на навколишнє природне середовище, раціональне використання природних ресурсів та їх відновлення [2, с.7].

На нашу думку, найбільш узагальнене визначення екологічного управління пропонує Т.Г. Козаченко, який вважає що це поетапний процес розробки та реалізації стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на раціональне використання та охорону навколишнього середовища на організаційних, економічних і правових засадах [3, с.186].

Відповідно до частини 5 статті 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (далі-Закон) метою даного управління є реалізація законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища [4].

Будь яка діяльність громадян чи органів державної влади, базується на провідних принципах, тобто основоположних ідеях. Управління у сфері екології, базується на принципах, які зазначенні у статті 3 Закону. Перелік даних принципів є досить обширним, проте у більшості актів поресурсового законодавства, окрім Земельного Кодексу, принципи не виділяються, але безпосередньо з нормами даних законодавчих актів, вбачаються основоположні ідеї управління в певних сферах суспільних відносин [4].

Згідно частини 2 статті 16 Закону, державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюють Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві ради та виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, державні органи по охороні навколишнього природного середовища і використанню природних ресурсів та інші державні органи відповідно до законодавства України. А також, відповідно до частини 4 даної статті, громадські організації можуть брати участь в управлінні галуззю охорони навколишнього природного середовища, якщо така діяльність передбачена їх статутами, зареєстрованими відповідно до законодавства України [4].

Ще однією особливістю управління природокористуванням та охороною довкілля полягає у здійсненні певних функцій. В даному випадку під функціями слід розуміти види діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій по забезпеченню організації природокористування та охорони навколишнього природного середовища.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріпив такі функції управління у даній галузі: функція спостереження,

дослідження, стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, контролю, прогнозування, програмування, інформування та іншої виконавчо-розпорядчої діяльності [4].

Як відмічав свого часу професор В. Попов, "Екологічний кодекс України повинен бути єдиним, таким, який охоплює всі основні й принципи правові приписи, які регулюють екологічні відносини, що виникають між конкретними суб'єктами. Цей кодекс має бути єдиним і основним кодифікаційним правовим актом у сфері екології, іншими словами, таким, яким є Цивільний кодекс України [5, с.223].

Проаналізувавши доктринальні та законодавчі положення щодо управління у галузі екології, ми дійшли висновку, що було б доречно, при розробці екологічного кодексу, у Загальній частині виокремити самостійний інститут екологічного права, який би містив норми щодо управління у галузі екології. При цьому чітко розділити функції та обов'язки між суб'єктами даного управління.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141
2. Бизова М.Б. Організація управління в екологічній діяльності: конспект лекцій для студентів Енергетичного інституту. Одеса: наука і техніка. 2006. 232с.
3. Козаченко Т.Г. Проблеми та перспективи екологічного управління. Актуальні проблеми державного управління. №1 (35). 2009. С.186-196.
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991р. №1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. №41. ст.546.
5. Попов В.К. Проблеми систематизації екологічного законодавства. Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики. Матеріали міжнар. наук.практ. конф.1999. С. 221-225.

Дере Ясін

студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Гарантії реалізації права на працю за законодавством України*

Право на працю є суб'єктивним правом людини, а тому його першочергове визнання державами призвело до визнання і закріплення цілої системи прав людини у сфері праці на різних рівнях як національного, так і міжнародного правового регулювання [1, с. 84].

Академічний тлумачний словник української мови визначає слово «праця» так: робота, заняття, вправи, справа, все що потребує зусиль, старань і турботи, усіяке навантаження тілесних і розумових сил, все що

* Наукова керівниця - доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України Новак Т.С.

може стомлювати [2]. Тобто праця - це певний процес, що потребує зусиль.

За юридичною силою основним актом трудового законодавства є Конституція України, як Основний Закон України, що має на території України найвищу юридичну силу (ст. 8 Конституції України). Вона передбачає основні трудові права та інші базові положення у сфері праці, які конкретизовані в Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП) [3], інших законах та підзаконних нормативно-правових актах). Тобто, доречно зазначити, що трудове законодавство України, а саме КЗпП, базуються на Конституції України.

Законодавство України дає нам такі гарантії реалізації прав на працю: право громадян України на працю, тобто на одержання роботи з оплатою, не нижчою від встановленого державою мінімуму, зокрема і право на вільний вибір професії, роду занять і роботи, забезпечує держава. Вона створює умови для ефективної зайнятості населення, сприяє працевлаштуванню, підготовці та підвищенню трудової кваліфікації, а в разі потреби забезпечує перепідготовку осіб, вивільнених внаслідок переходу на ринкову економіку. Тобто, основні обов'язки з приводу забезпечення працевлаштування бере на себе держава.

Основними гарантіями права громадян на працю є (ст. 5-1 КЗпП):

- вільний вибір виду діяльності;
- безплатне сприяння державними службами зайнятості у підборі підходящої роботи і працевлаштування відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти з урахуванням суспільних потреб;
- надання підприємствами, установами, організаціями відповідно до їхніх попередньо поданих заявок роботи за фахом випускникам державних вищих навчальних, професійних навчально-виховних закладів;
- безплатне навчання безробітних нових професій, перепідготовку в навчальних закладах або в системі державної служби зайнятості з виплатою стипендії;
- компенсацію відповідно до законодавства матеріальних витрат у зв'язку з направленням на роботу в іншу місцевість;
- правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи.

Держава є безпосереднім гарантом перед працездатними громадянами, які проживають в Україні, реалізації ними права на працю. Якщо йдеться про гарантії правового захисту від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, то такі гарантії справді перебувають в сфері повноважень і можливостей держави.

В абзаці третьому ст. 5-1 КЗпП детальніше розкрито зміст державної гарантії зайнятості. Вказано на безплатне сприяння громадянам з боку державної служби зайнятості у підборі підходящої роботи і працевлаштуванні. Це не виключає підприємницької діяльності в цій сфері, тобто надання платних послуг у підборі підходящої роботи і працевлаштуванні. Тому, ст. 5-1 КЗпП України гарантує надання безплатно таких послуг тільки Державною службою зайнятості. Держава гарантує лише сприяння у підборі підходящої роботи і працевлаштуванні, однак не

гарантує ні самого підбору, ні працевлаштування.

Абзац четвертий ст. 5-1 КЗпП України поширюється лише на молодих спеціалістів, підготовлених у рамках державного замовлення, однак навіть щодо цієї категорії працівників побічно допускається відмова у прийнятті на роботу з компенсацією замовником витрат на переїзд випускника і членів його сім'ї до місця призначення.

Навчання і перепідготовка безробітних проводиться з урахуванням суспільних потреб у фахівцях тієї чи іншої професії.

Отже, виходячи із вищесказаного треба зазначити, що гарантії реалізації права на працю є невід'ємними складовими трудового законодавства України. Держава гарантує право громадян України на працю, але це залежить від зацікавленості особи, тому що ніхто не може примушувати людину до праці, бажання працювати виникає на добровільних засадах і тільки у власних інтересах. У свою чергу, держава гарантує робочі місця, забезпечує рівні умови у працевлаштуванні, підвищення навичок працівника шляхом його навчання та перекваліфікації та гідну заробітну плату, не нижчою від встановленого державою мінімуму.

Література

1. Гетьманцева Н. Забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С. 84–89.

2. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>

3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 23.07.1996 р. № 322-08. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n314_

Добрянська Олена

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Існує багато поглядів на правову природу такого виду юридичної відповідальності, як екологічно-правова – від тих, що в цілому заперечують цей правовий інститут, до тих, що його абсолютно визнають як самостійний правовий інститут. В юридичній літературі обґрунтовується самостійність екологічно-правової відповідальності з таких підстав: «По-перше, зазначений вид юридичної відповідальності відповідає всім загальним ознакам, які притаманні усім видам юридичної відповідальності, по-друге, існують обставини, які підкреслюють особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення» [5, с. 115].

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення — це специфічна форма суспільних відносин, в яких за допомогою правових

норм та ін. юридичних засобів забезпечується добровільне чи примусове виконання винними особами вимог екологічної безпеки, ефективне використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища або покладається обов'язкове виконання ін. обов'язків за допущене екологічне правопорушення.

Кожна форма юридичної відповідальності забезпечує реалізацію норм певної галузі матеріального права, якою і передбачені відповідні види правопорушень і санкції за їх вчинення, тобто юридична відповідальність втілюється у певній процесуальній формі, зокрема шляхом встановлення об'єктивного факту вчинення правопорушення. Як зазначає А. І. Бобилев, одним із основних критеріїв виділення того чи іншого виду відповідальності є існування певного виду правового порушення, оскільки саме воно є підставою юридичної відповідальності [6, с. 11]. Справа в тому, що екологічні правопорушення за своєю формою можуть бути кримінально-правовими, адміністративно-правовими, цивільно-правовими, дисциплінарними.

Екологічним законодавством України встановлена відповідальність за правопорушення у галузі охорони навколишнього природного середовища. Зокрема, у КК України злочини у галузі екології об'єднані в розділі VIII «Злочини проти довкілля», який містить 19 складів злочинів. Адміністративне законодавство передбачає відповідальність за порушення земельного, водного, лісового законодавства, законодавства про надра, охорону атмосферного повітря і тваринного світу, екологічну безпеку. Кодекс України про адміністративні правопорушення містить понад 60 складів екологічних правопорушень, а також відповідальність за них (гл. 7). Усі перераховані правопорушення іменують екологічними тому, що об'єктом посягання є компоненти навколишнього природного середовища. Але саме екологічне правопорушення, маючи різні властивості, визначає специфіку відповідної форми відповідальності. Кожне вчинене правопорушення характеризується не тільки об'єктом, на який воно посягало, а й іншими показниками, які включають суб'єктивну, вольову сторону порушення, а також характер наслідків протиправного діяння [6, с. 43].

Особливості спеціальної екологічно-правової відповідальності проявляються і у спеціальних заходах відповідальності. Здебільшого це організаційні заходи впливу на порушників екологічного законодавства. До таких спеціальних заходів екологічно-правової відповідальності можна віднести: Обмеження права природокористування. Наприклад, згідно зі ст. 27 Земельного кодексу України, право користування земельною ділянкою чи її частиною припиняється у разі використання земельної ділянки способами, що призводять до зниження родючості ґрунтів, їх хімічного і радіоактивного забруднення, погіршення екологічної обстановки [1].

Так, наприклад ст. 55 Водного кодексу України передбачено, що право юридичних та фізичних осіб на спеціальне водокористування припиняється у разі порушення умов спеціального водокористування та охорони вод; систематичного невнесення збору в строки, визначені законодавством [2]. Постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня

1996 р. встановлено спеціальний Порядок відшкодування збитків, завданих водокористувачам припиненням права або зміною умов спеціального водокористування. Позбавлення права природокористування, якщо подальше використання природних ресурсів може завдати шкоди навколишньому природному середовищу [4].

У ст. 45 Водного кодексу України передбачено, що у разі маловоддя, за грози виникнення епідемій та епізоотій, а також в інших передбачених законодавством випадках права водокористувачів можуть бути обмежені або змінені умови водокористування з метою забезпечення охорони здоров'я людей та в інших державних інтересах. При цьому пріоритетність надається використанню вод для питних і побутових потреб населення. Права водокористувачів обмежуються також під час аварій або за умов, що можуть призвести чи призвели до забруднення вод, та при здійсненні невідкладних заходів щодо запобігання стихійному лиху, спричиненому шкідливою дією вод, і ліквідації його наслідків. Невідшкодування затрат, які порушник вклав у природний об'єкт за період самовільного використання [2].

Так, згідно зі ст. 99 Лісового кодексу України, самовільно зайняті земельні ділянки лісового фонду повертаються за їх належністю без відшкодування затрат, понесених за час незаконного користування ними. Приведення земельних ділянок лісового фонду у придатний для ведення лісового господарства стан, включаючи знесення будівель і споруд, провадиться підприємствами, установами, організаціями і громадянами, які самовільно зайняли ці ділянки, або за їх рахунок [3].

Отже, на основі вищевказаного можна дійти висновку, що існує необхідність виділення екологічно-правової відповідальності як окремого комплексного правового інституту. Адже, норми спеціальної відповідальності за екологічні правопорушення, як бачимо, розпорошені у різних нормативно-правових актах. Спеціальна відповідальність застосовується у випадках, особливо передбачених законом, і з метою припинення порушень правил охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та вимог забезпечення екологічної безпеки.

Література

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
2. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року № 3852-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>. (дата звернення: 16.12.2020).
4. Про затвердження Порядку відшкодування збитків, завданих водокористувачам припиненням права або зміною умов спеціального водокористування : Постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996 року № 966-96-п URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-96-%D0%BF#Text>

5. Социально-правовые проблемы охраны окружающей среды в современных условиях: Материалы междунар. научно-практ. конфер., г. Уфа, 6-7 октября 2004 г. // Аграрное и земельное право. 2005. № 2. С. 112-119.

6. Юридическая ответственность за экологические правонарушения. Отв. ред. Бобылев А. И., Духно Н. А. М.: Юрид. инст-т МИИТа, 2001. 229 с.

Заболотня Марія

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

До питання правового регулювання запровадження електронних трудових книжок*

Згідно зі ст. 48 Кодексу законів про працю України [1] трудова книжка є одним із найбільш важливих особистих документів в нашій країні. Цей документ дозволяє «зафіксувати» інформацію про трудову діяльність працівника: засвідчує час роботи на тій чи іншій посаді та підтверджує загальний стаж роботи. Згідно іншого нормативного акту - Закону України «Про пенсійне забезпечення» [2] (ст. 62) трудова книжка є основним документом, який підтверджує стаж роботи працівника, який у свою чергу, впливає на пенсійне забезпечення такої особи.

Актуальність даної теми полягає в тому, останні роки насичені змінами, що відбуваються в Україні, зокрема в законодавстві. На сьогоднішній день важливим та актуальним питанням залишається питання стосовно варіантів ведення трудової книжки працівника. Оскільки цифровізація змінює й таку сферу як оформлення трудових відносин, то у суспільстві виникла ідея впровадження нової форми трудової книжки – електронної.

У результаті тривалої роботи 5 лютого 2021 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі» [3]. Даний нормативний акт фактично скасовує паперові трудові книжки й встановлює обов'язковість збереження відповідної інформації в електронному вигляді - в Державному реєстрі обов'язкового соціального страхування, який веде Пенсійний фонд України. Таким чином, електронна трудова книжка дасть можливість уповноваженим органам призначати людині пенсію автоматично (без звернення) та збирання документів за всю її трудову діяльність.

Отже, є необхідність визначити позитивні та негативні наслідки таких змін.

Варто почати з того, що прийнятий закон запроваджує облік трудової діяльності працівника в електронній формі. Крім того, буде законодавчо

* Наукова керівниця - доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України Новак Т.С.

врегульовано питання щодо автоматичного призначення пенсії за віком через особистий електронний кабінет особи на веб-порталі електронних послуг Пенсійного фонду України.

Відповідно до даного закону трудова книжка стане не обов'язковим видом документа. Замість неї можна буде показати виписку з реєстру застрахованих осіб з інформацією про стаж, попередні місця роботи тощо.

Проте, слід зазначити, що оригінал паперової трудової передається на зберігання працівнику як офіційний документ. Якщо працівник виявить бажання продовжити її ведення, то роботодавець на його вимогу буде зобов'язаний паралельно із електронним обліком трудової діяльності також внести до паперової трудової книжки записи про прийняття на роботу, переведення та звільнення.

Проаналізувавши спеціальні джерела [4, 5, 6], можна виділити такі переваги, що виникають з впровадженням електронної трудової книжки:

- зменшення витрат роботодавців на ведення паперового документообігу;

- полегшення процесу прийняття на роботу та звільнення;

- спрощення ведення (створюється більш зручний механізм ведення документації в електронному вигляді, що буде спрощувати заповнення та зберігання цих документів);

- усунення можливих ризиків і негативних наслідків втрати трудової книжки, її фізичного пошкодження, фальсифікації та внесення недостовірних відомостей до цього документа, а також неможливості (ускладнень) з їх відновленням;

- захист працівника. Сьогодні в разі незаконного звільнення працівник звертається до суду за оскарженням незаконно зробленого запису. Суд приймає рішення на користь працівника, і запис в трудовій книжці повинен бути виправлений. В електронній книзі такого запису не буде, оскільки його зробити буде неможливо.

Крім того, слід звернути увагу й на певні недоліки електронної трудової книжки, а саме:

- невисвітлюваність інформації про попереднє місце роботи;

- неповна та слабка захищеність персональних даних працівника в базі;

- низька залученість роботодавців до електронного формату співпраці;

- важкість відстеження частотності зміни місця роботи працівником.

Однак, з часом можна удосконалити та виправити ті недоліки, які будуть заважати впровадженню трудових книжок в електронній формі, тим паче, що в Україні зараз є для цього всі можливості.

Отже, таким чином, можна зробити наступні узагальнення. Перехід до електронної трудової книжки є дійсно важливим та необхідним кроком у законодавстві. За умови коректного відображення даних в єдиному реєстрі, така інформація буде доступна державним органам, які здійснюють соціальне страхування та пенсійне забезпечення. Проте, подібна інновація є досить складною, а тому повинна мати належну правову основу. До того

ж потрібно забезпечити належний рівень захисту електронної бази даних, що дозволить протидіяти неправомірним посяганням на персональні дані.

Література

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 23.07.1996 р. № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n314>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі: Закон України від 05.02.2021 р. № 1217-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1217-20#Text>

3. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/ed20200123#Text>.

4. Всеукраїнська асоціація кадровиків: Запровадження електронної трудової книжки. Урядовий законопроект. URL: <https://www.kadrovik.ua/novyny/zaprovadzhennya-elektronnoyi-trudovoi-knyzhky-uryadovyy-zakonoproekt>

5. HR Ліга: Електронні трудові книжки: Як це вплине на стаж і пенсії. URL: <https://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=22283>

6. Юридична газета онлайн: Облік трудової діяльності в електронній формі: аналіз законопроекту №3623. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/oblik-trudovoyi-diyalnosti-v-elektronniy-formi-analiz-zakonoproektu-3623.html>

Зілінська Ольга

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Екологічний ризик в системі правовідносин екологічної безпеки

Поняття «ризик» зазвичай широко використовується в різних галузях права. Звісно, визначається воно в них по-різному. Як відомо, в екологічне право, екологічне законодавство і екологічну практику поняття ризику прийшло з математичних наук, статистики, таких галузей науки, як теорія імовірності, теорія ігор, теорія прийняття рішень і т.п. Суттєву роль у сприйнятті, засвоєнні й використанні цього поняття відіграли рекомендації міжнародних органів і організацій, наприклад Міжнародної комісії з радіологічного захисту.

Якщо говорити загальному, поняття «ризик» означає «поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій». Також ризиком часто називають безпосередньо певну подію, здатну принести кому-небудь збиток.

Найбільш таке точне визначення ризику подає Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 р., згідно з яким ризик – це

ступінь імовірності певної негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин на території об'єкта підвищеної небезпеки і/або за його межами [2].

Оскільки ми говоримо у цій роботі про екологічний ризик, то варто визначити, що екологічний ризик — це ймовірність виникнення негативних змін у довкіллі, або віддалених несприятливих наслідків цих змін, які виникають внаслідок негативного впливу на довкілля. Екологічний ризик може бути викликаний надзвичайними ситуаціями природного, антропогенного і техногенного характеру.

У державному стандарті «Безпека промислових підприємств. Терміни і визначення» екологічний ризик визначений як імовірність настання негативних наслідків від сукупності шкідливих впливів на навколишнє середовище, які спричиняють незворотну деградацію екосистеми. На жаль, у цьому визначенні немає навіть згадки про людину, її життя та здоров'я [3].

У юридичній літературі екологічний ризик визначається як встановлені нормами екологічного законодавства обставини, з якими пов'язуються виникнення, зміна, припинення правовідносин щодо здійснення діяльності з екологічно небезпечними об'єктами, що визначає формування і реалізацію спеціальної правосуб'єктності фізичних, юридичних осіб та держави стосовно виявлення, запобігання і усунення природних і техногенних загроз для довкілля, життя і здоров'я населення та особливий режим відповідальності за невиконання чи неналежне виконання вимог щодо забезпечення екологічної безпеки, включаючи й випадкове (імовірне) настання небезпеки.

Отже, судячи по цих визначеннях, екологічний ризик є різновидом більш загальної категорії ризику і є істотною ознакою екологічної небезпеки або екологічно небезпечної діяльності. Він відбиває певну об'єктивну сутність такої діяльності, а точніше – імовірність настання небезпеки.

Сьогодні в Україні нормативно-правовим порядком визначено основні види ризикованої діяльності та відповідних об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, зокрема, розвиток атомної промисловості та енергетики, функціонування виробництв хімічної, нафтохімічної і переробної промисловості, біохімічне, біотехнічне і фармацевтичне виробництво, знешкодження, утилізація та різні види поводження з промисловими і побутовими відходами тощо. Передбачена можливість відносити до екологічно ризикованих видів діяльності й інші виробництва та процеси, об'єкти яких можуть справляти негативний вплив на стан довкілля.

Екологічно небезпечні види діяльності залежно від їхнього характеру, особливостей фізичного, хімічного, біологічного складу використовуваних речовин, характеризуються різним ступенем екологічного ризику.

Отже, під джерелами екологічного ризику розуміють діяльність екологічного характеру, як правило, правомірну, оскільки в разі здійснення неправомірної діяльності вона підлягає припиненню без встановлення ризику, в силу його презумпції. Носіями ризику є також цілий ряд об'єктів та різні речовини природного і штучного походження, їхні суміші, які здатні за

певних природних та соціальних умов і обставин виявляти властивості, що створюють реальну загрозу для здоров'я і життя людини та навколишнього світу.

Певні природні явища також здатні створювати небезпеку для людини, суспільства і довкілля, зокрема повені, урагани, вулкани тощо.

Оскільки екологічно небезпечні види діяльності, об'єкти, різні речовини та їх суміші характеризуються підвищеним екологічним ризиком, вони підлягають спеціальному регулюванню, зокрема на нормативно-правовому рівні. Йдеться про застосування правових засобів управління екологічними ризиками. Такими нормативно – правовими актами можна визначити: Конституція України, Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки», Постанова Кабінету Міністрів від 27 липня 1995 р. № 554

У зв'язку з цим правовідносини щодо забезпечення екологічної безпеки визнаються абсолютними, оскільки, з одного боку, громадянам належить абсолютне право на екологічну безпеку, якому з іншого боку кореспондують зобов'язання держави, юридичних та інших фізичних осіб забезпечити виконання низки обов'язкових вимог стосовно гарантування екологічної безпеки. Тобто для останніх право на екологічний ризик (здійснення екологічно небезпечної діяльності трансформовано у обов'язок виконати ряд зобов'язань, які спрямовуються на запобігання настанню екологічної небезпеки (прояву екологічного ризику) або ліквідації її наслідків з відверненням чи зменшенням рівня екологічного ризику.

У сфері екологічної безпеки спостерігаються інші підстави виникнення правовідносин, зокрема у разі, коли йдеться про загальнолюдське право громадян на природну безпеку. Це право базується на ризику, пов'язаному з різними явищами природної стихії. Підставою виникнення цієї групи правовідносин є ряд правових норм, які визнали обов'язком держави забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України (ст. 16 Конституції України)[1].

Отже, підсумовуючи, варто зазначити суб'єктний та об'єктний склад даного явища, а саме: суб'єктами правовідносин у галузі екологічної безпеки є: громадяни України, інші фізичні та юридичні особи, держава. Об'єктами зазначених правовідносин виступають життя і здоров'я людей, безпечне навколишнє природне середовище та його компоненти (природні умови).

Екологічні ризики є досить важливим аспектом, на який потрібно звертати увагу громадянам України і безпосередньо законодавцю, оскільки це питання є досить важливим і, на мою думку, потребує більшого врегулювання з боку держави.

Література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про об'єкти підвищеної небезпеки Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 15. ст.73.

3. Безпечність промислових підприємств. Терміни та визначення. ДСТУ 3273-95.URL: <https://dnaop.com/html/43854/doc>

Ігнат Тетяна
здобувачка вищої освіти освітнього
ступеня «бакалавр» Інституту права
Львівського державного
університету внутрішніх справ (м. Львів)

Організаційно-правові форми забезпечення екологічної безпеки

Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [1]. Громадяни України мають право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Державою гарантується екологічно безпечне навколишнє середовище. Відповідно до цього розроблені основні напрямки державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Поняття «екологічна безпека» є різновидом ширшого поняття - «безпека», яке походить від англійського слова security. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» під національною безпекою України розуміється захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2]. Згідно з Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічна безпека являє собою такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, що гарантується здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних екологічних, політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів [3]. Хоча дане визначення є коротким, але воно характеризується великою ємністю змісту. Екологічна безпека розглядається як: захист людини і навколишнього природного середовища від шкідливого впливу; умова збереження здоров'я людей і забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку; баланс розвитку екосистем; діяльність по захисту життєво важливих екологічних інтересів; складова частина міжнародної екологічної безпеки і т. д.

Навколишнє природне середовище вважається безпечним, коли його стан відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, які стосуються його чистоти (незабрудненості), ресурсомісткості (невиснаженості), екологічної стійкості, санітарних вимог, видового різноманіття, здатності задовольняти інтереси громадян. Чинне екологічне законодавство України (ст. 33 Закону України «Про охорону

навколишнього природного середовища») як критерії безпеки навколишнього природного середовища передбачає спеціальні нормативи екологічної безпеки: гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних і біологічних факторів та інші. Екологічні нормативи повинні встановлюватися з урахуванням вимог санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм, гігієнічних нормативів [3].

Об'єктами екологічної безпеки є навколишнє природне середовище і громадяни (їх життя і здоров'я). Людина виступає не лише суб'єктом відносин по забезпеченню екобезпеки, а й об'єктом, який і на собі відчуває негативний вплив і потребує правового захисту. Суб'єктами правовідносин у сфері екологічної безпеки є держава (в особі компетентних органів), юридичні особи, громадяни України, а також іноземні громадяни та іноземні юридичні особи, особи без громадянства.

Екобезпека природних об'єктів пов'язана з безпекою громадян у сфері екології, що є передумовою здійснення природного і невід'ємного права людини на сприятливе природне середовище, можливість проживати в навколишньому природному середовищі, що не завдає шкоди його здоров'ю і життю, а в разі порушення цього права — вимагати його захисту у встановленому порядку [4].

Отже, це загальне визначення охоплює всі основні ознаки даного суб'єктивного права: по-перше, право проживання у сприятливому навколишньому природному середовищі, безпечному для здоров'я і життя людини; по-друге, право вимагати усунення різних перешкод при здійсненні цього права у встановленому законодавством порядку; по-третє, право на звернення у відповідні органи за захистом порушеного права з метою його поновлення; по-четверте, здійснення захисту порушеного права шляхом встановлених державою правових гарантій. Тільки комплексний розгляд завдань раціонального, ефективного і невиснажливого природокористування, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки може гарантувати право громадян на сприятливе навколишнє природне середовище, нейтралізувати загрозу виснаження природних ресурсів, погіршення екологічної ситуації в Україні.

Література

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про національну безпеку України: Закон від 21 червня 2018 року № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон від 25 червня 1991 року № 1264-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. Баб'як О. С, Біленчук П. Д., Чирва Ю. О. Екологічне право України: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2000.- 216 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/127553>.

Кравчук Аліна
здобувачка вищої освіти освітнього
ступеня «бакалавр» Інституту права
Львівського державного
університету внутрішніх справ (м. Львів)

Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд України

Ефективність правових приписів значною мірою визначається ефективністю відповідальності за їхнє порушення. Статтею 64 ЗУ "Про ПЗФ України" - "Види відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд" - передбачено: "Порушення законодавства України про природно-заповідний фонд тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність.

Зазначена стаття має подвійне значення: визначає види юридичної відповідальності, до яких можуть притягатися особи, винні у порушенні законодавства про ПЗФ, а також дає орієнтовний перелік діянь, за які вона настає.

Треба зазначити, що п. 7 ч. 1 ст. 8 ЗУ "Про ПЗФ України" передбачено, що збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду забезпечується шляхом встановлення підвищеної відповідальності за порушення режиму їх охорони та використання, а також за знищення і пошкодження заповідних природних комплексів та об'єктів.

Таким чином, порушення законодавства про ПЗФ повинно тягнути за собою підвищену, порівняно з поресурсовим законодавством, відповідальність внаслідок значної екологічної цінності цих об'єктів.

На сьогодні найпоширенішим видом відповідальності за екологічні правопорушення залишається адміністративна відповідальність. КУпАП передбачено відповідальність за такі правопорушення у сфері заповідної справи: ст. 77-1 КУпАП "Самовільне випалювання рослинності або її залишків"; ст. 88-1 КУпАП "Порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу, правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах" та ст. 91 КУпАП "Порушення правил охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду".

Питання кримінальної відповідальності за порушення законодавства про ПЗФ передбачені ст. 252 КК України "Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду".

Іншими статтями Кримінального кодексу України завдання шкоди об'єктам природно-заповідного фонду України розглядається як одна з кваліфікуючих ознак. Зокрема, до них відносяться ст. 248 КК України "Незаконне полювання", ст. 246 КК України "Незаконна порубка лісу", ст. 240 КК України "Порушення правил охорони або використання надр".

Притягнення до відповідальності - дисциплінарної, адміністративної або кримінальної - не позбавляє особу від необхідності компенсувати завдану нею шкоду.

ЗУ "Про ПЗФ України" в ст. 65 - Особливості застосування цивільної відповідальності - визначено, що: "Розміри шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про природно-заповідний фонд, визначаються на основі кадастрової еколого-економічної оцінки включених до його складу територій та об'єктів, що проводиться відповідно до цього закону, та спеціальних такс, які затверджуються КМ України".

На виконання положень цієї статті Постановою КМ України затверджено такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, які включають такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктам природно-заповідного фонду юридичними і фізичними особами.

Питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності регулюються трудовим законодавством та, на думку деяких дослідників, не мають великого значення для реалізації екологічного законодавства у сфері заповідної справи. Так, О.М. Ковтун, вказуючи на низьку ефективність дисциплінарної відповідальності, зазначала: "Дисциплінарне стягнення за порушення законодавства про ПЗФ може накладатися лише в тому разі, якщо дії з охорони та використання територій та об'єктів ПЗФ, відтворення їх природних комплексів є службовим обов'язком працівника.

Згідно зі ст. 147 КЗпП України за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано тільки один з таких заходів стягнення: догана, звільнення.

Відсутня статистика накладення дисциплінарних стягнень за порушення природно-заповідного законодавства, а тому важко визначити їх динаміку, ефективність впливу.

За даними директорів природно-заповідних установ, протягом 2001-2007 років накладено дисциплінарних стягнень на працівників: Яворівського національного природного парку - 67, природного заповідника "Горгани" - 58, національного природного парку "Святі гори" - 25. Причому у жодному випадку як дисциплінарне стягнення не застосовувалося звільнення".

Разом з тим застосування заходів дисциплінарної відповідальності до співробітників ПЗФ має велике значення для забезпечення законності в їхній діяльності.

Література

1. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 34, ст.502.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III.
4. Кодекс законів про працю від 10.12.1971 № 322-VIII.

Кузик Діана
здобувачка вищої освіти освітнього
ступеня «бакалавр» Інституту права
Львівського державного
університету внутрішніх справ (м. Львів)

Онлайн реєстрація суб'єктів господарювання як крок у майбутнє

Життя сучасного суспільства важко уявити без таких учасників відносин, як юридичні особи або фізичні особи-підприємці.

Цивільний кодекс України визначає, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, а також, що фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом [3].

Таким чином, для зайняття господарською, у тому числі підприємницькою діяльністю, а непідприємницьким організаціям – для зайняття діяльністю, визначеною статутом, необхідною умовою є набуття статусу юридичної особи, а фізичним особам – статусу підприємця. Для цього необхідна їх державна реєстрація. Отже, процес державної реєстрації є головним процесом легалізації діяльності суб'єкта господарювання. Тому від того, які умови легалізації визначить держава, залежать, в першу чергу, темпи розвитку економіки, підприємництва та вирішення соціальних проблем [1, с. 24].

На мою думку, чим простішою і доступнішою буде процедура державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – тим нижчим буде рівень латентної (фактично, незаконної) господарської діяльності, і тим легше особи, що мають на меті займатися підприємництвом, зможуть реалізувати своє право.

Саме тому дослідження правового регулювання державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності є актуальним і доцільним. Значний внесок в розробку правових основ державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності зробили такі вчені, як: О.М. Вінник, М.П. Гурковський, О.О. Квасніцька, В.В. Лисенко, С.В. Несинова, НА. Ноздрачев, О.А. Саніахметова та інші.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (далі – Закон про державну реєстрацію) державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу-підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим Законом [2].

Державна реєстрація суб'єктів господарювання здійснюється державним реєстратором, нотаріусом. Згідно з чинною редакцією згаданого вище Закону України, для того, щоб зареєструвати юридичну

особу, до відповідних суб'єктів державної реєстрації подаються такі документи: заява про державну реєстрацію створення юридичної особи; примірник оригіналу (нотаріально засвідчену копію) рішення засновників, а у випадках, передбачених законом, – рішення відповідного державного органу, про створення юридичної особи; установчий документ юридичної особи – у разі створення юридичної особи на підставі власного установчого документа.

При реєстрації ФОП подається заява про державну реєстрацію фізичної особи-підприємцем, в якій може зазначатися прохання про реєстрацію такої особи платником податку на додану вартість та/або обрання спрощеної системи оподаткування.

Як на мене, найбільшим досягненням у сфері реформування системи державної реєстрації юридичних осіб в Україні є створення Єдиного державного реєстру та порталу електронних сервісів, а також заснування інших електронних платформ, що дають можливість проводити процедури реєстрації бізнесу онлайн.

Зокрема, Мін'юст створив сайт, який має назву «Онлайн будинок юстиції», за допомогою якого можна подати документи на реєстрацію фізичної особи-підприємця та юридичної особи (ТОВ) в онлайн-режимі. Для того, щоб отримати відповідну послугу, слід подати в електронній формі зазначені згадані вище документи, перелік яких також відображено у ст. 17 Закону про державну реєстрацію, а також підтвердити свій намір електронним цифровим підписом [2]. Таким самим чином здійснюється реєстрація ФОП.

Електронно-цифровий підпис (далі – ЕЦП) – спеціальний файл, в якому є унікальний код, з його допомогою проводиться ідентифікація. У ньому містяться закритий і відкритий ключі. Перший вводиться користувачем в спеціальне поле для підписання документа. За допомогою другого одержувачем підписаної документації проводиться перевірка справжності підпису.

Оформити ЕЦП можна в спеціальних центрах сертифікації при різних державних структурах: Нацбанку України, Державної Фіскальної Служби, Міністерстві Юстиції, Міністерстві внутрішніх справ, у банках України – ПриватБанк, УкрСиббанк і Ощадбанк.

Нагадаємо, що наприкінці лютого цього року український уряд презентував онлайн-платформу «Дія.Бізнес», яка стала інструментом для полегшення життя вітчизняного малого та середнього бізнесу. «Дія.Бізнес» стала відгалуженням масштабного проєкту під назвою «Дія».

Завдяки цьому додатку стає реальним подати заяву про реєстрацію юридичної особи (щоправда, лише ТОВ на основі модельного статуту) протягом 20 хвилин, а про реєстрацію ФОП – 10 хвилин.

Процес реєстрації ТОВ у додатку «Дія»:

1) Потрібно зареєструватися або авторизуватися на порталі у кабінеті громадянина на сайті diia.gov.ua.

2) Далі необхідно заповнити онлайн-форму на отримання послуги та обрати потрібні вам опції модельного статуту (можна обрати редакцію статуту «за замовчуванням»).

Заяву, статут та протокол зборів засновників буде сформовано автоматично і надіслано на реєстрацію ТОВ до державного реєстратора. При спрощеній формі оподаткування заяву на перехід до спрощеної системи буде автоматично надіслано до податкового органу за місцем реєстрації фізичної особи. Знову ж таки, варто пам'ятати, що усі документи необхідно підписати за допомогою електронного підпису. Якщо засновників декілька, відповідно має бути декілька підписів. Тож спершу на заяву накладає підпис один засновник-заявник, а далі генерується відповідне посилання, яке потрібно надіслати всім іншим засновникам і вони по черзі відмітять свій електронний підпис. Статус заяви можна буде перевірити безпосередньо у кабінеті громадянина. Повідомлення про реєстрацію чи відмову також з'явиться у кабінеті громадянина і надійде йому на електронну пошту. Щойно ТОВ буде зареєстровано, запис про це з'явиться у Єдиному державному реєстрі. Там же будуть і дані взяття на облік платників податків.

Такий самий алгоритм дій і при реєстрації фізичної особи-підприємця за допомогою додатку «Дія». Реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців є безкоштовною, проводиться протягом 1 робочого дня, а при реєстрації ФОП і одночасній реєстрації фізичної особи платником податку на додану вартість – протягом 2 робочих днів.

Окрім цього, неможливо применшити значення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Згідно з п.7 ч.1 ст. 1 Закону про державну реєстрацію [2], Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань – єдина державна інформаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадські формування, що не мають статусу юридичної особи.

Сьогодні, ми маємо унікальну можливість безкоштовно отримати певні відомості щодо юридичних осіб та ФОП на сайті Мін'юсту. Зокрема, на безкоштовній основі ми зможемо дізнатися: найменування юридичної особи, її організаційно-правову форму, ідентифікаційний код юридичної особи, її місцезнаходження, перелік засновників (учасників), вид діяльності, дату державної реєстрації, інформацію про відкриття виконавчого провадження щодо відповідної юридичної особи, відомості про припинення юридичної особи та ін.

Підсумовуючи, зазначаємо, що створення в Україні Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань, запровадження порталу електронних сервісів, запуск онлайн-платформ для реєстрації бізнесу, зробило суспільні відносини у сфері державної реєстрації більш простими і комфортними, а ведення бізнесу більш прозорим. Тепер для здійснення перевірки добропорядності партнерів юридичним особам достатньо витратити близько 5 хвилин, щоб отримати потрібні відомості про них, а щоб зареєструвати юридичну особу або ФОП онлайн – не більше 20.

Отже, вважаємо за необхідне наголосити на доцільності розвитку держави у цій сфері. Слід розширити коло електронних послуг, зокрема,

уможливити онлайн-реєстрацію різного роду юридичних осіб (а не лише ТОВ на основі модельного статуту, як це є зараз). Це сприятиме розвантаженню державних реєстраторів, позбавить громадян необхідності стояти у чергах, безпосередньо контактувати із чиновниками, які, до того ж, часто зловживають своїми повноваженнями. Нарешті – це надзвичайно зручно, адже можна зареєструвати бізнес не виходячи з дому.

Література

1. Коритін Д. С. Правові проблеми державної реєстрації малих та середніх підприємств в Україні. Право та інновації. 2016. № 3. С. 23-27.
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003. № 755-IV. Дата оновлення: 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 01.11.2020).
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 . № 435-IV. Дата оновлення: 16. 10. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 01.11.2020).

Нагірняк Олена

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Поняття інституту альтернативної (відновлюваної) енергетики в Україні

На ХХ ст. припало пікове навантаження нерозумного та недоцільного використання природних запасів нафти, вугілля, торфу, що як наслідок породило найглобальнішу проблему з якою стикалось людство – тотальне забруднення планети.

Загалом, «альтернативна енергетика» - це один із секторів енергетики, що забезпечує вироблення електричної, теплової та механічної енергії, а її отримання відбувається за допомогою використання та впровадження альтернативних (відновлюваних) джерел та новітніх розробок у цій сфері.

Починаючи з грудня 2008 року Європарламент зобов'язав країни Європейського Союзу (далі – ЄС) до 2020 року прискорити потужності використання невідновлювальних джерел енергетики (далі – НВДЕ) до 20% загального обсягу їхнього енергетику, а до 2040 року – до 40%. За останні три роки більшість країн світу задекларували мету досягти до 2020 року в середньому 15 – 25% виробництва електроенергії з НВДЕ від свого загального балансу. На сьогодні в деяких країнах цей показник перевищив позначку в 20%. Наприклад, у Данії тільки вітроенергетика забезпечує майже четверту частину усієї енергії в національній енергетичній мережі, у Фінляндії і Швеції за рахунок перетворення енергії біомаси виробляється 20 – 25% тепла [4].

Основи законодавчого використання альтернативних джерел енергетики конкретної країни закладені в загальнодержавній програмі економічного розвитку. На жаль, Україна навіть у 2020 році значно не досягає до показника 20%, однак зміна національного законодавства за європейським прикладом та впровадження дієвого механізму реалізації імplementованих норм покращить ситуацію у перспективі.

Норми інституту альтернативної енергетики регулюють суспільні відносини, що виникають між суб'єктами господарювання, а також між державою і юридичними та фізичними особами з приводу виробництва, зберігання, транспортування, постачання, передачі і споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної та енергетичної безпеки у сфері альтернативної енергетики [5].

Закономірно відносити даний інститут до категорії міжгалузевого (комплексного) інституту права, адже якому зібрані, окрім норм екологічного права, також норми енергетичного, господарського, адміністративного, цивільного, фінансового, транспортного, митного та інших галузей права.

У літературі категорії відновлювальні та альтернативні джерела енергії, здебільшого, вживаються у тотожному змісті. Але ж, як свідчить аналіз, між цими категоріями є певні відмінності. Термін «відновлювальні» походить від дієслова «відновлювати», що означає приводити у попередній стан. Тобто відновлювальні джерела енергії – це ті джерела енергії, які не вичерпуються при їх використанні, наприклад: сонячні, вітряні, водні, геотермальні і біомаса [3].

Розбіжність у поняттях «альтернативні джерела енергетики» та «відновлювані» були вирішені законодавцем у самому формуванні дефініції «альтернативні джерела енергетики», адже відповідно до Закону України «Про альтернативні джерела енергетики» від 20.02.2003 № 555-IV – це відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів [1].

До альтернативних (відновлювальних) джерел енергетики на сучасному етапі розвитку сфери відносять: сонячне електромагнітне випромінювання (сонячна енергія): світлову та теплову; енергію руху повітряних мас (вітер); енергію водного потоку (здебільшого Дністер та Дніпро); енергію морських припливів і відливів; теплову енергію гарячих джерел (термальні води), а також отримання тепла в процесі спалювання відновлюваного палива.

В Україні визначення певним чином до альтернативних джерел енергетики також відносять і торф, і низькопотенційне тепло Землі (використовується у теплових насосах) та вторинні джерела енергії (скидне тепло, побутові та промислові відходи), шахтний метан, природний газ з

невеликих родовищ та інші невідновлювані палива, отримання яких потребує використання інноваційних та модернізованих технологій.

Абсолютними перевагами використання та впровадження альтернативних (відновлюваних) джерел енергетики є: швидкість відновлення таких джерел або ж їх фізична невичерпність; переважна безоплатність (енергія сонця, вітру, води, термальна енергія – безоплатна і є не може у абсолютній мірі вилучатись з навколишнього середовища); – наявна можливість автономного використання, що забезпечує стабільне постачання електроенергії у регіони, де таке транспортування ускладнене або неможливе іншим способом; кінцева ціна електроенергії, виробленої за допомогою альтернативних джерел енергетики – нижча, ніж аналогічна, отримана за допомогою НВДЕ (навіть у порівнянні із вартістю енергії атомного сектору, ціна на яку найнижча поки що); порівняно менший негативний вплив на навколишнє середовище.

Однак, варто зазначити, що хоч використання альтернативних джерел енергетики, безумовно, є більш екологічним порівняно із традиційними, проте перш за все варто пам'ятати про раціональне та розумне їх виробництво та застосування.

Література

1. Про альтернативні джерела енергії від 20.02.2003 № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15/ed20201016#Text>
2. Інформація про роботу електроенергетичного комплексу за 12 місяців 2019 року від 28.01.2020. URL: <https://mepr.gov.ua/news/34531.html>
3. Бодак О. Місце альтернативних джерел енергії в системі об'єктів екологічного права України. Підприємництво і господарське право. 2017. С.57-61.
4. Святненко А., Власов В.С. Отримати свою частину зеленого пирога. Тижневик «Дзеркало тижня». 2010. №47.
5. Шкурідін Є.Є. Поняття альтернативних джерел енергетики. Молодий вчений. 2014. № 4 (07). С. 42-44.

Поклонська Оксана

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету ДДУВС (м. Дніпро)

Перспективи використання електронних доказів в цивільному судочинстві

З урахуванням того, що наше суспільство розвивається кожного дня, використання електронних доказів як одного із засобів доказування в цивільному судочинстві все більше набирає популярності, й не дивлячись на велику кількість досліджень, все ще потребує активного вивчення.

Дане питання досліджували такі науковці як О.І. Антонюк, Ю.В. Білоусов, Н.В. Блажівська, Ю.В. Бовсуновська, О.Т. Боннер, К.Л. Брановицький, І.В. Булгакова, О.П. Вершинін, А.С. Глащенко, Н.Ю. Голубєва, В.С. Петренко, В.П. Писаренко, Н.О. Пронь, В.К. Пучинський, І.В.

Решетнікова, М.С.Строгович, Т.В. Цюра, Д.М. Цехан, Н.О. Чечина, К.С. Юдельсон, О.С. Чорний та багато інших [1, с.2].

Науковець М.В. Горелов електронними доказами визначає обставини про факти, що мають значення для справи, виконані у формі цифрового, звукового та відеозапису [4].

У новому Цивільному процесуальному кодексі України було закріплено поняття електронних доказів. Так, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [3].

О.Воронюк вважає таке визначення прогресивним, оскільки воно містить широкий перелік видів електронних доказів і джерел інформації, який не є вичерпним, що важливо, зважаючи на стрімкий технічний прогрес і появу нових видів електронних доказів і джерел, на яких такі докази можуть зберігатися [4].

Закріплення нового інституту на національному рівні тягне за собою й низку певних труднощів. По-перше, це порядок оформлення, подання та дослідження електронних доказів на законодавчому рівні досі не врегульовано. Тому у судовій практиці з цього приводу часто виникають непорозуміння.

По-друге, в процесі подання до суду як доказу інформації з мережі Інтернет або на електронних носіях, виникає питання щодо належності та допустимості таких доказів.

По-третє, на законодавчому рівні не визначено критерії того, який електронний доказ є оригіналом, а який – копією.

По-четверте, постає питання, чи можемо віднести скріншот до електронних доказів.

Виходячи з вище зазначених недоліків, пропонуємо наступні шляхи вирішення:

- внести зміни до Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 року [5], доповнивши у статті 34 «Нотаріальні дії, що вчиняють нотаріуси» нотаріальні дії таким положенням: «засвідчують вірність електронних і паперових копій з електронних документів» [2, с.85];

- визначені критерії оригінала та копії електронних доказів;

- визначити критерії використання скріншота як одного із видів електронних доказів в цивільному судочинстві.

Отже, з врахуванням розвитку технологій в суспільстві використання електронних доказів як одного із засобів доказування є досить актуальним, але потребує усунення прогалин, що в свою чергу, буде сприяти спрощені даної процедури.

Література

1. Павлова Ю.С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі: афтореф. дис. канд. юрид. 12.00.03 . Одеса, 2019. С.1-23
2. Чорний С.О., Антонюк О.І. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці. С.83-88 URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/5468-Текст%20статті-10980-2-10-20180525.pdf> (дата звернення:15.02.2021)
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42, ст.492 (редакція – 13.08.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 15.02.2021)
4. Пушкар М. Електронні докази як один із способів доказування в цивільному судочинстві. URL:<http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pravo/article/view/law2019.04.013> (дата звернення: 16.02.2021)
5. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39, ст.383 (редакція-08.08.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 16.02.2021)

Поліщук Вікторія

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м.Львів)

Докази у господарському процесуальному праві

Всі суди в Україні виступають гарантом захисту прав та законних інтересів суб'єктів. Не є винятком і господарські суди. Важливою передумовою в ухваленні законного та обґрунтованого судового рішення є встановлення фактичних обставин справи, з якими закон пов'язує правові наслідки. Суди враховують принципи рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін, оскільки цей інститут є важливим для справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності.

Слід зазначити, що для правильного вирішення спорів, підвідомчих господарським судам, потрібно проаналізувати та встановити дійсні взаємовідносини сторін щодо конкретної справи. Тому суд з'ясовує, чи були допущені порушення відповідачем, які зачіпають законні інтереси позивача, і чи є у відповідача обов'язок із відновлення прав позивача.

У господарському процесі обов'язок сторін довести обставини співвідноситься з правом суду вимагати відповідні докази щодо вчинення тієї чи іншої дії. Суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, але може витребувати докази у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх

процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів Тобто, докази можна подати самостійно або ж на вимогу суду [2].

Докази, як і будь-які інші дані, вони мають певні особливості. Зокрема, їм характерні такі ознаки, як допустимість, належність, достовірність та достатність. Автори (А. Г. Калпин, Н. Д. Лордкіпанідзе) вважають по-різному, що правила допустимості поширюються на всі засоби доведення, інші (А. Ф. Клейнман, К. С. Юдельсон) – що правила допустимості доказів діють тільки у випадку встановлення фактів про умови угод.

Найбільш повна думка автора А. Г. Калпина щодо змісту норм про допустимість доказів. На його думку, допустимість складається з трьох вимог: 1) використання для встановлення істини лише передбачених засобів доведення; 2) допустимість будь-яких засобів доведення з числа передбачених процесуальним законом, крім показань свідків; 3) допустимість лише письмових доказів визначеного змісту і форми, усунення всіх інших засобів доведення, а також письмових доказів іншого змісту і форми [4, с. 231].

Тому можна підсумувати, що допустимість доказів – це важливий елемент у господарському процесі, так як саме це забезпечує вірогідність доказів.

Щодо питання оцінки доказів, то повна і всебічна оцінка господарським судом доказів має найважливіше значення для винесення законного й обґрунтованого рішення щодо господарської справи. Без оцінки неможливо представити весь процес прийняття, збирання, дослідження доказів і винесення правильного рішення. На думку деяких учених, зокрема С. В. Курильова, оцінка доказів зводиться до акту мислення, і тільки логічної операції, тому оцінка не може бути об'єктом правового регулювання, оскільки розумовий процес здійснюється за законами мислення, а не права. На думку інших авторів, оцінку судових доказів варто розглядати не тільки як логічну операцію, але і як складовий елемент усього процесу доказування, деякою мірою урегульований нормами процесуального права. А. І. Трусов зазначає, що у теорії оцінки доказів переплітаються власне юридичні питання з найскладнішими проблемами світогляду, теорії пізнання, логіки, психології й інших наук [5].

Питання електронних доказів полягає в тому, що вони є необхідним елементом у процесі доказування, а також новелою у господарському процесі. Електронним документам притаманні такі функції, які не властиві паперовим. По-перше, можливість їх передачі каналами зв'язку. На відміну від традиційних документів ця передача може відбуватися не лише шляхом пересилання матеріального носія, а й передачі каналами зв'язку (у вигляді сигналів) його безпосереднього змісту, включаючи реквізити. По-друге, електронні документи можуть зберігатися на будь-якому носіїві, конструкція якого дозволяє зберігати інформацію в електронній формі. До електронних документів також відносять відеозапис, звукозапис, інформаційне повідомлення тощо [3, с. 9].

Електронний доказ полягає безпосередньо в тому, що він повинен бути першоджерелом, тому на ньому повинні бути зафіксовані дата і час

його створення. До моменту розгляду справи судом така інформація вже може бути видалена, що значно знижує шанси довести факт її наявності. Відповідно до чинного законодавства України нотаріуси не мають повноважень щодо засвідчення електронних копій та посвідчення паперових копій електронних доказів. З огляду на це варто звернути увагу на приписи ч. 2 ст. 97 ГПК України, відповідно до якої за клопотанням особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд повертає такий матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання чинності судовим рішенням, а в матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг з нього[1]. Таким чином, можна зробити висновок, що копії електронних доказів може засвідчувати безпосередньо суддя, але після дослідження оригіналу електронного доказу.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що докази, маючи певні властивості, вони повинні бути точними та чіткими, так як неправильні докази тягнуть за собою неправильне рішення.

Література

1. Господарсько-процесуальний кодекс України : Закон : від 06.11.1991Відомості Верховної Ради України. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
2. Білецька Л. Доказування у господарському процесі України: на шляху до формування судових стандартів. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 2. С. 58–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_2_9
3. Демчишин І. І. Електронні докази в господарському судочинстві України. Одеса, 2018. 39 с.
4. Степанова Т. В. Поняття допустимості доказів у господарському процесі. *Вісник господарського судочинства*. 2002. № 2. С. 230–232.
5. Степанова Т. В. Доказування та докази в господарському процесі України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова. О., 2002. 191 с.

Пухаль Ольга

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому середовищу, здоров'ю та життю громадян внаслідок екологічного правопорушення

На сьогоднішній день практично вся територія України перебуває у стані глибокої екологічної кризи. Погіршення стану довкілля на фоні зatoryжної економічної кризи призводить до трагічних наслідків. Проте ані

наявне становище, ані глобальна Чорнобильська трагедія не змусили суспільство по-новому поставитися до проблем охорони навколишнього середовища.

Шкода, завдана навколишньому природному середовищу, природним ресурсам у процесі здійснення господарської діяльності або внаслідок забруднення навколишнього природного середовища чи нанесення шкоди природним об'єктам, як правило, належить до категорії позадоговірних зобов'язань. У теорії вона іменується екологічною шкодою. Під нею розуміють погіршення якісного стану навколишнього природного середовища в цілому, окремих природних ресурсів. Основною метою відповідальності за заподіяну шкоду є забезпечення найбільш повного поновлення (компенсація) цих прав за рахунок особи, що спричинила шкоду, або інших осіб, на яких згідно із законодавством покладений обов'язок відшкодування шкоди [1].

Необхідною умовою виникнення зобов'язань щодо відшкодування заподіяної шкоди є наявність самої шкоди. Екологічна шкода може виявлятися у різних формах: забруднення навколишнього природного середовища, виснаження окремих природних ресурсів, руйнування екологічних зв'язків і систем, шкода, завдана здоров'ю і майну фізичних і юридичних осіб, завдання збитків природокористувачам та інше. Екологічна шкода може бути відшкодована такими способами: поновлення майна в натурі (відтворення знищених природних ресурсів); відшкодування збитків, завданих природним компонентам (відновлення природних ресурсів); відшкодування збитків природокористувачу; компенсація витрат, спрямованих на оздоровлення навколишнього природного середовища і поліпшення його якості. Визначення розміру шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу, здійснюється за спеціальними правилами, встановленими екологічним законодавством: згідно з таксами, методиками обчислення розміру шкоди або, за їх відсутності, за фактичними витратами на відновлення порушеного стану навколишнього природного середовища з урахуванням понесених збитків, у тому числі упущеної вигоди (неотриманих доходів). Щодо екологічних правовідносин під «збитками» розуміють майнові втрати, фінансові витрати, неотримані доходи природокористувачів. [5].

Особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неoderжаних прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням.

Особливість цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну навколишньому природному середовищу або природним ресурсам, полягає в тому, що мають бути відшкодовані як майбутні витрати природокористувачів на відновлення відповідних природних ресурсів, так і державні витрати щодо відновлення якості навколишнього природного середовища. Загальні питання про відшкодування шкоди, заподіяної екологічним правопорушенням, регулюються цивільним законодавством. Зокрема, ст. 1162 ЦК України встановлюються загальні підстави відповідальності за завдану шкоду. [2].

Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля за своїм характером - пасивне право, бо підставою для його виникнення є норма закону, атому суб'єктові не обов'язково вступати у відповідні відносини. Як для будь-

якого абсолютного права, для нього характерна наявність невизначеного кола зобов'язаних осіб, що повинні утримуватися від його порушення.

Право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля, - це активне право особи, яке реалізується шляхом звернення до суду з позовом до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди не лише здоров'ю, а й майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище [3].

Питання, пов'язані з відшкодуванням шкоди, вимагають точного економічного розрахунку, гармонійної взаємодії в правовому регулюванні відшкодування екологічної шкоди загальних принципів і вимог цивільного законодавства з особливими підходами, що повинні відображати специфіку природних явищ, складні природні механізми взаємодії цих явищ і предметів природи, впливу на здоров'я людини, змін природних умов. Такі традиційні цивільно-правові категорії, як причинний зв'язок між дією та її наслідками, встановлення факту заподіяння шкоди, методика його оцінки вимагають свого подальшого розвитку з урахуванням особливостей. Поряд із цим варто враховувати певні особливості цивільно-правової відповідальності, установлені екологічним законодавством [4].

Зокрема, у деяких випадках екологічне законодавство встановлює обов'язок відшкодувати екологічну шкоду, що заподіяна у разі здійснення правомірних дій, тобто при відсутності правопорушення.

Література

1. Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди: Директива ЄС від 21 квітня 2004 р. № 2004/35/РЕ. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_96

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44.

3. Андрейцев В.І. Екологія і закон: еколого-правова відповідальність. К., 1991. 156 с.

4. Краснова М. В. Компенсація шкоди за екологічним законодавством: монографія. К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2008. 439 с.

5. Рябець К. Вплив рівня екологічної правосвідомості громадян на кількість адміністративних правопорушень. Підприємництво, господарство і право. 2008. №8.

Турик Ірина

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра

За невиконання встановлених державою загальнообов'язкових правил, тягне за собою юридичну відповідальність за порушення

законодавства про надра. Правові приписи, які спрямовані на охорону надр, містяться в багатьох законах України.

Дана тема є актуальною, адже надра на відмінно від інших природніх об'єктів надра відновити практично не можливо.

Вагомий внесок у дослідженні даної теми зробили: Р.С.Кірін, І.М. Козьяков, В.В. Стрельник та багато інших науковців.

Конституція України як акт найвищої юридичної сили регулює суспільні відносини у сфері екологічного законодавства, закріплює основоположні права і обов'язки: стаття 13 передбачає, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [1].

Згідно з статтею 4 КпН, надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Похідним від права виключної власності Українського народу на надра є право користування надрами. Воно має яскраво виражений цільовий характер, оскільки при наданні ділянок надр у користування обов'язково вказується конкретна мета, з якою вони повинні використовуватися та для якої мети вони надаються. Будь-яка господарська або інша діяльність в надрах правомірно вчиняється тільки з дозволу органів державної влади, через які народ реалізує своє право власності на надра. Ця воля проявляється в різних формах, внаслідок чого право користування надрами не виникає, не змінюється, не припиняється без певної участі органів державної влади.

Кодекс України про надра, зокрема стаття 65 передбачає відповідальність за порушення законодавства про надра та закріплює що, порушення законодавства про надра тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову і кримінальну відповідальність згідно з законодавством України. Відповідальність за порушення законодавства про надра несуть особи, винні у: самовільному користуванні надрами; порушенні норм, правил і вимог щодо проведення робіт по геологічному вивченню надр; вибірковому виробленні багатих ділянок родовищ, що призводить до наднормативних втрат запасів корисних копалин; наднормативних втратах і погіршенні якості корисних копалин при їх видобуванні; пошкодженнях родовищ корисних копалин, які виключають повністю або суттєво обмежують можливість їх подальшої експлуатації; порушенні встановленого порядку забудови площ залягання корисних копалин та інші [2].

Адміністративна відповідальність полягає в застосуванні до винних осіб адміністративних стягнень, зокрема, накладання штрафу. Вона передбачена Кодексом України про надра, Кодексом України про адміністративні правопорушення, зокрема глава 6,7. Згідно зі ст. 47 КпАП штраф накладається за самовільне користування надрами, укладення угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право власності на надра; ст. 57 самовільна забудова площ залягання корисних копалин, невиконання правил охорони надр і вимог щодо охорони довкілля, будівель і споруд від шкідливого впливу робіт, зв'язаних з користуванням

надрами, знищення або пошкодження спостережних режимних свердловин на підземні води, а також маркшейдерських і геодезичних знаків та інші[3].

Кримінальна відповідальність застосовується значно рідше порівняно з іншими видами відповідальності оскільки в кримінальному законодавстві встановлено більш вузьке коло злочинних правопорушень у цій сфері. Кримінальна відповідальність передбачена розділом 8 ст. 240 встановлює порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля; ст 240-1 незаконне видобування бурштину, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами [4]

Цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства про надрокористування являє собою покладання на винувату фізичну чи юридичну особу в установленому порядку несприятливих майнових наслідків за вчинене конкретне правопорушення в межах, передбачених чинним законодавством, тобто обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду (збитки). Правовою підставою цивільної відповідальності за порушення нормативних приписів про надрокористування є ст. 67 Кодексу України про надра. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду передбачені ст. 1166 ЦК України.

Поширеним правопорушенням у галузі надрокористування є невиконання багатьма надрокористувачами обов'язку по приведенню земельних ділянок, порушених при користуванні надрами, в стан, придатний для їх подальшого використання. У процесі здійснення надрокористування збитки можуть бути заподіяні тваринному світу, водним і лісовим ресурсам, будівлям і спорудам, здоров'ю громадян і т.п. У цих випадках визначення заподіяної шкоди здійснюється відповідно до спеціальних нормативних актів, які регулюють порядок відшкодування збитків, або з урахуванням вимог ст. 1166 ЦК України, якщо порядок відшкодування шкоди не регулюється спеціальним законодавством [5].

Дисциплінарна відповідальність за порушення законодавства про надра полягає у застосуванні дисциплінарних стягнень до працівників, які вчинили дисциплінарні правопорушення (проступки). Такими правопорушеннями, зокрема, у сфері проведення гірничих робіт є: невиконання правил безпеки та правил технічної експлуатації, єдиних правил безпеки при підричних роботах та інших нормативно-правових актів, що регулюють безпеку проведення гірничих робіт, прийнятих у встановленому законодавством порядку; прийняття технічних рішень, що не відповідають вимогам гірничого законодавства; проведення гірничих робіт без затвердженої в установленому порядку технічної документації (проектів, паспортів тощо) або порушенням їх вимог та інші передбачені законом. Застосування дисциплінарних стягнень до працівників гірничих підприємств регулюється Кодексом законів про працю України та Гірничим законом України (ст. 51).

Отже, проведене дослідження та аналіз норм передбачає відповідальність за порушення законодавства про надра та закріплює що, порушення норм про надра тягне за собою дисциплінарну,

адміністративну, цивільно-правову і кримінальну відповідальність. У широкому розумінні правові приписи, спрямовані на охорону надр, містяться в багатьох розділах КпН, але спеціальний розділ (ст.56-59) виокремлює ті заходи, які безпосередньо забезпечують охорону надр. Вирізнення вказаних правових норм у спеціальний розділ виправдано тим, що в ньому відображені основні вимоги в галузі охорони надр. Надра, на відміну від інших природних об'єктів, практично не можна поновити. У зв'язку з цим виникає необхідність у запровадженні особливих вимог, що сприяють раціональному використанню корисних копалин і належній їх охороні.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> .
2. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132-вр. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/132/94>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Редакція від 27.09.2018 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
4. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
6. Кодекс законів про працю України. 1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

Фагат Аліна

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Правове регулювання охорони лісів в Україні

Важливе значення для забезпечення підвищення продуктивності лісів, поліпшення їх корисних властивостей, задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах, їх відтворення, захист та охорона має правове регулювання охорони лісів.

Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави [1].

Нормативно-правове регулювання лісокористування в нашій державі встановлено таким нормативними актами, як: Конституція України, Лісовий кодекс України, Закон України «Про охорону навколишнього природного

середовища», Закон України «Про рослинний світ», Закон України «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону», нормативно-правові акти Президента України та Кабінету Міністрів України з питань охорони лісів та ін.

Провідну роль у системі екологічного законодавства, в тому числі і про охорону лісів, відіграє Конституція України. Питання охорони довкілля посідають вагомe місце в Основному Законі України. Відповідно до ст. 13 Конституції України земля та інші природні ресурси є об'єктами права власності Українського народу. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону [2].

Базовим і системоутворюючим законом у сфері екологічного законодавства виступає закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь [3]. На його основі розроблено інші акти земельного, водного, зокрема, лісового законодавства, законодавства про надра, про охорону атмосферного повітря, про охорону і використання рослинного і тваринного світу .

Провідним і найбільш доцільним нормативно – правовим актом щодо охорони лісів в Україні є саме Лісовий кодекс.

Лісовим кодексом України визначається, зокрема, поняття лісу, як екосистеми, землі лісогосподарського призначення, лісові ресурси, врегульовуються питання права власності на ліси, права користування лісами, державного регулювання та управління у сфері лісових відносин, організації лісового господарства, нормативно-правових актів з ведення лісового господарства, функціонального поділу лісів, встановлення віку стиглості деревостанів, норм використання лісових ресурсів, лісовпорядкування, державного лісового кадастру та обліку лісів, моніторингу лісів і лісової сертифікації, зміна цільового призначення земельних лісових ділянок з метою їх використання в цілях, не пов'язаних з веденням лісового господарства, ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів, відтворення лісів, підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів та збереження біорізноманіття в лісах, охорони і захисту лісів та інші питання. Окремою главою Кодексу визначено відповідальність за порушення лісового законодавства [4].

Серед підзаконних нормативно-правових актів має місце й Указ Президента України від 5 січня 2004 року № 1/2004 «Про заходи щодо посилення державного контролю у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів», який спрямований на підвищення ефективності державного управління та контролю у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, забезпечення створення умов для подальшого розвитку лісового господарства.

Складовою лісового законодавства є також акти Кабінету Міністрів України, зокрема: Санітарні правила в лісах України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р.; Порядок поділу

лісів на категорії та виділення особливо захисних земельних ділянок, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р.; Порядок спеціального використання лісових ресурсів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р.; Правила поліпшення якісного складу лісів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р.; Правила відтворення лісів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 р. № 303 та ін.

До нормативно-правових актів міжнародного значення, на мою думку слід віднести Конвенцію про водно-болотні угіддя 1971р., Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі 1979 р., Протокол про стале управління лісами до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, Угода між Державним агентством лісових ресурсів України та Міністерством лісового господарства Республіки Білорусь щодо співробітництва в галузі лісового господарства, Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки в галузі лісового господарства.

Взагалі, організація охорони і захисту лісів передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження лісів від пожеж, незаконних рубок, пошкодження, ослаблення та іншого шкідливого впливу, захист від шкідників і хвороб.

Власники лісів і постійні лісокористувачі зобов'язані розробляти та проводити в установлений строк комплекс протипожежних та інших заходів, спрямованих на збереження, охорону та захист лісів. Перелік протипожежних та інших заходів, вимоги щодо складання планів цих заходів визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері лісового господарства, органами місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень. Захист лісів від шкідників і хвороб забезпечується шляхом систематичного спостереження за станом лісів, своєчасного виявлення осередків шкідників і хвороб лісу, здійснення профілактики виникнення таких осередків, їх локалізації і ліквідації. Охорона і захист лісів може здійснюватись із застосуванням авіації. Зона авіаційної охорони і захисту лісів визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері лісового господарства з урахуванням замовлень власників лісів і постійних лісокористувачів. Забезпечення охорони і захисту лісів покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства та органи місцевого самоврядування, власників лісів і постійних лісокористувачів відповідно до цього Кодексу[1,ст.86].

Охорону і захист лісів на території України здійснюють: державна лісова охорона, яка діє у складі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань лісового господарства та підприємств, установ і організацій, що належать до сфери їх управління; лісова охорона інших постійних лісокористувачів і власників лісів. Державна лісова охорона має статус правоохоронного органу [1,ст.89].

В цілому всі нормативно-правові акти, які регулюють охорону лісокористування являють собою своєрідну систему, яка розуміється як сукупність юридичних норм, що регулюють відносини пов'язані з використанням, охороною лісів. Аналізуючи чинне законодавство, слід зазначити, що воно потребує необхідних реформацій. Більшість із законів прийняті ще в далеких 90-х роках, тому, я вважаю, прийняття нових, більш пристосованих норм до сучасних реалій, має бути провідною метою на порядку денному в законодавчих органах.

Література

1. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 (зі змінами і доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#top>

2. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>

3. Про охорону навколишнього середовища: Закон України від 25 червня 1991 року (зі змінами і доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

4. Томіленко П.І. Правове регулювання охорони лісів в Україні. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2014/stati_n4-33_2014/5.PDF

Федишин Вероніка

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Адаптація екологічного законодавства України до стандартів Європейського Союзу

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу полягає у поетапному прийнятті та впровадженні нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням законодавства Європейського Союзу.

Питання адаптації законодавства України до стандартів ЄС постало на порядку денному після підписання Угоди про партнерство і співробітництво[1]. Відповідна угода була підписана 14 червня 1994 р. та набула чинності 1 березня 1998 р. Нею був започаткований процес адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Згідно зі статтею 51(1) Угоди про партнерство і співробітництво, «важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною і Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством ЄС. Україна вживає заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства.»

З метою адаптації законодавства України до європейських стандартів імплементується Угода про партнерство та співробітництво, укладаються галузеві угоди, чинне законодавство України приводиться у відповідність до стандартів ЄС, створюється механізм приведення проектів актів законодавства України у відповідність до норм ЄС.

З метою практичного виконання завдань з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в Україні була прийнята ціла низка нормативно-правових актів, спрямованих на організаційно-правове забезпечення цього процесу. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV [2].

Програма передбачає послідовність здійснення адаптації законодавства у пріоритетних сферах, визначає повноваження із цього питання органів державної влади, зокрема Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, Координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

З 2009 р. співпраця України з Європейським Союзом, зокрема, у сфері охорони довкілля, здійснюється в рамках виконання Порядку денного асоціації між Україною та ЄС. Цим документом передбачається, що в сфері навколишнього природного середовища сторони співпрацюють щодо підготовки до імплементации актів *acquis* ЄС, зазначених у відповідних додатках до Угоди про асоціацію.

Інтеграційні процеси перейшли на новий рівень після підписання «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Політичну частину угоди було підписано 21 березня 2014 р., а економічну – 27 червня 2014 р. 16 вересня 2014 р. Європейський парламент синхронно з Верховною Радою України ратифікували Угоду про асоціацію між Україною і Європейським Союзом.

Нова угода визначає основні напрямки подальшого розвитку двосторонньої співпраці України та ЄС у сфері охорони довкілля після підписання та набрання чинності Угоди про асоціацію. Велику частину Угоди становлять додатки до неї. Угодою створюється асоціація між Україною та ЄС, яка, серед іншого, спрямована на поступове зближення Сторін на основі спільних цінностей, наближення України до політики ЄС, створення умов для зростання тісної співпраці в різних сферах спільного інтересу, в яку, серед іншого, входить і охорона довкілля. Велика увага приділяється питанню дотримання існуючого екологічного законодавства та багатосторонніх природоохоронних угод в контексті створення зони вільної торгівлі. Сторони, серед іншого, підтверджують, що «торгівля повинна сприяти сталому розвитку в усіх його вимірах».

Невід'ємною частиною Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу в пріоритетних сферах адаптації.

Напрями, за якими в першу чергу необхідно привести у відповідність законодавство України про екологічну безпеку з *acquis communautaire*, визначені на державному рівні Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2020 р., затвердженими Законом України від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI [3]. Це:

- забезпечення наскрізного характеру екологічної політики, її інтеграції до інших політик державного, секторального, регіонального і місцевого розвитку;

- моніторинг і оцінка якості атмосферного повітря, зонування території України, розробка планів скорочення забруднюючих речовин і поліпшення якості атмосферного повітря в зонах і агломераціях; регулювання зменшення вмісту сірки в пальному;

- ліцензування виробництва, застосування, імпорту та експорту небезпечних хімічних речовин, контроль за їх вмістом у продукції та безпечне видалення.

ЄС підтримує адаптацію законодавства України шляхом надання технічної допомоги ЄС, зокрема через заснований у рамках програми Tacis Українсько-європейський консультативний центр із питань законодавства та через низку інших проектів, включаючи “Правові студії” та “Управління стандартами у сфері охорони навколишнього середовища на підприємствах”. Нещодавно розпочав свою роботу проект “Розробка стратегії гармонізації правової бази поводження з відходами на державному і регіональному рівні зі стандартами Європейського Союзу”

З огляду на те, що час можливого вступу України до ЄС поки що не визначений, процес адаптації законодавства України до права навколишнього середовища ЄС є справою дуже витратною, а сподіватися на широкомасштабну зовнішню допомогу в цій частині немає підстав, можна вважати за необхідне: по-перше, застосувати селективний підхід до гармонізації відповідного законодавства, враховуючи сучасні національні інтереси України, її умови й можливості, а по-друге, «рухатися на випередження», тобто орієнтуватися на нові, перспективні еколого-правові механізми, які в даний час формуються в країнах ЄС, а не на ті, що є традиційними і сьогодні вже беруться в ЄС під сумнів або замінюються новими підходами.

Література

1. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною від 14 червня 1994 р. Офіційний вісник України. – 2006. № 24. Ст. 1794.

2. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. Ст. 367.

3. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р. № 2818. Офіційний вісник України. 2011. № 3. Ст. 158.

Фоїна Назарій
здобувачка вищої освіти освітнього
ступеня «бакалавр» Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ (м. Львів)

Профілактика екологічних правопорушень органами внутрішніх справ

На моє переконання - це питання потрібно вивчати, адже профілактика таких правопорушень забезпечить збереження гідного рівня екології та навколишнього середовища для майбутнього людства. Дана тема є актуальною та важливою, адже аналіз чинного законодавства дозволяє стверджувати, що інститут екологічного права перебуває в процесі встановлення. Він ще остаточно не сформований і містить багато суперечностей і прогалин, однак заперечувати його існування немає жодних підстав.

Слід зазначити, що профілактика таких правопорушень - це певний вплив держави через свої інституції для виконання законодавства у сфері екологічної безпеки. Органи внутрішніх справ, а саме Національна поліція зобов'язані виконувати законодавство України та передбачати такі правопорушення і запобігати шляхом вчинення оперативного реагування.

Дієвим способом вдосконалення цього питання є збільшення повноважень у сфері екологічної безпеки для органів внутрішніх справ і надання додаткового фінансування для реалізації ефективної роботи. Така реформа приведе до покращення екологічної ситуації в країні та наповнить бюджет стягненнями, які понесуть правопорушники.

Такими повноваженнями мають бути наділені усі органи, які забезпечують публічну безпеку у державі, а саме національна гвардія, національна поліція, Державна служба надзвичайних ситуацій. Загальносоціальні заходи профілактики екологічної злочинності включають у себе такі загальні процеси розвитку економіки, науки, техніки, що створюють можливість проведення та підвищують ефективність спеціальних профілактичних заходів, і на відміну від них не прямо, а опосередковано впливають на криміногенне середовище, усуваючи або нейтралізуючи загальні, найбільш суттєві та розповсюджені причини злочинної поведінки в галузі екології[1].

У реальній дійсності профілактика екологічної злочинності становить складну систему, зміст якої утворює сукупність різних елементів, що складаються в блоки, які характеризують відповідні напрями профілактичної діяльності у сфері екології. Залежно від характеру та спрямованості заходів слід виділити такі блоки: морально-виховного характеру; інформаційні; економічні; технічні; соціальні; правові.

Група заходів морально-виховного характеру - це заходи, спрямовані на вдосконалення екологічної свідомості суспільства в цілому та окремих громадян за допомогою екологічної освіти, еколого-правової пропаганди й виховання, підвищення морально-культурного рівня, оскільки вони

зумовлюють правомірну поведінку людей у різних сферах взаємодії суспільства та природи. Запобігання виникненню надзвичайних екологічних ситуацій техногенного походження є одним з пріоритетів функціонування системи ДСМД, складовими якої є відомчі системи моніторингу довкілля, функціонує на трьох рівнях: загальнодержавному (національному), регіональному та локальному.

За компонентами біосфери виділяють такі види моніторингу: повітряне середовище; водне середовище; тваринний і рослинний світ; ґрунт; клімат.

Моніторинг факторів впливу - це моніторинг різних забруднювачів та інших факторів впливу (електромагнітне випромінювання, теплове забруднення, шум, токсичні речовини).

Особливу роль у системі моніторингу довкілля відіграють: біологічний моніторинг (моніторинг біологічної складової екосистеми); санітарно-гігієнічний моніторинг (визначає стан здоров'я людей під впливом довкілля); екологічний моніторинг (визначає стан абіотичної дати пояснення терміна складової біосфери під впливом забруднення, урбанізації, сільськогосподарського використання земель) [2].

Пріоритетними напрямками існуючої сьогодні системи екологічного моніторингу довкілля є контроль за рівнями забруднення (хімічного, радіаційного, бактеріологічного, теплового та ін.) в компонентах навколишнього природного середовища (атмосферному повітрі, поверхневих водах, джерелах питної води тощо). Проте головною метою екологічного моніторингу є не тільки кількісно-якісна оцінка техногенного впливу на довкілля, а головне - оцінка та передбачення наслідків її багатокомпонентної відповідної реакції для визначення загального стану екологічної безпеки.

Важливим чинником оптимізації природоохоронної справи держави та підвищення екологічної культури суспільства є екологічна інформація, яка може забезпечувати різний ступінь екологічних знань, різну їхню глибину, ґрунтовність залежно від індивідуально-психологічних особливостей, віку, життєвого досвіду, професійної приналежності, соціальної та моральної позиції індивіда. Необ'єктивне знання призводить до формування та розвитку лише викривленої екологічної свідомості.

Отже ми розуміємо, що лише виконання усіх заходів екологічної безпеки і своєчасного моніторингу екологічної ситуації буде передувати вчинення таких правопорушень.

Література

1. Андрейцев В.І. Сучасні проблеми кодифікації екологічного законодавства. Право України. 2012. № 7-8. С.22-33
2. Андрейцев В., Фролов М. Кодифікація екологічного законодавства: стан і проблеми законотворчого конструктивізму. Екологічний кодекс України: міфи та реальність. Матер. міжнар. круглого столу., К., 12-13 травня 2005 року, КНУ. 2005. С.3-35.

Напрям 4

Міжнародно-правовий

Бойко Вікторія

студентка 2 курсу Навчального наукового інституту права
Сумського державного університету (м. Суми)

Міжнародно-правове регулювання дорожнього руху і виклики використання автономних транспортних засобів

Потреба в міжнародній уніфікації транспортних правил стала зрозумілою міжнародній спільноті порівняно рано. Одним з перших документів у цій сфері стали Паризька конвенція про дорожній рух 1926 року. У 1949 році її положення доповнила і змінила Женевська конвенція 1949 року з урахуванням нових досягнень в автомобілебудуванні та потреб безпеки руху. 8 листопада 1968 року у Відні було підписано Конвенцію про дорожній рух (далі – Віденська конвенція) [1], яка замінила два попередні документи у відносинах між державами-учасницями. Віденська конвенція містить вичерпні міжнародні правила щодо дорожнього руху та зобов'язує держави (в тому числі, й Україну [2]) привести зміст свого національного законодавства у відповідність до неї.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Віденської конвенції кожен транспортний засіб чи комбінація транспортних засобів, які перебувають у русі, повинні мати водія. Як обов'язкові вимоги ст. 8 також передбачає, що кожен водій повинен володіти необхідними фізичними якостями та розумовими здібностями, бути фізично та психічно здатним керувати транспортними засобами, мати необхідні для керування знання та навички.

Звісно, на час прийняття Віденської конвенції її творці не могли прорахувати, що через кілька десятиліть технології дозволять транспортним засобам функціонувати без людей. Тому, розробка повністю автоматизованих транспортних засобів, які можуть працювати без втручання людини, наразі не сумісна з конвенційними правилами дорожнього руху, що базуються на понятті водія – людини, яка визначає напрямок і швидкість, керуючи автомобілем. До ст. 8 за ініціативою держав ЄС у 2016 році було зроблено доповнення (ч. 8.5bis) щодо можливостей використання транспортного засобу, за умови, що технології відповідають правилам ООН щодо транспортних засобів або можуть бути замінені чи вимкнені водієм. Проте, поправка не вплинула на положення, що передбачають необхідну присутність водія та на визначення поняття «водій», яким може бути лише фізична особа. Зміни лише полегшили впровадження різних допоміжних засобів, заснованих на штучному інтелекті, та передбачили фактичну можливість застосування безпілотного керування за умови, що водій має змогу змінити автономний режим на власне управління в будь-який момент руху або взагалі вимкнути інтелектуальну систему.

Отже, з урахуванням реалій сучасного життя Віденська конвенція потребує перегляду. Зокрема, це впливає із Резолюції Глобального форуму Європейської економічної Комісії ООН з безпеки дорожнього руху «Про розвиток високо і повністю автоматизованих транспортних засобів у дорожньому русі», прийнятій у вересні 2018 року [3]. Це необов'язковий документ, який, проте, служить керівництвом для держав-учасниць Конвенцій про дорожній рух 1949 (діє для держав, які не приєдналися до Віденської конвенції 1968 року) та 1968 років і пропонує рекомендації щодо забезпечення безпечної взаємодії між автономними транспортними засобами, іншими транспортними засобами, й загалом, усіма учасниками дорожнього руху. В ньому наголошується на ключовій ролі людей – водіїв, пасажирів чи інших учасників дорожнього руху, а також міститься заклик до модифікації змісту Конвенцій про дорожній рух 1949 та 1968 років відповідно до потреб сучасного середовища. Однак, наразі не існує якого-небудь офіційного проекту нового міжнародного договору з цього приводу, так само, як і погодження щодо поправок до Віденської конвенції 1968 року.

Потужним кроком у розвитку правового регулювання використання автономних транспортних засобів стало підписання Амстердамської декларації про співробітництво в галузі з'єднаного та автоматизованого водіння 2016 року [4]. Відповідно до неї, низка європейських держав (члени ЄС плюс Норвегія та Швейцарія) проголосили свою підтримку розвитку автономного водіння через низку ініціатив, зокрема, використання автопілотів, випробування автономних транспортних засобів на дорогах загального користування, автоматизацію вантажних перевезень.

Важливим фактором становлення міжнародного регулювання використання автономних транспортних засобів є також діяльність приватних суб'єктів – міжнародних неурядових організацій, науково-дослідних установ і комерційних структур. Так, у 2018 році Компанія SAE International представила стандарт J3016 «Рівні автоматизації руху» для споживачів. Стандарт J3016 визначає шість рівнів автоматизації керування, від SAE Level Zero (без автоматизації) до SAE Level 5 (повна автономність автомобіля) [5]. Незважаючи на зрозумілу юридичну необов'язковість таких документів, варто зазначити, що національні законодавства держав, зокрема, США та Японії, послуговуються вказаною рамкою рівнів автоматизації для цілей врегулювання використання автономних транспортних засобів.

Існує розумне сподівання, що автоматизовані машини будуть працювати однаково або краще у всіх аспектах, ніж їхні звичайні аналоги. Однак, здається, чинні норми, у першу чергу, норми міжнародного права не встигають за розвитком технологій, а іноді й перешкоджають розробці та випробуванню автономних технологій. Шлях до легального впровадження автономних транспортних засобів – це тривала співпраця над важкими проблемами не лише технічного, але і юридичного характеру, зокрема, пов'язаними з безпекою та відповідальністю.

Література

1. Конвенція про дорожній рух від 8 листопада 1968 року / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041#Text
2. Про ратифікацію Конвенції про шляховий рух: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 25 квітня 1974 року № 2614-VIII / База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2614-08#n2>
3. Resolution on the deployment of highly and fully automated vehicles in road traffic. Adopted by Global Forum for Road Traffic Safety Seventy-seventh session Geneva, 18-21 September 2018. URL: <https://unece.org/DAM/trans/doc/2018/wp1/ECE-TRANS-WP1-165e.pdf>
4. Declaration of Amsterdam on cooperation in the field of connected and automated driving. 14 April 2016 URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/ba7ab6e2a0e14e39baa77f5b76f59d14/2016-04-08-declaration-of-amsterdam---final1400661.pdf>
5. Shuttleworth J. SAE Standards News: J3016 automated-driving graphic update. 2019. July 1. URL: <https://www.sae.org/news/2019/01/sae-updates-j3016-automated-driving-graphic>

Крицька Олександра

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Основні трудові права в актах ООН: загальна характеристика*

Однією із базових інституцій, що чинять вплив на міжнародне регулювання трудових відносин, є Організація Об'єднаних Націй. Саме в актах ООН та спеціалізованих організацій, що входять до її складу, закріплені основні права працівників, а також визначено основні засади розвитку міжнародного трудового права, встановлення міжнародних трудових стандартів.

Варто зазначити, що всесвітнє визнання основних принципів та прав у сфері праці стало результатом тривалого процесу. Як відмічається у мандаті Міжнародної організації праці (МОП) це було потрібно для встановлення взаємозв'язку між економічним зростанням і соціальним прогресом в окремих країнах. Також необхідно було визначити умови, які могли б дозволити зацікавленим особам отримати справедливу частку благ, пов'язаних з лібералізацією міжнародної торгівлі, при тому що кожна країна формує по-своєму зміст соціального захисту, який найбільш відповідає ситуації в даній країні [2, с. 37].

Своє закріплення основні права у сфері праці знайшли в Декларації МОП основних принципів і прав у сфері праці (далі – Декларація 1998 року)

* Наукова керівниця - доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України Новак Т.С.

[3]. Цим документом було визначено, що сформульовані у ньому права і принципи визначаються як основоположні не з метою створення ієрархічного порядку і не з метою приниження інших міжнародних трудових норм. Навпаки, як про це заявлено в Декларації про соціальну справедливість, вони грають важливу роль у сприянні застосуванню міжнародних трудових норм в цілому в якості одного з головних засобів вирішення всіх статутних завдань Організації.

Основоположні принципи та права трудового права (ОПРТ) викладені в восьми основних конвенціях, а також в ряді інших норм МОП. Проте, їх роль і вплив виходять за рамки конкретних зобов'язань, що випливають з ратифікації цих конвенцій. Як наголошується в Декларації 1998 року, всі держави-члени, навіть якщо вони не ратифікували ці акти, мають зобов'язання, що випливає з самого факту їх членства в Організації, дотримуватися, зміцнювати та реалізовувати в життя принципи, що стосуються основоположних прав у сфері праці, а на МОП лежить відповідний обов'язок надавати в зв'язку з цим допомогу своїм членам [1].

В інших джерелах міжнародного права ОПРТ визнаються і як права людини. ОПРТ закріплені у Загальній декларації прав людини і в ряді основних договорів Організації Об'єднаних Націй з прав людини, в тому числі в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права і в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, а також в ряді регіональних актів. Перелік прав людини в сфері праці, визнаних в актах Організації Об'єднаних Націй, зокрема, у Загальній декларації прав людини та в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, виходить за рамки ОПРТ і охоплює інші права, такі як право на безпечні та здорові умови праці, право на соціальне забезпечення, право на справедливу винагороду за працю і право на розумне обмеження робочого часу тощо [4].

Оскільки ОПРТ – це права людини, які стосуються працівників і роботодавців, їх реалізація сама по собі є метою. В силу свого характеру МОП несе відповідальність за прагнення до формування такого світопорядку, в якому виключена дитяча праця, примусова праця і дискримінація, і де всі можуть вільно створювати свої організації і захищати свої інтереси [5]. Однак в Декларації про соціальну справедливість також підкреслюється, що ОПРТ – це умови, що сприяють повному вирішенню всіх стратегічних завдань МОП, і що ці завдання носять нероздільний, взаємопов'язаний і взаємодоповнюючий характер. В Преамбулі до Декларації 1998 року викладаються основні характеристики ОПРТ: «Беручи до уваги, що для посилення зв'язків між соціальним прогресом і економічним зростанням особливе значення і сенс має гарантія дотримання основоположних принципів і прав у сфері праці, так як вона дозволяє зацікавленим особам вільно і на рівних умовах вимагати свою справедливую частку в багатстві, створенню якого вони сприяли, а також дає їм можливість повністю реалізувати свій людський потенціал». Тому реалізація ОПРТ – це не тільки мета за своєю суттю, а й засіб вирішення всіх завдань МОП.

Література

1. Статут Міжнародної організації праці. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_154.
2. Ярошенко О.М. Джерела трудового права України: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Х., 2007. 42 с.
3. Декларація МОП основних принципів та прав у сфері праці. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_260#Text
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. Урядовий кур'єр від 17.11.2010. № 215.
5. Європейська соціальна хартія від 3.05.1996 р. Голос України від 30.11.2006. № 227.

Кузьменко Марина

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Роль Міжнародної організації праці у встановленні міжнародних трудових стандартів*

Міжнародна організація праці - світовий центр трудового і соціального законодавства та соціального діалогу, який базується на основі участі в роботі усіх її органів представників трьох сторін - урядів, роботодавців і працівників. Головними цілями МОП є: сприяння соціально-економічному прогресу, досягнення миру і соціальної справедливості, покращення умов праці та життя людей, захист прав людини. На реалізацію цих цілей спрямована, передусім, нормотворча діяльність МОП, а також уся її організаційно-практична робота, науково-дослідницька та інформаційно-видавнича діяльність [1].

Із загально теоретичної точки зору міжнародні трудові стандарти – це своєрідна нормативна субстанція міжнародного трудового права, що відображає результати діяльності держав і направлена на внесення до ринкової економіки соціальних цінностей. Змістом цих стандартів є концентроване відображення досвіду багатьох країн, результат прискіпливого відбору найбільш цінних та універсально значимих норм і положень національних систем трудового права, створення оригінальних синтетичних правил за участю юристів, які представляють існуючі системи правового регулювання праці, підсумок зіткнення різноманітних думок та підходів, різнорідних політичних сил та інтересів, ідеологічних концепцій, знаходження компромісних юридичних формул, трансформованих у міжнародні норми [2, с. 81].

* Наукова керівниця - доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України Новак Т.С.

Провідною ланкою у формуванні та реалізації системи міжнародних трудових стандартів є Міжнародна організація праці (МОП), положення декларацій, конвенцій та рекомендацій якої покладені в основу державного регулювання соціально-трудова відносин у країнах, що є її членами [3, с. 28].

Як доводять науковці, основними міжнародними трудовими стандартами варто вважати декларації, конвенції та рекомендації МОП. У цих актах, в силу їх численності і охоплення їх предметною областю значної частини інститутів трудового права, зосереджено основний зміст всієї системи міжнародних трудових стандартів. На сьогоднішній день МОП прийнято три декларації, близько 200 конвенцій, і понад 200 рекомендацій [4, с. 7] . Іноді саме ці акти називають «міжнародними трудовими стандартами», звужуючи до них все різноманіття міжнародних норм соціально-трудова проблематики, оскільки їх положення багато в чому задають певну, єдину для більшості держав модель регулювання практично всіх аспектів соціально-трудова сфери.

Науковці вважають, що МОП є єдиною міжнародною організацією, де держави-члени представлені трьома сторонами (діє принцип трипартизму): урядом (по дві особи від кожної держави), представниками роботодавців і представниками трудящих. Окрім трипартизму, чинником успішності МОП є її здатність до оновлення у відповідь на зміни, що відбуваються у світі [4, с. 8].

Слід зауважити, що МОП постійно контролює застосування міжнародних трудових норм. Кожна держава-член зобов'язана регулярно подавати доповідь про законодавчі та практичні заходи, до яких вдається з метою втілення в життя положень кожної конвенції, яку вона ратифікувала.

Прийнято вважати, що у своїй сукупності конвенції та рекомендації МОН створюють Міжнародний кодекс праці. Він охоплює такі питання, як тривалість робочого часу, охорона материнства, соціальне забезпечення, нічна праця жінок, охорона праці підлітків, міграція в пошуках роботи, інспекція праці, ліквідація примусової праці, право працівників створювати свої професійні організації, рівна оплата жіночої праці, відносини між трудящими і організацією, охорона праці тощо [5, с.116].

Отже, можна дійти висновку, що роль Міжнародної організації праці у встановленні міжнародних трудових стандартів колосальна. Метою МОП є заохочення соціальної справедливості, поліпшення умов праці і життєвого рівня трудящих, підвищення продуктивності. Міжнародна організація праці відіграє важливу роль у сприянні руху за продуктивність у світі, особливо у зміцненні його організаційного механізму і розвитку локальної спроможності підвищення продуктивності в межах підприємства та сфери громадських послуг, а також в обміні досвідом між різними національними і галузевими організаціями продуктивності.

Література

1. Міжнародна організація праці (МОП). URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2609-labour>

2. Погребняк О. Ю. Порядок ухвалення конвенцій та рекомендацій Міжнародної організації праці. Право і суспільство. 2016. № 2. Ч.2. С.81–84.

3. Лукаш С. С. Міжнародно-правове регулювання в сфері праці. Юридична наука і практика. 2011. №2. С. 28–34.

4. Чанишева Г. І. Декларація МОП про соціальну справедливість у цілях справедливої глобалізації: зміст і значення. Актуальні проблеми держави і права. 2010. Вип. 52. С. 7–11.

5. Погребняк О. Ю. Місце актів Міжнародної організації праці в системі джерел трудового права. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 3. Том 1. С. 116–119.

Линник Евеліна

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Європейські стандарти трудових прав (на прикладі Європейської соціальної хартії)*

В статті 8¹ Кодексу законів про працю України говориться: «Якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди» [3]. По-іншому цей принцип можна назвати як перевага міжнародного законодавства (акти, ратифіковані Верховною Радою України) над національним. Важливим міжнародним актом що регулює у тому числі і трудові відносини є Європейська Соціальна Хартія [1], що була ратифікована ВРУ в 2006 році. Саме такі обставини зумовили мій вибір теми для тез.

В п. а ч. 1 статті А вказано, що одним із обов'язків сторін є вважати частину I (коротко викладені основні положення Хартії) цієї Хартії декларацією цілей, до здійснення яких вона прагнучиме всіма відповідними засобами, як зазначено у вступному пункті частини I. Отже, можна зробити висновок, що національне законодавство зобов'язане інтегрувати норми Європейської Соціальної Хартії. Саме тому може здатися, що Кодекс законів про працю України та Європейська Соціальна Хартія в частині основних принципів та положень є дуже схожими.

Отже, зараз ми проаналізуємо деякі з положень Європейської Соціальної Хартії.

Почати варто з того, що Європейська Соціальна хартія встановлює право людини заробляти професію, що вона її вільно обирає, або на яку добровільно погоджується та отримувати за це справедливу винагороду. Це дозволяє людині підтримувати гідний життєвий рівень для себе та своїх рідних. При цьому Хартія встановлює право людини на належні умови професійної орієнтації для вибору професії відповідно до особистісних

* Наукова керівниця - доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України Новак Т.С.

якостей і право на належні умови в подальшому здобутті обраної професії.

Найвищою соціальною цінністю правової держави є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Саме тому Хартія надає право працівникам на справедливі, безпечні та здорові умови праці, відповідно зобов'язуючи до надання таких послуг роботодавця.

Проявом демократизму в організації праці є право робітників об'єднуватися у національні або міжнародні організації для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.

Особливі привілеї встановлюються для вагітних жінок, жінок, що мають малолітніх дітей.

Працівникам гарантується право на різного роду соціального забезпечення: покращення стану здоров'я, отримання пенсійних виплат. Безробітним гарантується соціальне забезпечення у випадку втрати ними роботи.

Стаття 24 Конституції України встановлює рівність громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2]. Отже. Всі працюючі громадяни є рівними у вирішенні їх питань щодо працевлаштування та ставленні до них. Звідси витікає ще одне положення Хартії — право на гідне ставлення до працівників на роботі.

Працівники можуть мати своїх представників, які будуть уповноваженими захищати від дій, що завдають працівникам шкоди, і для них мають створюватися належні умови для виконання ними своїх обов'язків.

Отже, в наших тезах ми проаналізували Європейську Соціальну Хартію, що була прийнята в 1961 році та ратифікована Верховною Радою України в 2006 році. В результаті ми дійшли висновку, що національне трудове законодавство (Кодекс законів про працю України та інші нормативно-правові акти) в частині прав працівників значною мірою базуються на нормах Європейської Соціальної Хартії.

Література

1. Європейська Соціальна Хартія від 03.05.1996. № 994_062. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
2. Конституція України: від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, 23 лип. Ст. 141.
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 23.07.1996 р. № 322-08. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n314_

Наумов Артем

студент 3 курсу Навчального наукового інституту права
Сумського державного університету (м. Суми)

Захист екологічних прав корінних народів у рамках Африканської системи захисту прав людини і народів

Чисельність представників корінних народів Африки досягає близько 50 млн. людей. При цьому корінні народи постійно потерпають від порушень їхніх екологічних прав. Землі, де вони проживають, часто використовуються для видобутку корисних копалин, заготівлі деревини та

інших суто експлуатаційних екстенсивних способів природокористування. Це несе безпосередню загрозу не лише традиційним способам життя корінного населення, але й самому існуванню скотарів, напівкочівників, мисливців-збирачів і представників лісових народів [1]. У зв'язку з цим постає актуальне питання дієвості механізмів захисту екологічних прав корінних народів, як на універсальному, так і на регіональному рівні – в рамках Африканської системи захисту прав людини і народів.

Африканська система захисту прав людини та народів має два основні органи: Африканську комісію з прав людини та народів (АКПЛН) і Африканський суд з прав людини і народів (АСПЛН). Основним міжнародним документом, який визначає права людини у регіональній системі є Африканська хартія прав людини і народів 1981 р. Особливістю Хартії є те, що вона визнає і гарантує так звані права «третього покоління» – колективні права народів. У контексті нашого дослідження також варто відмітити те, що в ст. 24 Хартії стверджується право народів на задовільний стан навколишнього середовища.

Компетенція АКПЛН визначена у ст. 45 Хартії і полягає, головним чином, у сприянні розвитку прав людини і народів; забезпеченні захисту прав людини і народів за умов, встановлених Хартією [2]. АКПЛН не ухвалює обов'язкових рішень, а її висновки мають рекомендаційний характер. Рішення ж АСПЛН мають обов'язкову силу, однак у Суді діє особливий принцип згоди обох сторін. Згідно з цим принципом для розгляду скарг фізичних та юридичних осіб, недостатньо лише ратифікації Протоколу про заснування АСПЛН державами. Є необхідною є також спеціальна заява держави про те, що відповідна фізична чи юридична особа має право подавати це звернення [3].

Справи щодо порушення екологічних прав корінних народів в рамках дії Африканської системи захисту прав людини та корінних народів є непоодинокими. Досить цікавою є справа АКПЛН проти Республіки Кенія, рішення за якою у 2017 році виніс АСПЛН. Уряд Кенії просував вирубку лісів регіону Мау, які є традиційною територією проживання племені огіеків, змушуючи останніх покинути середовище існування та змінювати спосіб життя. Суд виніс рішення на користь Африканської комісії, визнавши таку практику неприйнятною, в тому числі, мотивуючи свою позицію фактом порушення права корінних народів на сприятливе навколишнє середовище і пріоритетний доступ до природних ресурсів [4]. Зазначене рішення своєю особистою перемогою вважають не лише люди огіек, але й племена масаї, сенгвер та інші африканські малочисельні корінні народи, які ще з колоніальних часів постійно піддавалися тиску з метою виселення зі своїх історичних територій [5, с 319].

Ще однією цікавою справою АКПЛН у досліджуваному контексті є справа *Social and Economic Rights Action Center and the Center for Economic and Social Rights v. Nigeria Communication*. Справа стосувалася примусового виселення народу огоні в регіоні дельти річки Нігер, що в Нігерії, збройними силами країни та державною нафтовою компанією. В рамках розгляду АКПЛН встановила порушення Нігерією права на життя (ст. 4); права на здоров'я (ст. 16) й права на захист сім'ї (ст. 18), передбачених Африканською хартією прав людини і народів, оскільки через розорення традиційних земель проживання народу огоні, цей корінний народ був на межі голоду [6, с. 23].

Таким чином, можна дійти до висновку, що випадки порушення екологічних прав корінних народів Африки є досить поширеними. Основу механізму захисту прав корінних народів та людини загалом в рамках Африканської системи захисту прав людини складає діяльність двох органів – АКПЛН та АСПЛН, – які фундують свою правозахисну діяльність на основі Африканської хартії прав людини та народів 1981 року. Незважаючи на низку перепон та бюрократичних процедур, що обмежують можливості функціонування африканських регіональних механізмів захисту екологічних прав корінних народів, а також на той факт, що АКПЛН та АСПЛН розглядають мізерну кількість справ у порівнянні з реальними фактами порушень, слід визнати, що нині на Африканському континенті відбувається реальний прогрес у цьому напрямку.

Література

1. Indigenous Peoples in the African region Twelfth Session of the UN Permanent Forum on Indigenous Issues. Discussion on Thursday, 23 May 2013.

URL: https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/2013/Media/Fact%20Sheet_Africa_%20UNPFII-12.pdf

2. African Charter on Human and Peoples' Rights / African Commission on Human and Peoples' Rights. URL: <http://www.achpr.org/instruments/achpr/>

3. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Establishment of the African Court on Human and Peoples' Rights / African Union. URL: <https://au.int/en/treaties/protocol-african-charter-human-and-peoples-rights-establishment-african-court-human-and>

4. African Commission on Human and Peoples' Rights v. Republic of Kenya / African Court on Human and Peoples' Rights. Judgment. May, 27, 2017. Application № 006/2012. URL: <http://en.african-court.org/images/Cases/Judgment/Application%20006-2012%20-%20African%20Commission%20on%20Human%20and%20Peoples%E2%80%99%20Rights%20v.%20the%20Republic%20of%20Kenya..pdf>

5. Завгородня В. М. Роль Африканського суду із прав людини та народів у захисті прав людини на Африканському континенті. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 3. С. 317-319.

5. Land and Human Rights Annotated compilation of Case law United Nations, 2015. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Land_HR-CaseLaw.pdf

Падалко Ірина

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)

Міжнародна правосуб'єктність Ватикану*

Ватикан – це унікальна країна, яка не дивлячись на незначні розміри її площі змогла поєднати у собі велич та світову значимість. Це, не без

* Наукова керівниця – професорка кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України Курило І.В.

перебільшення особлива країна, розташована у самому серці Італії, на території її столиці – Римі. Ключовою особливістю можна назвати те, що в порівнянні з іншими державами, влада в цьому місті-державі має релігійне, а не політичне походження.

Варто сказати, що на жаль питання міжнародної правосуб'єктності Ватикану є недостатньо розкритим, тому це не знайшло свого відображення в працях науковців, тим паче вітчизняних. Тим не менш, деякі аспекти даної проблематики розглядалися в роботах Д. Анцилотті, Я. Броунлі, М.Т. Джуда, Ю. Карлова, Ю. Колосова, В. Кузнецова, І. Лукашука, Л. Оппенгейма, Т.Л. Сироїда, Л.Д. Тимченка та інших учених.

Розглядаючи теоретичний аспект даної теми дослідження, для початку варто сказати, що «кожен суб'єкт міжнародного права володіє міжнародною правосуб'єктністю, що є основою ознакою суб'єкта міжнародного публічного права» [1, с.21].

В свою чергу сама міжнародна правосуб'єктність являє собою «здатність брати участь у міжнародно-правових відносинах, мати права і обов'язки та здійснювати їх у межах і на основі міжнародного права.»(З практики застосування термінів, слів та словосполучень у юриспруденції)

Окрім головного та універсального суб'єкта міжнародного права - держави, також ними виступають й міжнародні організації, нації та народи, які борються за створення незалежної держави, особливі форми суб'єктів міжнародного права, так звані квазідержавні утворення. Обсяг правосуб'єктності у різних суб'єктів різний. Але необхідною умовою є можливість підпадати під пряму дію норм міжнародного права, відповідно існує поділ суб'єктів на первинні та вторинні.

Повертаючись до з'ясування міжнародної правосуб'єктності Ватикану, слід вказати на те, що він належить до вторинних суб'єктів міжнародного права, адже його правосуб'єктність базується на міжнародному договорі.

Важливим документом для визначення статусу Ватикану як *sui generis* є Латеранські угоди 1929 року між Святим Престолом та Італією, в яких було вперше офіційно закріплено Статус Ватикану. Він звучить як: «Допоміжна суверенна територія Святого Престолу, резиденція вищого духовного керівництва римо-католицької церкви».

Суверенітет Ватикану не є самостійним (національним), а впливає з суверенітету Святого Престолу, його джерело – не населення Ватикану, а саме Святий Престол [2, с.420].

«В силу обмеженої Латеранськими угодами 1929 р. правоздатності, Ватикан слід визначати як державоподібне утворення, що має за мету поширення католицизму та захист інтересів церкви. Міжнародна правосуб'єктність цього утворення є обмеженою і не може змішуватися з універсальною правоздатністю держав – основних суб'єктів міжнародного права. Підставою міжнародної правосуб'єктності Ватикану є звичай і мовчазна згода більшості держав світу» [3, с.817].

В 1984 р. між Ватиканом та Італійською Республікою була укладена нова угода (конкордат) про статус Святого престолу, яка підтвердила принципи положення Латеранських угод 1929 р.

Отже, сучасна державність Ватикану по суті становить унікальну взаємодію Святого Престолу і Держави-міста Ватикан, що підтверджується визнанням їхньої «двоїстої» міжнародно-правової та церковно-канонічної природи як суб'єктів міжнародного права.

Література

1. Міжнародне право : навч.-метод. пос. для студентів юридичного факультету / уклад. К. Ю. Фіщенко, В. Х. Ярмакі, М. К. Гопич — Одеса : ОДУВС, 2015. — 286 с.
2. Метельова, Т.О. (2017) Ватикан. In: Північна Європа. Західна Європа. Південна Європа / науковий редактор 1-го тому А.Г. Бульвінський // Країни світу і Україна : енциклопедія : в 5 т. / редкол. : А.І. Кудряченко (голова) та ін. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – Київ : Видавництво «Фенікс», 2017. — 409-429 с.
3. Сироїд Т. Л. Міжнародно-правовий статус Ватикану / Т. Л. Сироїд // Форум права. - 2012. - № 4. — 814-818 с. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_4_134

Петрик Христина

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів)

Міжнародно-правовий захист та забезпечення екологічних прав людини

Однією з найважливіших галузей сучасного міжнародного права є права людини. Починаючи з середини ХХ століття, із загостренням значних екологічних проблем та процесами формування та виникнення нових держав світу, визнанням та закріпленням основних прав людини, людство усвідомило існуючий взаємозв'язок між станом довкілля та реалізацією і забезпеченням основних прав людини [1].

В сьогоденні умовах значної актуальності набуває дослідження міжнародно-правових засад забезпечення екологічних прав людини, які сформувався як в межах міжнародного права прав людини, так і в межах міжнародного екологічного права.

На науковому рівні питання закріплення, визначення поняття та змісту екологічних прав, в тому числі, окремі аспекти закріплення та забезпечення екологічних прав людини засобами міжнародного права були в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, таких як: Андрейцев В.І., Тимошенко А.С., Попадинець Г. О., Шомпол О.А.

Об'єктом виступає дослідження основних міжнародно-правових засад забезпечення екологічних прав людини в системі міжнародно-правового регулювання відносин щодо охорони навколишнього середовища, використання та відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Методологічну основу дослідження становить історичний, інтегративний, системний та сутнісний підходи (напрями).

Навколишнє середовище можна віднести до вічних, безцінних благ для людини та людства в цілому. Навколишнє середовище виконує в житті та діяльності людини триєдину функцію: економічну, соціальну і екологічну, враховуючи, що його компоненти можуть виступати як основний засіб виробництва, як джерело, місце і невід'ємна умова людської

життєдіяльності, матеріальна основа існування і функціонування суспільства вцілому [2].

Це створило передумови необхідності визнання та закріплення екологічних прав людини на рівні міжнародно-правових актів, що вперше сталося із схваленням державами на Стокгольмській конференції ООН з проблем навколишнього середовища у 1972 році Декларації з навколишнього середовища. Відповідно до принципу 1 Стокгольмської декларації закріплено право кожної людини на свободу, рівність і сприятливі умови життя у довкіллі. Такі основоположні постулати містять в собі ст. ст. 16 та 50 Конституції України. Проголошення в Основному Законі зазначених норм свідчить про визнання Україною міжнародних стандартів щодо забезпечення прав і свобод людини, закріплених Загальною декларацією прав людини, а також Міжнародними пактами, оскільки розв'язання сучасних екологічних проблем можливе тільки в умовах широкого й активного міжнародного співробітництва всіх держав у цій сфері [3].

Традиційно, на теоретичному рівні виокремлюють наступні групи міжнародних правовідносин, що регулюються або предметні сфери міжнародно-правової охорони, це: - обмеження шкідливого впливу на навколишнє середовище; - встановлення екологічно доцільного (раціонального) режиму використання природних ресурсів; - регулювання науково-технічного співробітництва держав з приводу навколишнього середовища [4].

Проте, проведений аналіз міжнародно-правових екологічних норм дозволяє стверджувати, що сучасна система міжнародних еколого-правових норм, що сформувалась на міжнародному рівні є досить багатограним явищем, що постійно розвивається.

З моменту проголошення незалежності, Україна, не тільки прийняла на себе міжнародно-правові зобов'язання УРСР, як її правонаступниця[5], але і бере активну участь у законотворчому процесі, зокрема в сфері міжнародно-правового регулювання використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки та охорони довкілля, а також забезпечення і захисту екологічних прав людини. Такий науковець, як О.А. Шомпол здійснив класифікацію таких нормативно-правових актів на три групи [1]:

по-перше, це міжнародно-правові акти, що визначають загальні принципи співробітництва держав в галузі екології та закріплюють екологічні права людини – це Декларація принципів, прийнята на Стокгольмській конференції ООН з питань навколишнього середовища (1972 року), Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку (1992 року), Конвенція про доступ до інформації, участі громадськості в процесі прийняття рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища (Орхус, Данія, 1998 року) [1];

по-друге, це міжнародно-правові акти спрямовані на раціональне використання та охорону природних ресурсів та об'єктів, в тому числі тих, що знаходяться під загрозою зникнення та охорону навколишнього

середовища в цілому – це Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер (Гельсінкі, 1992 року), Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (Бухарест, 1992 року) та протоколи до неї: Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення з наземних джерел, Протокол про співробітництво у боротьбі з забрудненням морського середовища Чорного моря нафтою та іншими шкідливими речовинами у надзвичайних ситуаціях, Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення, викликаних похованням [1];

по-третє, це міжнародно-правові акти, які мають на меті забезпечення міжнародної екологічної безпеки та регулювання екологічно-небезпечної діяльності, а саме: Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням (Базель, 1989 року), Протокол про відповідальність та компенсацію за шкоду, спричинену в результаті транскордонного перевезення небезпечних відходів та їх видаленням, Конвенція про оцінку впливу на навколишнє природне середовище у транскордонному контексті (Еспо, Фінляндія, 1991 року), Віденська конвенція про охорону озонового шару (Відень, Австрія, 1985 року), Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 року) [1].

Не слід забувати і про діяльність міжнародних організацій. Забезпечення екологічних прав людини є першочерговим завданням таких міжнародних організацій, як ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, Європейський суд із прав людини тощо, а прийняття широкого масиву міжнародно-правових норм щодо захисту екологічних прав людини є безумовним свідченням про прагнення міжнародної спільноти покращити загальносвітову екологічну ситуацію [6].

Дослідження міжнародно-правових засад забезпечення екологічних прав людини дозволяє дійти до висновку, що уся система міжнародно-правових приписів та норм, які регулюють відносини в сфері охорони довкілля, використання та відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки прямо або опосередковано спрямована на забезпечення та захист екологічних прав людини.

Література

1. Шомпол О.А. Міжнародно-правові засади забезпечення екологічних прав людини, URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/424/391>
2. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. Посіб. / Андрейцев В.І. Київ: Знання-Прес, 2002. 113 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами і доповненнями) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
4. Тимошенко А.С. Формирование и развитие международного права окружающей среды. М. 1986. 176 с.

5. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року (із змінами і доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>

6. Попадинець Г.О. Міжнародне співробітництво України щодо захисту прав людини і громадянина у сфері екологічної безпеки. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2019/50.pdf

Славко Анна

кандидат юридичних наук,
асистентка кафедри МЄПЦПД ННІ права,
Сумського державного університету (м. Суми)

УЖСО та інші калічніцькі практики як порушення прав людини та гендерної рівності

УЖСО (ушкодження жіночих статевих органів) та інші калічніцькі практики щодо жіночих геніталій є одним із найбільш грубих посягань на жіноче здоров'я та права людини і кричущим проявом гендерної дискримінації. УЖСО (так зване жіноче обрізання) широко практикується в окремих регіонах світу (Африці, Азії, Латинській Америці) і означає всі процедури, що включають часткове або повне видалення зовнішніх жіночих статевих органів або іншу травму жіночих статевих органів з немедичних причин.

УЖСО було міжнародно визнано порушенням прав, посяганням на здоров'я та цілісність організму жінок та дівчат. Так, спільна Загальна рекомендація / Загальний коментар № 31 Комітету з прав жінок та № 18 Комітету з прав дитини 18 (CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18) визначає УЖСО як шкідливу практику та зазначає, що шкода, яку ці дії завдають жертвам, часто має своєю метою чи наслідком погіршення визнання, користування та здійснення прав людини та основних свобод жінок та дітей [1]. Глобальний консенсус щодо необхідності усунення всіх форм УЖСО у всьому світі чітко відображений у Цілях сталого розвитку (зокрема, ціль 5.3 – зменшення випадків примусових шлюбів та УСЖО [2]). Так само заборона УЖСО логічно впливає із зобов'язань держав світу за такими актами як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Африканська хартія прав людини і народів, Конвенція про права дитини, Протокол до Африканської хартії прав людини і народів про права жінок в Африці (Протокол Мапуту), Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод тощо. Тим не менш, за оцінками ВООЗ, від 100 до 140 мільйонів дівчат та жінок у світі зазнали УЖСО, і 3 мільйони дівчат щороку ризикують стати жертвами таких процедур [3]. Відтак низка органів ООН та інших міжнародних організацій ухвалили спеціальні документи, покликані запобігати практикам УЖСО.

Наприклад, Комітет з прав жінок у Загальному коментарі № 14 закликав держав-учасниць Конвенції із ліквідації всіх форм дискримінації

щодо жінок включити у свою національну політику охорони здоров'я відповідні стратегії, спрямовані на викорінення УЖСО у сфері охорони здоров'я [4]. Рада ООН з прав людини також наголошує на необхідності робити особливий наголос на освіті, зокрема молоді, батьків та релігійних, традиційних та громадських лідерів щодо шкідливих наслідків УЖСО, і особливо заохочувати чоловіків та хлопців більше брати участь в інформаційних та інформаційно-просвітницьких кампаніях і стати агентами змін [5].

Про неприпустимість УЖСО та подібних практик йдеться також у документах Ради Європи. Так, Стамбульська конвенція зобов'язує держав-учасниць криміналізувати такі форми умисної поведінки як видалення, інфібуляція або здійснення будь-якого іншого каліцтва в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора, примушування жінки до того, щоб вона зазнала таких актів, або підбурювання, примушування дівчини до того, щоб вона зазнала таких актів [6] (стаття 38).

У 2001 році Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила Резолюцію 1247 (2001) Калічення жіночих геніталій, у якій, зокрема, закликала уряди держав-членів: запровадити спеціальне законодавство, яке забороняє УЖСО та визнає УЖСО порушенням прав людини, інформувати населення про таке законодавство, надавати притулок матерям та їхнім дітям, які бояться зазнати УЖСО, переслідувати винних та їх співучасників, включаючи членів родин та медичний персонал, за кримінальним обвинуваченням у насильстві за вчинення УЖСО тощо [7]. Резолюція ПАРЄ 2135 (2016) Калічення жіночих геніталій в Європі певною мірою повторює вказані рекомендації, а також вказує на те, що держави-члени мають визнати калічення жіночих статевих органів насильством над жінками та дітьми та систематично включати це питання в національні процедури та політику боротьби з насильством, а також публічно засуджувати УЖСО, у тому числі через відповідне законодавство [8]. У свою чергу ЄСПЛ, наприклад, у справі *R.V.A.B. and Others v. the Netherlands* підкреслив, що питання про те, чи становить собою УЖСО поведження, яке заборонене статтею 3 ЄКПЛ, не є дискусійним (§ 54) [9].

Узагальнюючи викладене вище, варто зауважити, що УЖСО порушує принаймні право не зазнавати катування, нелюдського та такого, що принижує гідність, поведження та покарання, право на здоров'я, право на приватність, право не зазнавати дискримінації та низку інших прав людини. Незважаючи на те, що Україна не є регіоном, де традиційно практикується УЖСО, глобалізація світу, наявність певної кількості мігрантів тощо можуть призвести до поодиноких випадів УЖСО. При цьому, у вітчизняному законодавстві не передбачено безпосередньої відповідальності за вчинення УЖСО чи схиляння до нього. Вважаємо, що ратифікація Україною Стамбульської конвенції та внесення відповідних змін до законодавства стане позитивним кроком на шляху до усунення гендерної дискримінації та порушення прав людини щодо жінок.

Література

1. Joint general recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/general comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices / United Nations. URL: <https://undocs.org/CEDAW/C/GC/31/CRC/C/GC/18>
2. Обеспечение гендерного равенства и расширение прав и возможностей всех женщин и девочек / United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/ru/goals/goal5>
3. Eliminating female genital mutilation: an interagency statement UNAIDS, UNDP, UNECA, UNESCO, UNFPA, UNHCHR, UNHCR, UNICEF, UNIFEM, WHO. World Health Organization, 2008 / United Nations. URL: https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw52/statements_missions/Interagency_Statement_on_Eliminating_FGM.pdf
4. UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendation No. 14: Female Circumcision, 1990, A/45/38 and Corrigendum / Refworld. URL: <https://www.refworld.org/docid/453882a30.html>
5. UN Human Rights Council, Elimination of female genital mutilation : resolution, adopted by the Human Rights Council, 19 July 2016, A/HRC/RES/32/21 / Refworld. URL: <https://www.refworld.org/docid/57e3d8a74.html>
6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/1680462546>
7. Resolution 1247 (2001) Female genital mutilation / Council of Europe. URL: <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16914&lang=en>
8. Resolution 2135 (2016) Female genital mutilation in Europe / Council of Europe. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23176&lang=en>
9. Case of R.B.A.B. and Others v. the Netherlands, 7 June 2016 / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163451>

